

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

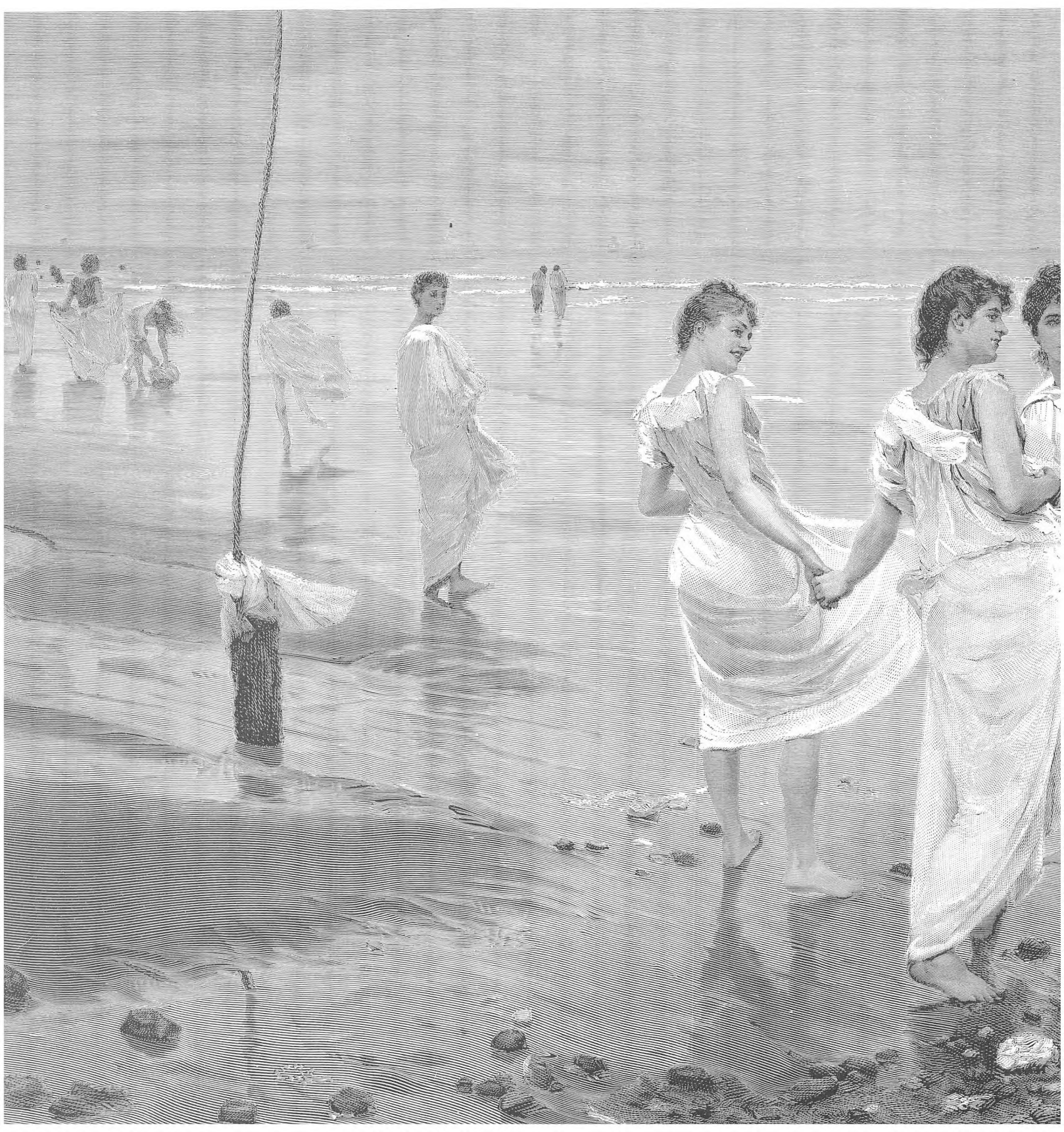
ERIK NORGÅRD

Da bedstemor gik i vandet

Træk af badelivets
historie

Holkenfeldts
forlag

Badescene fra „Moderne Kunst“, 1892.

Indhold

Susanne i badet	3
Drømmesyner	7
Fribadet = den rette utugt!	12
Badekjolen	14
Badestederne	19
Børnene	35
Landliggeri	37
Det skete i badehuset	40
Nye badedragter – som pølseskind	50
Gibson-pigerne	68
Stykke for stykke	71
Dobbelt effekt	80
Flirt på stranden	84
Badeanstalterne	94
Tyverne	104
Nøgenkultur	114

© Erik Nørgaard, 1987
Trykt hos Nørhaven A/S, Viborg
Bogbinderarbejde udført af
Chr. Hendriksen & søn, Skive
Første oplag udsendt 1987

ISBN 87-7720-015-2

ERIK NØRGAARD

Da bedstemor gik i vandet

*Træk af
badelivets
historie*

Holkenfeldts forlag

Susanne i badet

Historien om Susanne i badet hører til de såkaldte apokryfer, der ikke er blevet fundet værdige til optagelse i det gamle testaments jødiske legendehistorie. Men det berører jo ikke historien dens gode kvaliteter – heller ikke som en passende indledning til denne bog om badelivets historie.

Det er dog ikke meningen, at jeg vil gå alt for detaljeret ind i det tidligste badelivs kulturhistorie. Det er der skrevet udmærkede, indgående værker om. Jeg vil skyndsomst nå frem til denne bogs hovedemne: udendørsbadelivet, som fik sit store, folkelige gennembrud efter midten af forrige århundrede.

Men historien om Susanne i badet minder os om, at menneskene til alle tider har badet sig i vand, og at den ene halvdel af befolkningen – kvinderne – har måttet affinde sig med, at deres vandgang er blevet omfattet af en betydelig erotisk interesse og nysgerrighed fra den anden halvdel af befolkningen, mændene.

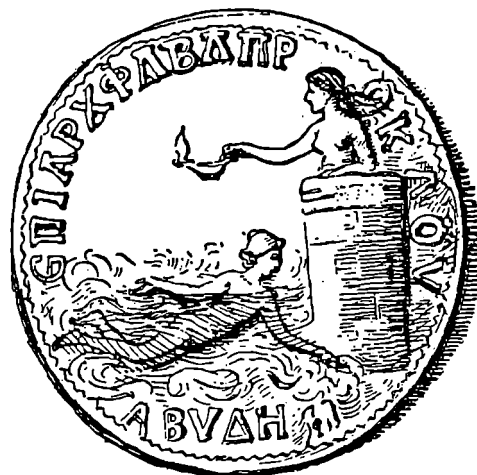
Susanne var en ung, smuk, gudfrygtig pige, gift med en velhavende mand i Babylon, Joakim. Deres hjem var samlingssted for mange jøder, og her holdt to af de folkevalgte dommere også til. Joakims hjem fungerede som en slags retssal.

De to dommere var ikke alt for respekterede – og de havde et godt øje til den smukke unge frue i huset.

Modsatte side: En variation over Susanne i badet-historien: „Gamle overrasker pige“. Stik fra 1500-tallet af Agostino Carracci.

Herover: Romersk relief – fornem kvinde bades, salves og pyntes.

Herunder: Græsk mønt fra år 193. Den viser et motiv fra den græske mytologi: Historien om den unge, smukke Leander, der hver nat svømmede over Hellespont (ved Tyrkiet) for at besøge sin elskede Hero, der var præstinde i et „elskovstempel“. Hero stod hver nat med en olielampe for at vise Leander på den rette vej. Men en nat slukkede blæsten lampen. Leander kunne ikke finde vej og druknede. I fortvivelse kastede Hero sig i havet for at dele skæbne med sin elskede.

I middelalderen var der næsten overalt indrettet offentlige badehuse. Nogle steder (f.eks. i visse tyske byer) var det tilladt mænd og kvinder at bade sammen, og det gav anledning til nogen løsslupethed. Andre steder – som på denne radering af Hans Sebald Beham fra 1400-tallet, „Damebad med tilskuere“ – var kønnene adskilt. (Men nysgerrigheden var der altså stadig!) I slutningen af 1400-tallet blev badstuerne – til skade for folkesundheden og underholdningsmulighederne – nedlagt. Begrundelsen var dels den sorte pests smittefare, dels hensynet til „den almene sædelighed“.

En dag ved middagstid, da formiddagens retssager var overstået, bestemte Susanne sig for at tage et bad i parken, og hun sagde til sine to tjenestepiger:

„Hent olie og salve til mig og luk indgangsporten til parken, så jeg kan bade.“

Hun vidste ikke, at de to gamle dommere var „grebet af begær efter hende“ og uafhængigt af hinanden havde gemt sig for at belure hende, „optændt af elskovslyst“.

Da Susanne havde klædt sig af til badet, sprang de to mænd frem og sagde:

„Se, indgangsporten til parken er lukket, og der er ingen, som kan se os. Vi er grebet af begær efter dig. Bøj dig for vore ønsker og hav samleje med os! Hvis du nægter, vil vi vidne mod dig og sige, at du var sammen med en ung mand, og at det var derfor, du sendte pigerne væk!“

Susanne sukkede:

„Trængsler omgiver mig til alle sider. Går jeg ind på jeres ønske, er døden mig vis, og undlader jeg at gøre det, kan jeg ikke undslippe jeres hænder. Dog vil jeg hellere lade være med at gøre det og falde i jeres hænder fremfor at synde mod Herren.“

Meningen må jo være, at Susanne var indstillet på at lade sig voldtage hellere end frivilligt at føje dommerne efter deres erotiske ønsker. Og de var senere nederdrægtige nok til at slæbe Susanne for retten, sigtet for ægteskabsbrud, og hun var på nippet til at blive henrettet, da en ung mand, Daniel, greb ind og fra Gud fik styrke til at afsløre sammensværgelsen.

Historien handler om ikke at stole på den jordiske retfærdighed, men i vores sammenhæng vil vi hæfte os ved begivenhederne omkring badet: at det for mere end 2000 år siden var almindeligt at bade på en varm sommerdag og at det for en ung frue skulle ske i „tugt og ære“, skærmet for nysgerrige mænds blikke – og at hun alligevel blev overlistet af de ubudne nysgerrige og elskovslystne.

Historien har i tidens løb inspireret utallige kunstnere, der har dvælet ved Susannes afklædning og nøgenhed og mændenes påtrængenhed. Scenen var vovet og dristig, men blev accepteret, fordi det trods alt var et næsten bibelsk motiv, medtaget i ældre udgaver af biblen.

Også på den måde er historien karakteristisk: badelivet har altid fristet til visuelle gengivelser – og fantasien har

ofte givet den erotiske atmosfære en tand mere, end virkeligheden kunne bære.

Det er nærliggende, at badelivet – ikke mindst i Europa – hurtigt kom i konflikt med „den kristne moral“. Det var jo hensigtsmæssigt at afføre sig mest muligt tøj før badet – og netop afklædthed og de lyster, det kunne vække, var jo et af de første skridt på syndens vej ...

Kirkefaderen Cyprianus erklærede i året 250:

„Kvinden bør skjule sit syndefulde legeme for eget blik, og for at slippe for at rødme over sin lastefulde nøgenhed bør hun ikke bade!“

Det er jo en ubesmykket grovhed, at kvinden skal betragte sin egen krop som syndefuld fra naturens hånd, men det var jo overensstemmende med hele udgangspunktet for menneskeslægtens historie i biblens udlægning: Eva var den første fristerinde ...

Men trangen til renlighed – hvor beskeden den ofte var – og for den sags skyld sanseligheden var ikke sådan at holde i ave, og denne kultur- og moralkamp omkring badning og friluftsliv bølgede frem og tilbage gennem historien til vore dage.

Herover: I 1600–1700-tallet så badekarrene ofte sådan ud. De blev kaldt „skobadet“. Formen tog hensyn til, at der kun skulle være frit udsyn til den badendes ansigt og hals.

Herunder: Rokoko-motiv: Der bliver aktivitet ved skærmbrættet, da manden nærmer sig døren. Der skal skærmes for den smukke frue i badet!

Drømmesyner

Vil man fornemme lidt af stemningen omkring starten af det „moderne“ badeliv for omkring 100 år siden, må man også prøve at fornemme lidt af følelserne omkring romantik, kærlighed og elskov i forrige århundrede.

Det realistiske kærlighedsliv var noget, man måtte drømme sig til, hvis man ikke var gift – og selv da kunne det have sine problemer.

Kærlighedslivet måtte omskrives i symboler eller antydninger, der kunne give næring til fantasien. I hele denne symbolverden spillede vand en vis rolle.

Træsnittet til venstre fra „Illustreret Familie-Journal“, 1899 (efter et „salonmaleri“ af Schweninger) hedder „Fata Morgana“, men kunne også kaldes „Et drømmesyn“.

Det er ikke først og fremmest et badebillede, men den lille sø med svanen og den unge pige, der svæver op af vandet, spiller en vigtig rolle. Søen forbindes med kærlighedens væsen: lun, omsluttende, indbydende – kan sættes i bevægelse.

Men i det hele taget vrir billedet med drømme- og kærlighedssymboler: alle pigerne er i lette gevanter – langt fra den tilknappethed fra hals til skosål, som ellers var tidens mode og krav. Pigen i hængekøjen til venstre duver let i sin hængekøje, indbydende og fristende, og pigen til højre bøjer sig kærtegnende frem mod svanens hals, der sammen med søjlerne i den slørede baggrund, træerne osv. var et af de klareste fallossymboler. Pigerne på græsset er intime veninder; den enes fod berøres let af en sommerfugl. Uskyld, men drømmende, fristende uskyld. Og så har vi Amor, der afsender en pil, og en Amor, der hviler på sin bue, trappen op til den mystiske dunkelhed, den omsluttende krydrede „natur“, uforstyrreligheden, længslerne ...

Det var et billede, der kunne sætte sindet i bevægelse ...

Og så var det endda muligt i ugebladene at gå lidt længere, være mere „realistisk“ – hvis man stadig befandt sig i den halvt mytologiske verden med havmænd og lokkende sirener i kildevæld.

Træsnittet af den lokkende skønhed i det strømmende vand, bejleren og havmanden i søen blev tilbudt ugeblade over hele Europa, og de mest modige turde bringe det.

Billedet afspejler en anden klar drøm: fantasien om den unge, smukke pige ved søen midt i skovensomheden.

Den samme drøm gik igen i mange variationer på franske postkort. I Frankrig var det fra omkring århundredskiftet tilladt at afbilde piger med nøgne bryster, hvis mere intime dele af kroppen blev sløret. I de fleste andre lande var det forbudt.

Men igen var det ofte den ensomme pige ved den stille skovsø eller den skumfødte Venus; pigen der på mystisk vis voksede op af havet ...

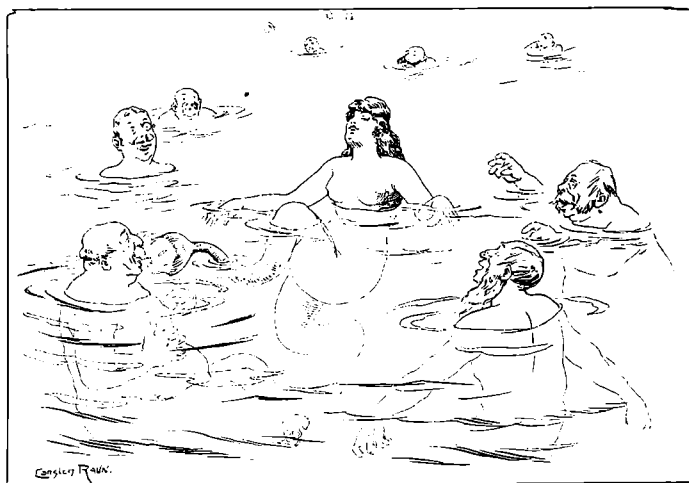
Og hermed nærmer vi os en anden variant af piger-vand-erotik-mytologien: *havfruerne*!

Eksistensen af havfruer („halvt fisk, halvt kvinde“) blev faktisk fastslået som en videnskabelig kendsgerning så sent som i en hollandsk naturhistorie fra 1726, hvor en missio-

nær, Francois Valentijn, beskrev en havfrue, 160 cm lang, fanget ved Borneos kyst. Havfruen blev gengivet på en tegning, og missionæren sluttede sin beretning om fangsten:

„Hvis der er nogen fortælling i verden, som fortjener at blive troet, er det denne, for ikke blot ét, men to havvæsen blev set af mange øjenvidner. Hvis den snæversynede verden skulle nægte at tro på det, spiller det ingen rolle. Der er også folk, der vil benægte eksistensen af Rom og Capri, simpelthen fordi de aldrig har set disse steder.“

Men selv da videnskaben blev nødt til at give slip på havfruerne, var de ikke sådan at vriste fri af fantasien. Havfruerne fik lov til at leve videre i skulpturer, i billedverdenen og i litteraturen.

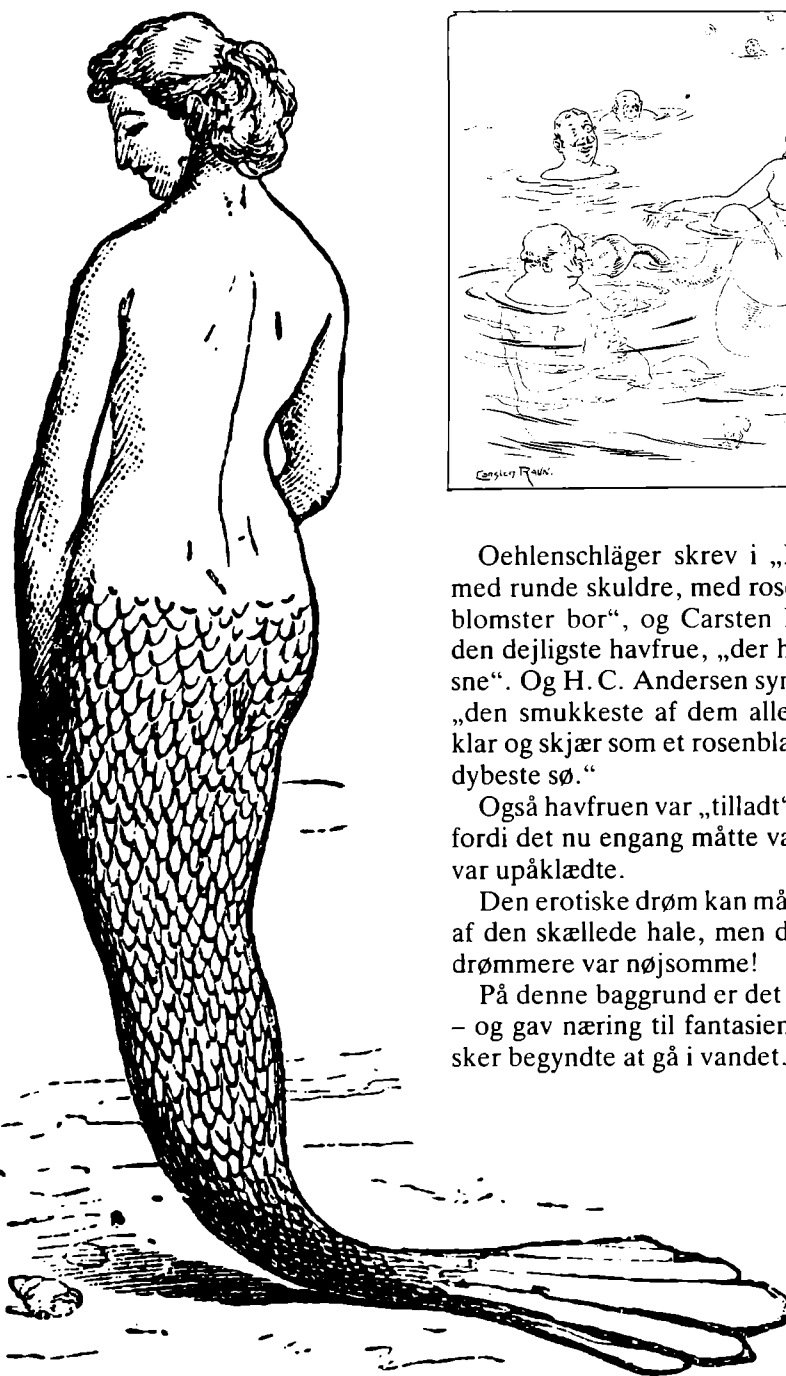

Oehlenschläger skrev i „Helge“ om „en havets quind med runde skuldre, med rosenkind, som hist i sivet blandt blomster bor“, og Carsten Haug priste i „Contrasterne“ den dejligste havfrue, „der har yvere så fine som nyfalden sne“. Og H. C. Andersen syntes jo, at den lille havfrue var „den smukkeste af dem alle sammen, hendes hud var så klar og skjær som et rosenblad, hendes øjne så blå som den dybeste sø.“

Også havfruen var „tilladt“ i borgerskabets billedverden, fordi det nu engang måtte være i sagens natur, at havfruer var upåklædte.

Den erotiske drøm kan måske forekomme lidt begrænset af den skællede hale, men den var der, og de romantiske drømmere var nøjsomme!

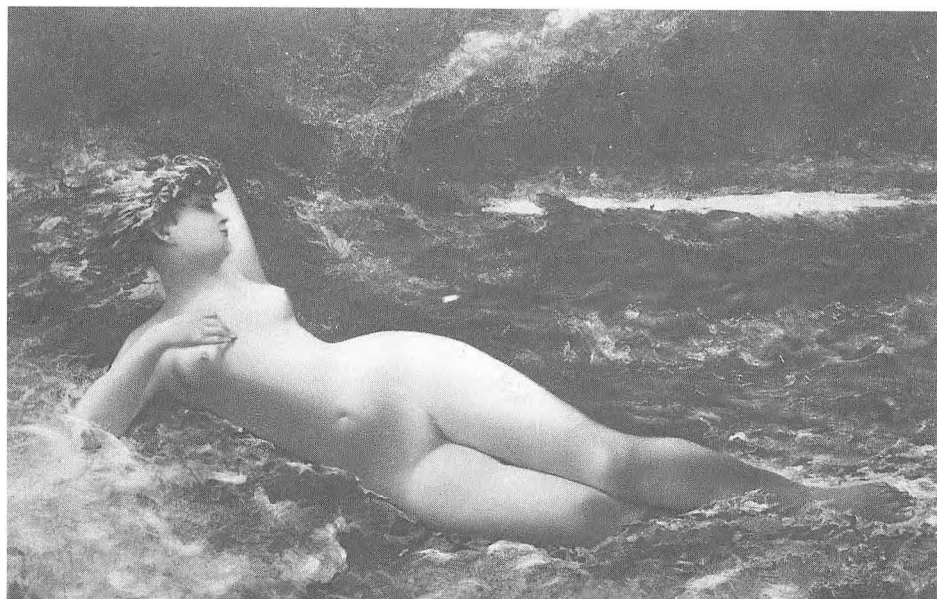
På denne baggrund er det forståeligt, at det vakte opsigt – og gav næring til fantasien – da rigtige hverdagsmennesker begyndte at gå i vandet.

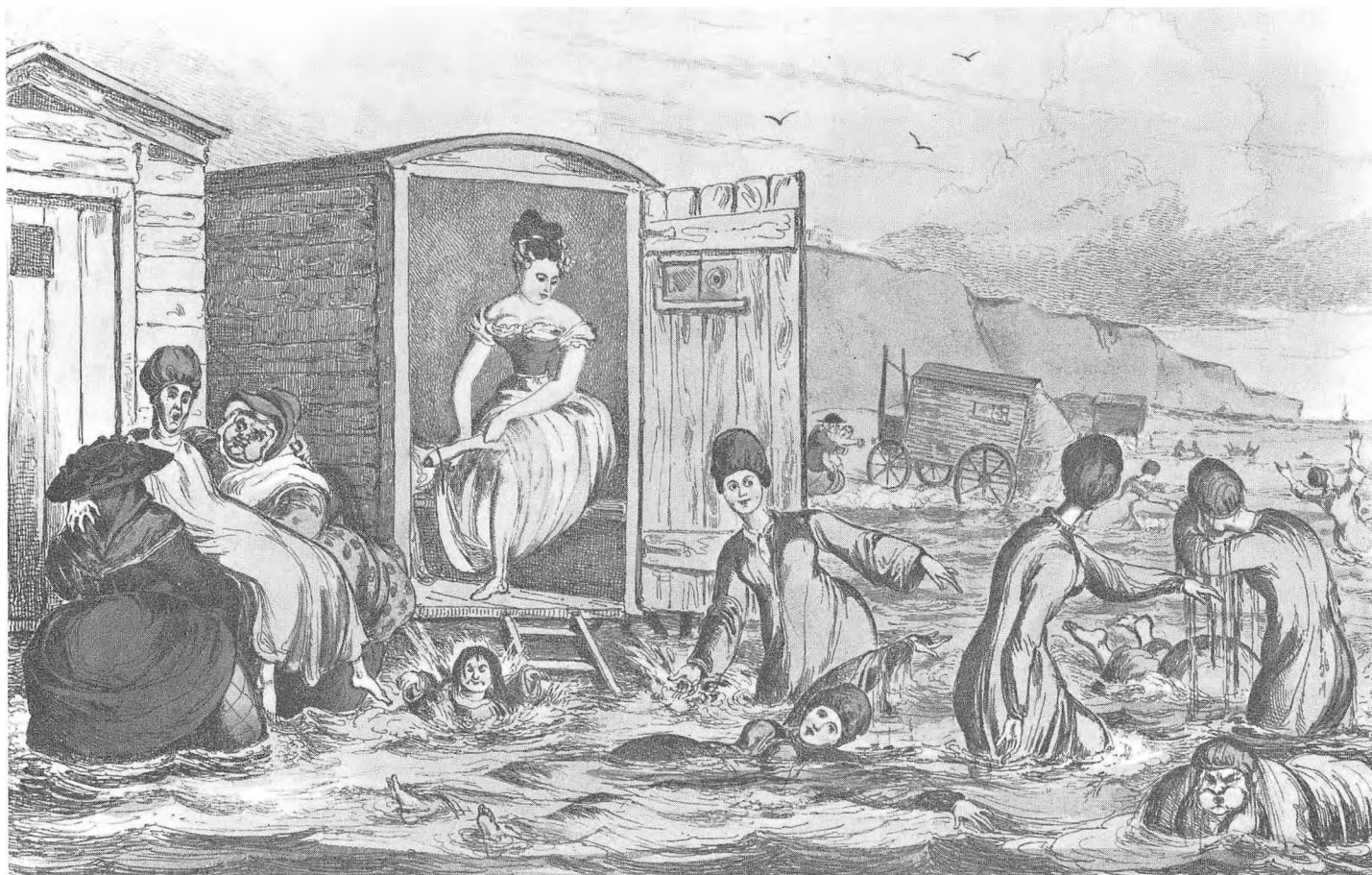

Modsatte side: Havfruetegning af Carsten Ravn ca. 1900 og „den moderne havfruehale“ i moden 1872 („Ude og Hjemme“).

Til højre: Den skumfødte Venus. Kærlighedsgudinden Afrodite må have givet inspiration til postkortet (købt og sendt i Danmark 1909).

Herunder: Havmanden uskadeliggør en af de farlige sirener (igen fra mytologien). De lokker søfolk på farlige skær. Franske postkort ca. 1905.

Fribadet = den rene utugt!

Badeliv fra de åbne strande blev kaldt fribad – og fribadet har ingen skarpt defineret historie. Menneskene har til alle tider svalet sig i havets bølger. Og det var ingen sensation, at børn og voksne fra almuen „lod hånt om alle vedtagne regler og i alles påsyn kastede sig i vandet fra kysten“, som det danske blad „I Borg og Hytte“ skrev 1876. Almuen var lovlig undskyldt, skrev bladet: „Med sin manglende dannelse og oplysning kan den ikke være i besiddelse af den takt, som kendetegner de toneangivende i befolkningen.“

Det var først hen mod slutningen af forrige århundrede, at „de toneangivende lag“ – nølende og frygtsomt – begyndte at dyrke badelivets glæder i større omfang. Spiren til det mere „organiserede“ badeliv, f.eks. ved de franske og engelske kanalkyster, var dog lagt allerede i første halvdel af forrige århundrede. Det bekræftes af ovenstående teg-

ning fra „Kvindernes fribad“ ved den engelske kyst i 1820'erne.

Her ser vi – for første gang – de „badevogne“, der var opfundet af englænderen Benjamin Beale: badeskure på fire hjul, der af heste blev trukket ud i vandet. Her kunne de badende klæde sig om og begive sig ud i vandet. Ofte var vognene forsynede med en „sluse“ af lærred, som yderligere skulle forhindre, at blufærdigheden blev krænket. Mænd og kvinder badede fra hver sit område.

Men ikke alle mente, at disse foranstaltninger var nok.

En læser skrev til „The Times“ 1888:

„Det er i høj grad stridende mod sømmelighed og god moral, at kvinder nu ses gå i vandet fra vore åbne strande. Selvom de badende kvinder prøver at dølge deres kroppe i ankeldragter, er deres adfærd så usømmelig, at det er på høje tid, politiet skrider ind. Det, der foregår på vore strande, grænser til den rene utugt.“

Til højre: Borgerskabets kvinder vover sig ud til sølivet i deres krinoliner. Teksten lyder: „Du godeste! Hvilket par ... Åh, det er bådsmandens ben!“ Nej! Der indtraf ikke noget mirakel! Det var ikke kvindens, godt skjulte, ben, der kom til syne! (Engelsk tegning, 1860.)

Herunder: To af de første (franske) pikante badetegninger fra ca. 1870. I tegnerens fantasi får badedragterne lige et anstrøg af pikanteri, som der vanskeligt var dækning for i virkeligheden.

Badekjolen

Når folk havde taget en dukkert, var det i århundreder sket i deres undertøj eller – hvis de var usete – i nøgen tilstand. Da byboerne på varme dage begyndte at søge mod de åbne badestrande eller de lukkede badeanstalter, blev det almindeligt med en særlig badedragt. For mændene var det i adskillige år en, tit stribet, dragt ud i ét med trøjelignende overdel og bukser til midt på lårene, ofte vævet i bomuld, der i drivvåd tilstand snarere fremhævede end skjulte den lille forskel.

Kvinderne var ikklædt badekjoler. Hovedprincippet var fra starten, at badepåklædningen ikke måtte være mindre ærbar end den, der blev vist på landjorden. Det vil sige, at badepigene – i den mest omfangsrige til-

stand – var iført badesko, badesokker, folderige badebukser fra livet til under knæene, en overdel med krave og borter, og nederdel af forskellig længde, altid under knæene og ofte til anklernerne.

Når kvinderne gik i vandet i denne påklædning, bredte nederdelen sig ud som et telt. Den var tung og meget lidt egnet til svømmeøvelser. Det var dog også de færreste, der ligefrem forbandt badelivet med svømning. Det blev mest til lidt sopperi og en dukkert.

Badekjolen blev efter århundredskiftet afløst af en ud-i-ét badedragt også til kvinderne, „og flere og flere steder ser man det græsselige syn, at fuldvoksne mænd bader uden en trevl på overkroppen“, som „Ude og Hjemme“ skrev 1896.

Modsatte side øverst: „Badeliv ved den franske kyst“. Tegning af Chelmonski fra 1880'erne.

Modsatte side nederst: Badekjole fra samme periode.

På denne side: Unge piger i badekjoler, der begynder at blive en anelse mere hensigtsmæssige. Badebukserne kryber op, og de har smidt badesokkerne.

Herover: Ældre levemænd, der gjorde kur til unge damer i café- og teaterlivet, var et yndet tema i vittighedstegningerne omkring århundredskiftet. Nu blev temaet også overført til badelivet. Tegningen herover er fra „Fliegende Blätter“, 1903. Pigen beklager sig over, at den ældre herre forfølger hende under badet. „Jeg har jo flere gange sagt, at jeg ikke vil vide af Dem!“ „Jeg kan kun håbe på, at der kommer en haj og æder os, så vi på den måde kan blive forenet,“ svarer han.

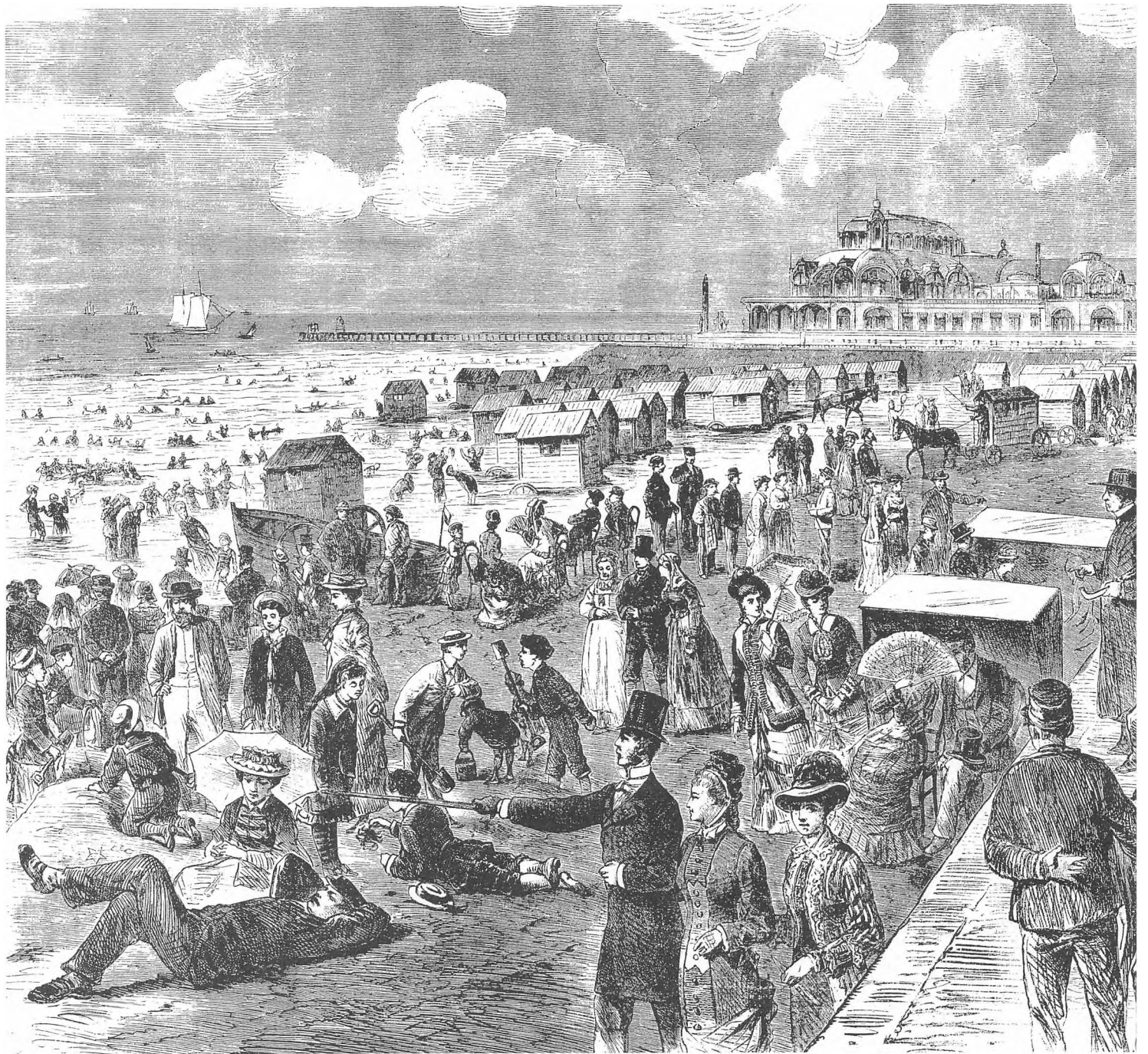
Til venstre: Tre eksempler på en engelsk postkortserie (1904) med unge, kokette piger på stranden. Pointen var, at man fik lov til at se de ellers tildækkede pigeben.

Herover: Engelsk vittighedstegning fra 1910. Pigerne snakker om forskellen på to tilbedere: Jack, der må få lov til at sende en check på 100 pund for 100 kys, og Tom, der må få lov til at hæve den. Viddet går ikke så dybt og skal kun understrege pigernes letsind. Herover til højre: Foran skærmbrettet til mændenes badeafdeling siger den ene kvinde til den anden: „Nu er det min tur!“ (Litografi af von Pigal, ca. 1880.)

Til højre (fransk vittighedstegning, „Almanach pour Rire“, 1885): Manden: „De udsætter Dem for mændenes blikke, hvis De klæder om her på stranden.“ Fruen: „Ja, det håber jeg så sandelig!“

Badestederne

Da badelivet begyndte at blive populært i sidste halvdel af forrige århundrede, fik man straks et spejl af de sociale forhold. Jævne mennesker kunne de fleste steder slå sig ned på stranden med den hjemmesmurte madpakke; det var demokratisk og billigt. De bedrestillede kunne indlogere sig på de mange badhoteller, der skød op ved de mest populære kyststrækninger i Europa (og til dels i USA). Men man kunne måske nok sætte et spørgsmålstegn ved, hvor meget badeliv der egentlig var knyttet til de ofte luksuøse hoteller.

De store badhoteller blev efterhånden en afløsning, eller et supplement, til de mange kursteder, der havde eksisteret i mange år, ofte i nærheden af formodede helsebringende kilder. Velhavere kom her for at hente sundhed i frisk luft og kildevand, og i reglen var der knyttet læger og stort, opvartende personale til kurstederne.

Badhotellerne bragte en del af denne stemning med sig.

Til venstre: Badelivet ved Ostende. De unge og dristige boltrer sig i vandet, mens bl.a. kurbadegæsterne promenerer langs stranden. Træsnit (efter L. v. Elliot), „Nutiden“, 1881. Herover: Kurbadegæster. „Almanach pour Rire“, 1888.

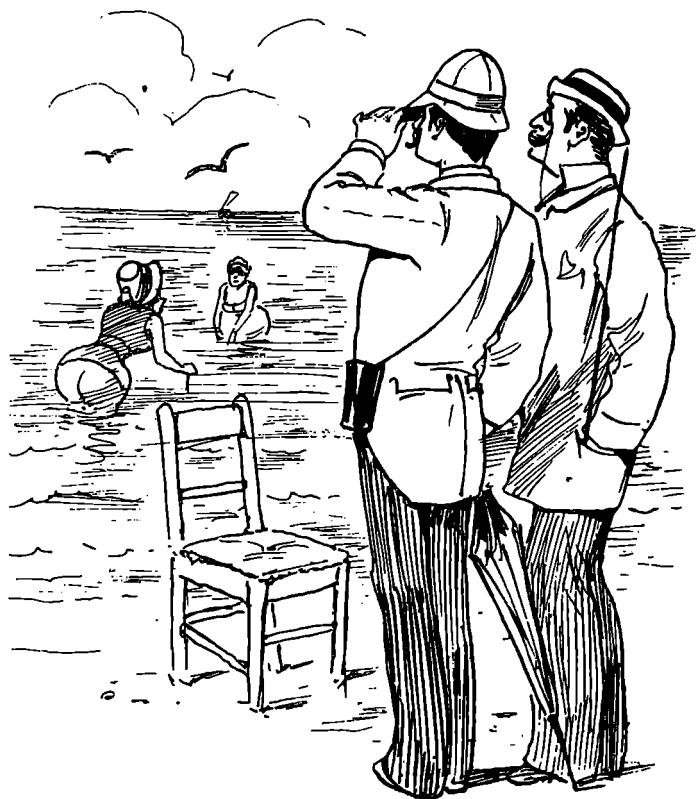
Her var der endnu mere rigelig adgang til frisk luft, og i tilgift fik gæsterne en mere munter underholdning – og kunne dyrke et større snobberi – end tilfældet var på de mere „medicinske“ kursteder. De store badehoteller havde ofte deres egne koncertorkestre, og de store restauranter lagde mere vægt på store middage med et bredt udvalg af drikkevarer end på kurstedernes „sundhedskost“. De velhavende familier rejste med deres tjenestepiger til badehotellerne „i sæsonen“ for at se og blive set. Kun de dristigste af fruene kom i direkte berøring med vandet. Til gengæld var det en ikke ringe attraktion for herrerne at se de lokale unge piger kaste sig ud i bølgerne.

De nye jernbaner førte byboerne ud til kysterne, og i det hele taget var badelivet kun en del af hele det friluftsliv, som var med til at skabe de store omvæltninger i samfundene. Cyklen var efterhånden blevet et populært og anvende-

Modsatte side: Badestedet Ostende set fra landsiden og søsiden. Belgiske postkort ca. 1904.

Herover: „Badebureauet på stranden“, Malo-les-Bains. Fransk postkort, 1904.

Til højre: Tegning i „Almanach pour Rire“, 1882.

ligt transportmiddel, og den var i høj grad med til at revolutionere kvindernes klædedragt. Det var umuligt at dyrke sport og cykle i de fodlange gevandter – med eller uden tournure – og efterhånden indstillede også kvinderne sig på at forene det praktiske med det behagelige. Men det var dog først under verdenskrigen fra 1914, da kvinderne blev trukket ind i krigsindustrien, at kjolen begyndte at krybe op til knæene. Kun de velstillede fruer holdt stadig stand – inden døre på badhotellerne eller under solparasollerne i god afstand fra ungdommen og pøblen i vandet.

Et af Europas store badesteder var ved den belgiske kystby Ostende. Det var et af de steder, hvor badelivet fik det helt store gennembrud.

Men ikke alle var lige begejstrede for badebyer som Ostende.

„Ostende!“ skrev det danske ugeblad „Hver ottende

Dag“, 1906. „Man må jo vente sig noget storladent, enestående prægtigt og sommerfrisk her, siden alle nationers velhavere strømmer sammen netop til dette sted for at hvile ud fra storbyernes tryk og virvar, og så genfinder man storbyen, blot berøvet alt det, som gør en storby udholdelig: seværdighederne, kunsten, åndslivet, arbejds travlheden.“

Bladet fortsætter:

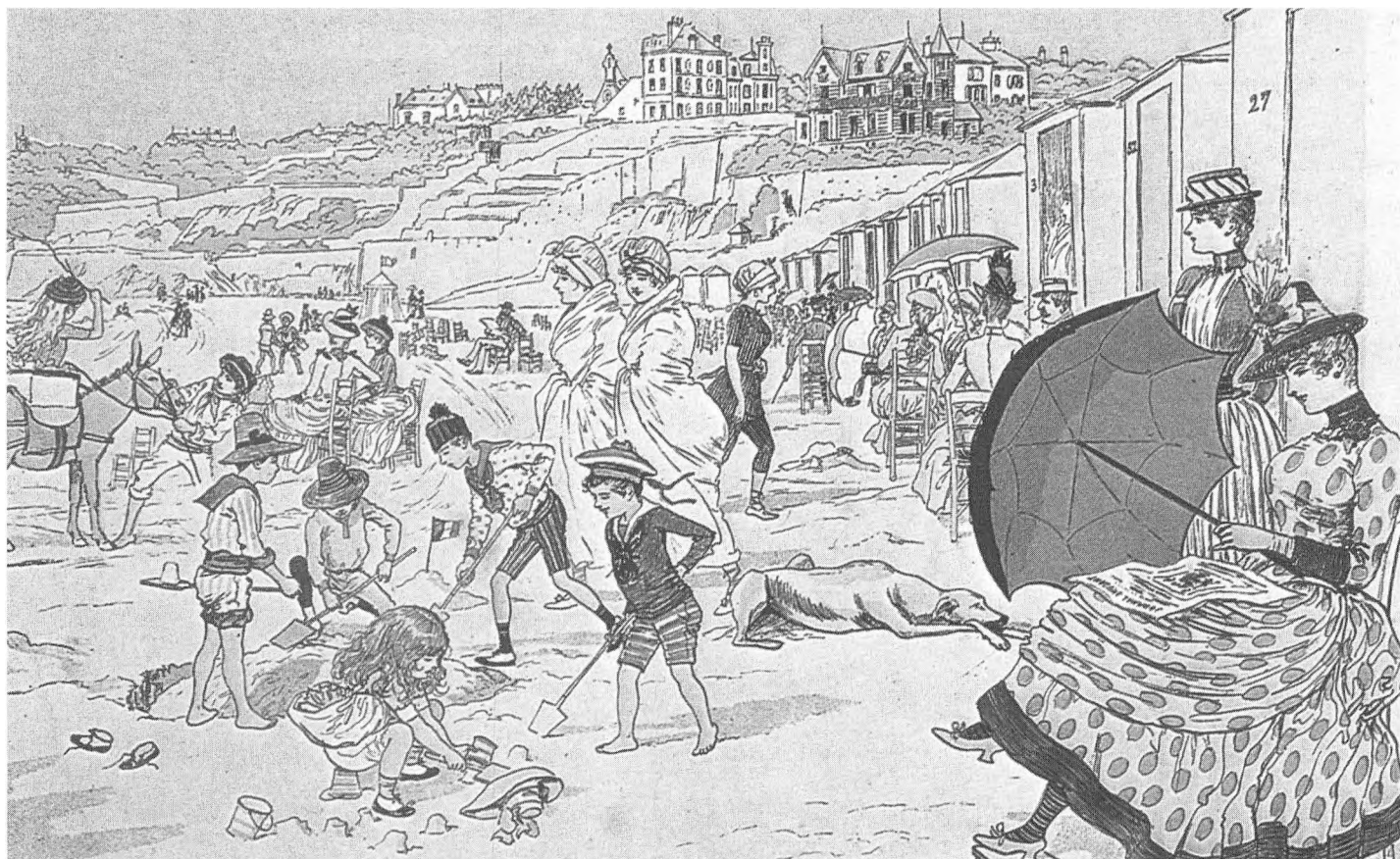
„Her i Ostende er intet af det, som vi naive folk søger i en sommerferie, ingen skove, ingen haver, hverken fred eller frihed. Ja, her er strand og hav, men stranden er overfyldt af mennesker og badetelte, garneret af sammenpressede hoteller og sribede badevogne, og havet er et trist hav uden spejl i farver, uden sejlere; det har tabt sin friskhed og klarhed, inden det over de udstrakte, lave banker når den solstegte, sandede kyst.“

„Hvad er det, der drager ti tusinder herhen?“ spørger

Modsatte side: Den velhavende byfamilie pakker til kuropholdet, ca. 1895. Det er fru, der står for nedpakningen, og tjenestepigen, der frembærer de omfangsrige toiletter.

Herunder: Sommergæsterne ankommer („Journal Amusant“, 1909). Det er fru, der fører sig frem i yppig vælde, med korsettet (til højre annonce i „Das Theater“, 1912) som det vigtigste instrument til at skabe tidens idealfigur.

Herover: Tegning fra fransk badested, ca. 1900. Rollefordelingen er klassisk: Mødrene skærmer sig for solen, mens børnene leger i sandet. Hvor er mændene? Ude med kikkerten?

Herunder: Det var en acceptabel kvindehobby at sysle med vandfarver i sommerferien. („La Vie Parisienne“, 1909.) Modsatte side: Rivieraliv 1909 („Journal Amusant“).

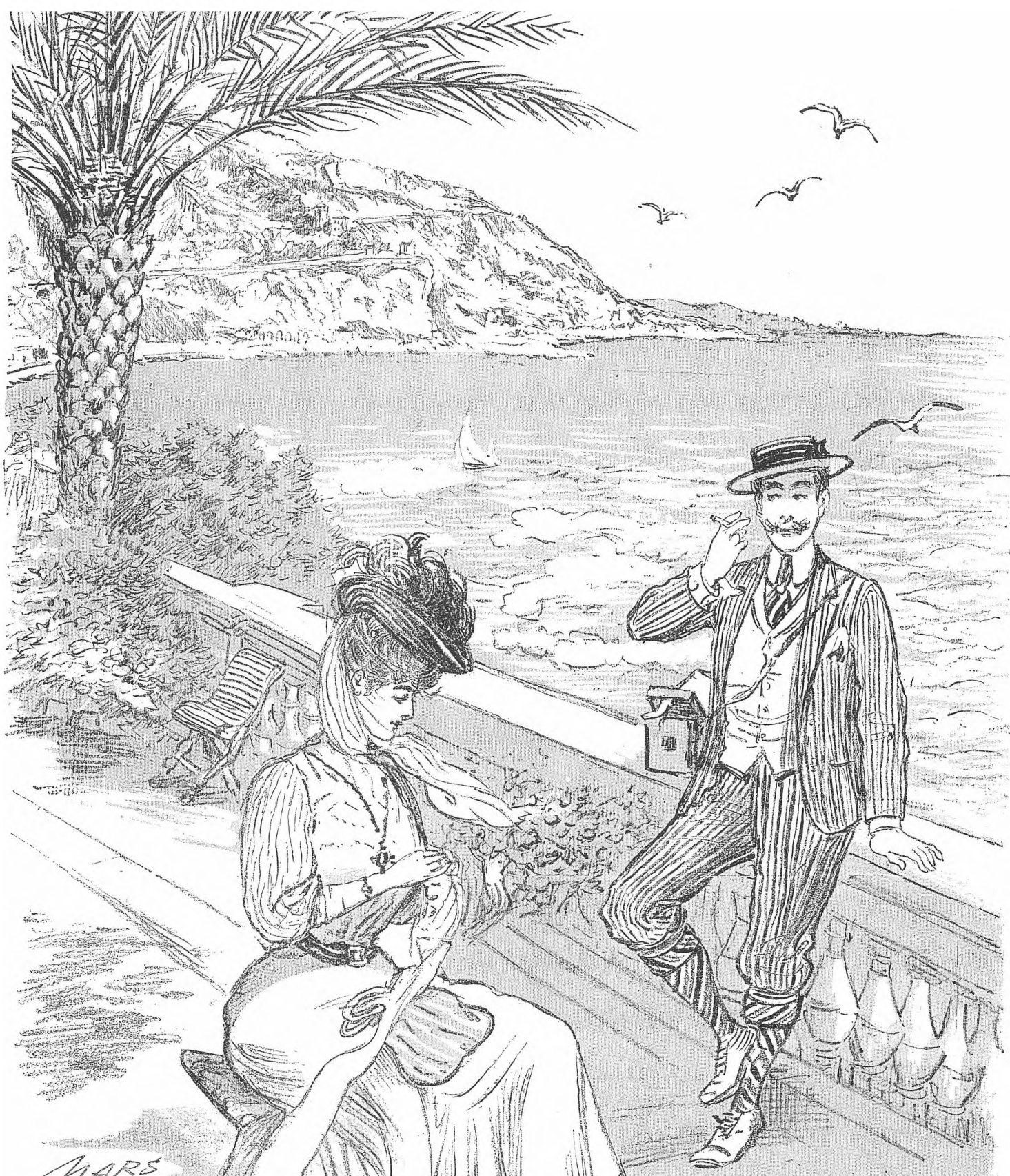

bladet. „Jo, de finder det, de ønsker, genfinder det, de har forladt: menneskemylderet, som de elsker, blot flyttet ud i behageligere kølighed. Hvad sans har disse stakkels væsener for naturen? Deres livsindhold er kniplinger, volanter, diamanter, flirt, dyre retter med musik til. Intet sted i verden er der så fattigt og trøstesløst for den, der har en smule menneskesjæl. Hvad skal man tage sig for her? Man kan da ikke hele dagen soppe rundt i en klam badedragt i dette myldrende fællesbadekar.“

Artiklen fortsætter:

„Der er ikke andet at gøre end for en gangs skyld at forsøge at leve med i disse væseners måde at tage livet på. De presser sig ind i et forgyldt, elendigt hotelværelse, hvor kufferten må stå på højkant, og hvor der akkurat er plads til at sove og til på bestemte tider af dagen at skifte dress.

De kører ud i vandet i de sribede vogne og promenerer en times tid mellem de ti tusinde vadende herrer og damer og børn. De klæder sig på igen, sætter sig under et telt, kø-

MARS

De erotiske fantasier kredsede om de smukke fruer på stranden.

Til højre: Pikant strandpige på dansk postkort. Det blev anset for at være så uartigt, at det blev beslaglagt af Københavns politi 1909!

Herunder: Tegning af Mars, „Journal Amusant“, 1909.

ber et par aviser, dører over en roman, studerer toiletter, konverserer, koketterer, afbryder denne virksomhed for at skifte toilette og spise i overfyldte restauranter, ender dagen med aftenkoncerter i kurhotellet, sover og begynder næste dag samme liv.

I Royal Palace hotel spiller et halvandt hundrede mands musikkorps. En berømt sanger forsøger at tenorisere forsamlingen, men forgæves. Musikken og sangen interesserer ikke dette publikum. Det er for optaget af sig selv. Den naive rejsende forlader den glitrende, huløjede dødningsdans mellem champagnekølere og stærke cigarer. Han går ned mod den natmørke strand. Der lyder sund og glad latter.

Til venstre: Tysk postkort, 1906. Det er ikke en „ægte“ frue på stranden, men en postkortdrøm om pigen, der tør vise sine ankler og vinke forførende. Herunder: Også en „dristig“ pige, tegnet af Henriot til „Almanach du Charivari“, 1882.

Det er byens indfødte, som nu tager sig den frihed at muntre sig i det vand, som de fremmede lægger beslag på om dagen.“

Efter besøget ved den belgiske kanalkyst drager forfatteren, Alexander Svedstrup, til engelske badesteder, Weymouth og Brighton, og her er badelivet til at holde ud:

„Man er kommet til rigtige mennesker. Damerne skænker ikke deres toiletter mange tanker – det er ikke fint her at være pyntet. Herrerne er slanke, trænede engelskmænd. Det er en hel fornøjelse at se dem i svømmedragter. Det er styrken i den fine form. Men allermest glæde har man af de skarer af dejlige børn, som tumler ved stranden dagen igen-

nem med tøjet opkiltet.

Det er et helt andet, levende og fornøjeligt publikum, og på den brede gade, der løber langs stranden i Weymouth, ser man de engelske typer, som man hele verden over møder med glæde, de engelske marinefolk, disse glatragede, soignerede gutter med raceansigter.“

Også Brighton er en blanding af fashionabelt selskabsliv og folkelige fornøjelser. Herom skriver Ellis i „Hver fjortende Dag“, 1896:

„I efteråret og ved begyndelsen af vinteren er Brightons fashionable tid. Da fyldes hoteller og pensionater med den verden, der benævnes „the upper ten thousand“ og som, på grund af dette fortrin her på Jorden, må betale svimlende høje priser for selv den ubetydeligste ting. En mere kostbar og elegant fremvisning af køretøjer, dejlige heste og prægtige, moderne toiletter, end Brighton på denne årstid præsenterer, skal man lede længe efter. På den ca. en mil lange vej, som er anlagt langs med havet, kører de elegante lan-

Der var en vis begrænsning i motiverne fra strandlivet. Hovedopmærksomheden samlede sig om de smukke piger og deres mere eller mindre afklædthed. Men nogle motiver gik igen – f.eks. de lokales hummerfangst og risikoen for at blive bidt i bagdelen under en svømmetur.

Modsatte side: To tegninger fra et italiensk vittighedsblad, 1902. „Den lokale skønhed“ og „Hummerstrygning“.

Denne side: Til højre: Tysk postkort, 1906.

Herunder: Tegning på fransk postkort, 1918. Når man så på tegningen gennem et stykke rødt glas, trådte endnu en (grøn) tegning frem af pigen i afklædt tilstand.

Nederst til højre: Postkortdame på hummerfangst, 1915.

Trods alle forbud, adskillelse af dame- og herrebadning osv., udfoldede badelivet sig frit og muntert mange steder omkring århundredskiftet.

Til højre: Et privat foto af et dansk fællesbad, sendt som postkort ca. 1908.

Herunder: Et af de mange badekort, den svenske kongelige hoffotograf Peter. P. Lundth udsendte fra badelivet omkring Kullen. Her var det simpelthen umuligt at lave henholdsvis „herre-“ og „damestrand“.

Modsatte side øverst: Tysk postkort (1907) fra „familiebadet“ ved Scheveningen og nederst: gruppebillede fra Sandkaas.

dauere, forspændt med dansende fuldblodsheste, og her sidder den unge engelske miss selv på kuskesædet, iført et stilfuldt taylormade kostume og holdende tømmerne med de små, stærke hænder, iklædt lange kravehandsker.“

„Det er et helt andet publikum, der gæster Brighton om sommeren,“ fortsætter forfatteren. „Det er nærmest faderen og moderen og alle børnene fra de mindre fashionable kvarterer i London, som i løbet af vinteren har sparet lidt sammen og nu bruger beløbet til et par dages ophold ved havet, eller raske svende og muntre pigebørn, som så snart de er godt og vel sluppet ud af toget, giver sig til at danse en munter reel og under opsang af den sidste populære vise marcherer ned ad den lange gade, der fører fra jernbanestationen lige ned til vandet. Den står så tydeligt for mig, denne gade med alle dens andenrangs butikker, med vinduerne stuvende fulde af stads og flitter. Og findes der noget særligt iøjnefaldende, kan man være sikker på at finde en lille seddel hæftet på varen med ordene „nyeste mode“.

Men det egentlige brogede liv leves dog på strandbreden. Her tilbringes så godt som hele dagen. Faderen sidder i sandet, ryger sin pibe og læser sin avis eller bog, mens moderen har opmærksomheden ligeligt fordelt mellem sytøjet og børnene, som vader rundt i vandet på deres små ben.“

Artiklen fortsætter:

„Badelivet foregår her for åben gade. I hvert tilfælde er

det hele umådelig frit og ugenert. I de små badevogne på stranden foregår afklædningen. Når den er tilendebragt, bliver vognen kørt helt hen til kanten af vandet, og så vader eller svømmer man ud, mens man passiarer med sine ikke badende bekendte, der har lejret sig i sandet. En gammel fisker ror frem og tilbage i sin båd for i tilfælde af ulykke hurtigt at komme til hjælp.“

I Danmark blev der i 1866 bygget et badehotel ved Klampenborg (efter at jernbanen var gennemført i 1863), men det første danske kurbadehotel efter „international“ målestok blev opført på Fanø. Det blev indviet, før det var helt færdigbygget, den 22. juni 1892, „og mange velsituerede herskaber fra ind- og udland fandt straks behag i den smagfulde indretning og den storslåede natur“, som „Illustreret Familie-Journal“ skrev. Senere fulgte andre større og mindre badehoteller langs Øresundskysten og andre kyster, men ellers holdt det danske bade- og ferieliv sig på det mere jævne. Der var også delte meninger om friluftslivets velsignelser. Forskellige gik med ildhu ind for „lys- og havbade“, mens andre mente, at solsporten kunne overdrives. I 1909 fastslog en læge i bladet „Idrætten“, at friluftsbade var direkte skadelige for kroppen. „Der sker nemlig det,“ skrev lægen, „at hudens celler opsuger det salte vand, svulmer op og dør!“ Mange kvinder gav lægen ret. Årene omkring år-

hundredskiftet gav stadig plads for to hovedopfattelser: at bevare sin hud sart, lys og fin inden døre eller blive „brun med solen“.

Lægen og debattøren J. P. Müller gik i bøger (bl.a. „Mit

system“) og artikler ind for friluftslivets „helsevirkninger“ og mente, at en væsentlig del af tidens dårlighed netop stammede fra et usundt indendørsliv.

Badelivet – om det var ved stranden eller over et vandfad hjemme – havde også sammenhæng med den personlige hygiejne, understregede J. P. Müller. Parfume var ham en pestilens. Han skrev i bogen „Kønsmoral og livslykke“, 1908:

„Lige så tillokkende dejligt som en sund og renlig kvindes velplejede, daglig badede hud dufter, lige så rædselsfuld er den stramme odeur, som urenlige og usunde kvinder udsender.

Selv den bedste parfume ødelægger den sunde kvindehuds fine aroma. Men selvfølgelig er de kvinder, der ikke gider bade sig daglig, nødtvungne til at anvende stærke parfumer for at overdøve den gennemtrængende stank fra deres legemer.“

Forfatteren til artiklen i „Hver ottende Dag“, der ikke havde haft meget tilovers for Ostende, tænkte vemodigt tilbage til de danske strande:

„Vi tænker på skovene derhjemme, som går lige ned til det grønne sund, og den dag, da man atter står ved Hornbæk strand og ser langs skovkysten ned mod Helsingør og ud over Kattegat med de lysende sejlere og det violblå Kul-

Flere bademiljøer.

Herover – på postkort – „Skagen – badeliv ved Grenen“. Der ser lidt tomt ud, men Skagen var ellers flittigt besøgt af mange sommergæster fra begyndelsen af århundredet. Det blev dog aldrig så overfyldt som de store badesteder syd for grænsen. Her kom også en del tyskere. „De ligger i den dejlige koghede sommer og får deres kinder kogt røde – mens de snakker om mad og togtider,“ skrev „Illustreret Tidende“, 1911. Om københavnernes blev der skrevet: „De har fået en Palmehave og en thesalon – Sønderstrand er blevet Østergade og Nordstranden en Langelinje. Alt får farve af den elskede hovedstad.“

Til venstre: Udsnit af postkort med mor og børn ved Hornbæk strand.

Modsatte side: To populære tyske badesteder: Familiebadet Wannsee (øverst) og fribadet i Wittenberg ved Blankenese. Begge steder havde der været dramatiske diskussioner om „faren ved at lade kønnene bade sammen“.

len og erkender, at vi her har et mageløst badested.

Her på Hornbæk strand ville der kunne skabes et bade-
sted, prægtigere end noget af Europas berømte. Gid der al-
drig her må komme en hotelejer med verdensblik! Gid det
må blive forskånet for kursale og hotelgader. Som det er
nu, er det idyllisk: de små grupper af lysklædte damer i san-
det, de barbenede ferie børn, fotograf-amatørerne, der sy-
nes, at en plade med damer i badedragt er det højeste pi-
kanteri, alt dette indrammet af skove og grønne skrænter,
små hvide huse og det enestående sund.“

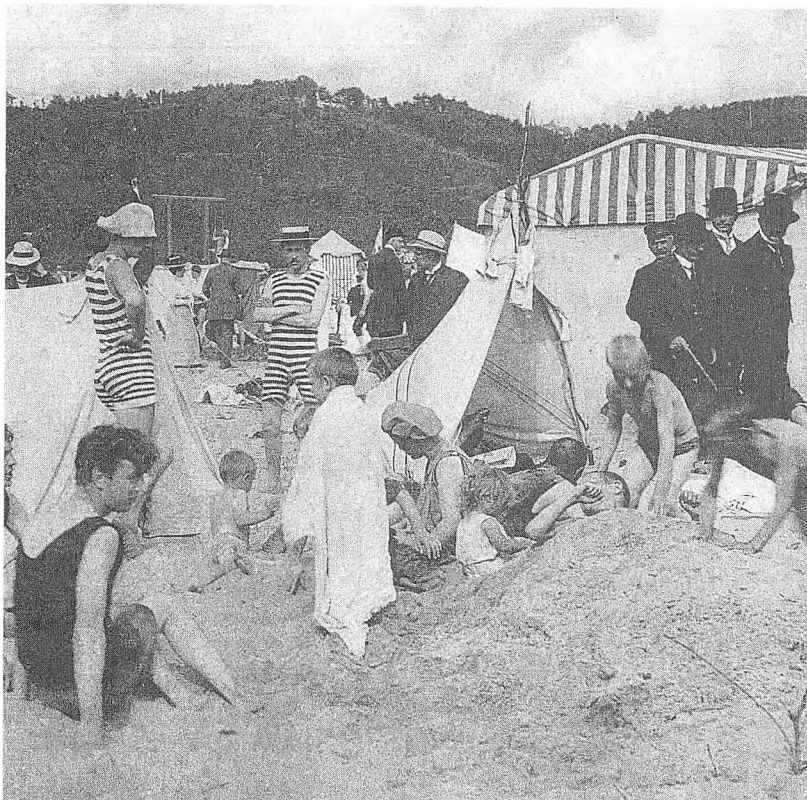
På det tidspunkt, artiklen blev skrevet – i 1906 – blev det
diskuteret, om det var „foreneligt med god moral“, at kvin-
der og mænd badede fra den samme strand.

På denne baggrund fortsatte artiklen i „Hver ottende
Dag“:

„For den, der f.eks. nylig kommer fra de store uden-
landske badesteder, hvor tusinder af damer og herrer bader
tæt sammen op til de befærdede promenader, er det pudsigt
at høre om genvordighederne ved Hornbæk strand. For få
år siden ville en dame, der badede fra stranden her, miste
sit gode navn og rygte, om andre få år er der ikke en ama-
tørfotograf, der vil spilde en plade på sligt. Det vil gå os,
som det går japanerne: de ser det nøgne, men de ser ikke på
det.

Der er de steder her i landet, hvor myndighederne forby-
der badning, og hvor bønderkarlene, når de i middagsstun-
den vil tage et rensende og forfriskende bad, bliver attrape-
rede. Dette er jo ganske forrykt! Landbefolkningen træn-
ger snarere til at blive kommanderet i vandet, og er folk på
visse egne henvist til at bade tæt op til befærde vej, kan
man jo påbyde badedragt, således som man gør f.eks. i
England, når der bades i en havn eller ved en gade. Et par
svømmebenklæder koster 35 øre. Det, som skæmmes vore
dejlige strande, er ikke de badende mennesker, men det er
de ækle badehuse, der stolprer sig ud på lange ben og tager
charmen af de dejlige kystlinier.“

Men selv den mest takkelige badedragt kunne stadig
ikke dæmpe forargelsen. I 1904 holdt Dansk Idrætsforening
en svømmekonkurrence på Orlogsværftets bedding ved
København, og en avis skrev dagen efter, at konkurrencen
blev en „succes for den militære blufærdighedsfølelse, idet
hr. krigsassessor Paul Petersen følte sig krænkede over, at to
unge damer dristede sig over vandfladen for at vise publi-
kum et par elegante udspring. Denne episode blev i alle til-
fælde dagens mest opsigtsvækkende vandgang.“

Modsatte side: Tegning af H. Gerbault i „Journal Amusant“, 1909.

Herunder: Tegning i „La Vie Parisienne“, ca. 1900.

Til højre: Engelsk postkort, trykt i Tyskland, ca. 1905.

Børnene

Børnene havde et mere ukompliceret forhold til badelivet end de voksne. De var ikke i samme grad inddraget i diskussionen om ærbærhed. Men i *no-gen* grad!

På et postkort, afsendt fra Skagen den 31. juli 1907, læser jeg:

„Kære Thomas og Emma,
En lille hilsen heroppe fra det nord-

ligste. Der er så yndigt heroppe, mest når solen skinner. Men vi har haft lidt rusk. Men uanset vejret har vi været nede på stranden hver dag for en promenade.

Men der er én ting, der ikke huer os: de mange nøgne børn, både de tilrejsende og de lokale. Jeg forstår ikke de forældre, der sådan blotter deres unger. Det er en uskik, som nok er kommet fra København. De små selv

er jo uskyldige, men de voksne turde nok udvise lidt mere forståelse for skik og brug. At de voksne damer ikke selv evner at trække en grænse for sømmelighed er velkendt, men at de også udstiller deres børn til utugtige tanker er noget ganske andet.

Vi beder til Gud, at de moralske forhold her må komme under bedre kontrol.

Kærlig hilsen
Folmer, Nora og børnene.“

I øvrigt var det mest almindeligt, at børn hurtigt blev iført kopier af de voksnes badedragter.

Men ikke mindst på postkort var der en vis erotisering omkring de badende børn. Et eksempel herover til højre, et tysk postkort, der blev anset for at være „pikant“ og hørte til på grænsen til det tilladelige. I København blev det solgt under disken af hensyn til politiets nysgerrighed.

To postkort med det populære mor og barn-motiv. Kortet til højre blev, som nævnt, anset for at være „pikant“ og på grænsen til det tilladelige. Moderen er også noget mere nedringet, end det var acceptabelt. Begge kort er i øvrigt lavet i et fotoatelier. Vandet, stenene, badebroen og skibet er senere malet på motivet.

Ironisk tegning fra „Illustreret Tidende“, 1879, af storstadsfamilien på „landliggeri“ i beskedne omgivelser.

Herunder: Forsidetegning fra „Punch“, 1879. Den ene frue klager over, at familien har måttet betale hele 500 kr. for et sommerophold.

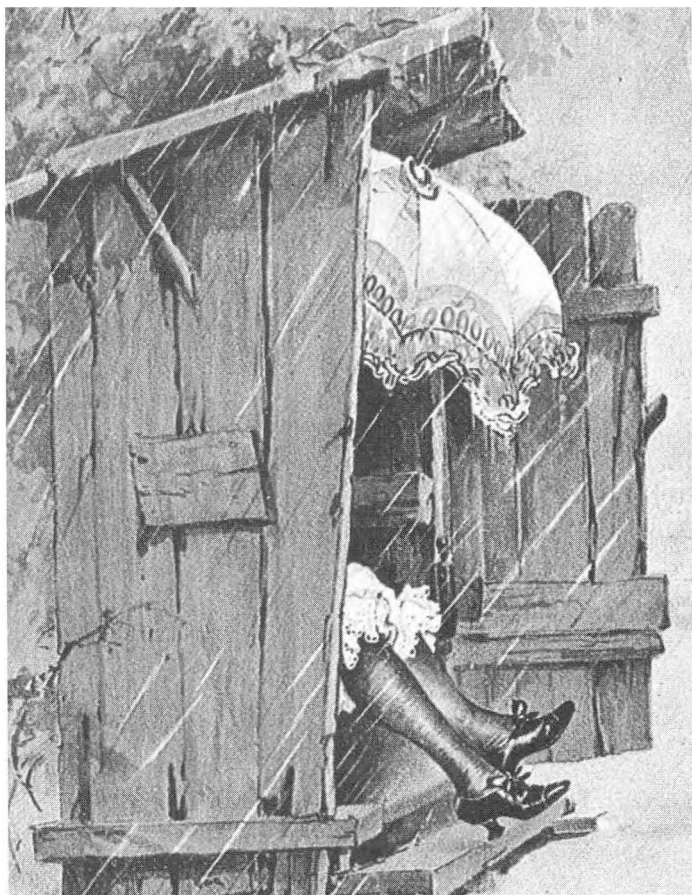
Landliggeri

„At man rejser om sommeren, er for velsituerede storstadsbeboere næsten en selvfølge,“ hed det i bogen „Den naturlige Lægemetode“, 1906. „Enhver, hvis forhold tillader det, rejser til et badested. De, der ikke kan eller vil anvende så meget, flytter i det mindste ud til „sommerboligen“, og enhver, der ikke har penge tilovers til rejser, overvejer, om han ikke et eller andet sted i en lille provinsby eller i en landsby har en bekendt, som han kan „glæde“ med sit besøg. Kun bort om sommeren fra den forpestede storstads luft.“

Altså ikke længe efter århundredskiftet blev storbyernes luft anset for at være forpestet, selv om bilerne endnu var sjældne, og der hovedsagelig kørte hestevogne i gaderne.

Og sandt var det, at ferier i landlige omgivelser var helt almindelige. Det var også i de år, der var en stærk udflytning fra landet til byerne i håb om bedre erhvervsmuligheder i industrien. Vejen tilbage til ferier på landet blev lettere.

Og kunne man ikke bo hos slægtninge, var det muligt at

„Dyrebare Amalie, jeg længes efter at give dig en lille beskrivelse af mit nuværende opholdssted ...“

„Du kan ikke gøre dig begreb om den friske luft, man indånder her ved havet ...“

betale for et landophold. Under ét blev det kaldt „landliggeri“, og der gik mange historier om, hvordan romantiske byboere blev taget ved næsen af de landlige udlejere. Realiteterne stod heller ikke altid mål med feriedrømmen.

I øvrigt gav det også prestige og styrkede kreditten, hvis man havde råd til „landliggeri“. Så tidligt som i 1777 fortælles det, „at endog vintappere, håndværksfolk og flere slige af tredje klasse forsømmer deres forretning“ ved at drage på landet om sommeren – blot for at gøre sig til og give sig til kende ved deres sommerboliger med „guld- og sølvbroderede nathuer“.

Herover: Postkort fra det populære tyske badested Marienbad. Alt er ikke lige idyllisk!

Til højre og modsatte side: Satirisk historie i „Illustreret Familie-Journal“, 1890, om københavner-frøkenen, der fra sin sommerpension skriver til veninden i hovedstaden.

„Og hvor velgørende er ikke et forfriskende bad efter en hed dag ...“

„Mit sovekammer er intet mesterværk af en dekoratørs himmelflyvende fantasi ...“

„Vel bor jeg ikke i et storartet badehotel med knejsende tårne ...“

„Ja, i sandhed, Fiskebæk bliver mig kjærere og kjærere, og med gysen tænker jeg på afskedens dag ...“

Herover: Illustration til „En uromantisk novelle“ i „Ude og Hjemme“, 1879, af Holger Drachmann. Den handler om dramaet ved et lille jysk fiskerleje, der pludselig „opdages“ som badested. Den første anskaffelse bliver to badevogne. Herunder: Elfelt-fotografi fra vestkysten, ca. 1890.

Det skete i badehuset

Som allerede omtalt adskillige gange, gav badelivet fra „fristrand“ anledning til mange moralske problemer. Det handlede i første række om at skærme kvinderne for mændenes nysgerrige blikke (mens mændene fantaserede om, at kvinderne var mindst lige så nysgerrige).

Problemet blev i begyndelsen løst med de transportable badehuse, der ved hjælp af heste kunne trækkes ud i vandet. De badende kunne derefter mere eller mindre ugenert gå i vandet gennem en „sluse“ af lærred. Efterhånden faldt „sluserne“ bort, og det blev mere almindeligt, at de små omklædningshuse blev stationære på stranden. Der blev også tømret badebroer ud i vandet med små omklædningshuse, og efterhånden kom de egentlige badeanstalter med adskilte herre- og dameafdelinger.

Men på sin vis skærpede alle disse foranstaltninger kun nysgerrigheden.

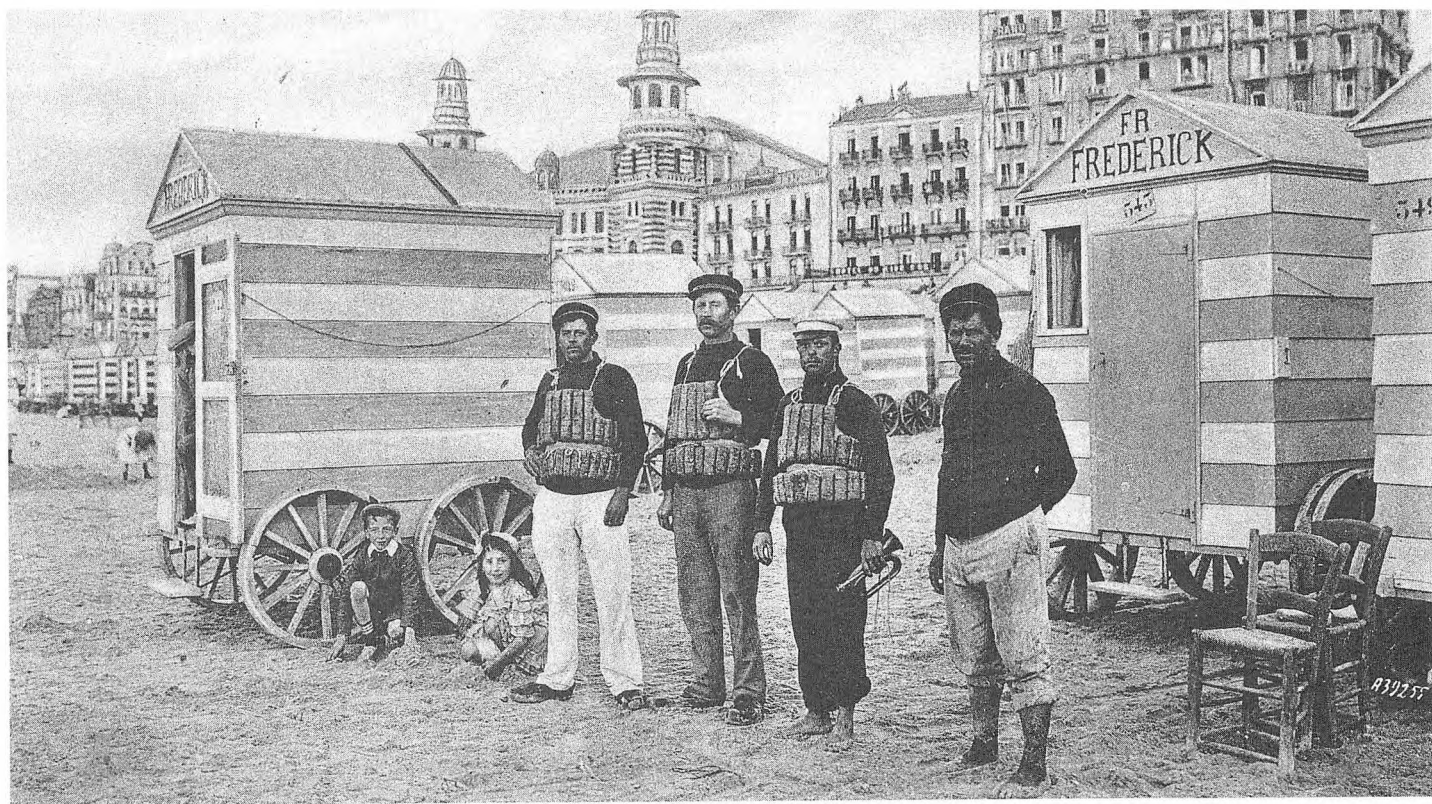
I den lille bog „Badelivets glæder“, oversat „fra det tyske“, 1902, fortæller en hr. Heinz Grum om sine oplevelser ved forskellige europæiske badestrande:

„Det almindelige er jo, at kraftige heste trækker de tunge vogne ud gennem sandet til efter den første revle, hvorefter de badende herrer og damer kan begive sig ud i det våde element. Mest bliver det for damernes vedkommende til

Til højre: Engelsk tegning fra 1860'erne. Den smukke pige hjælpes i vandet fra en badevogn. „Ingen fare, miss Splash!“ Men der var faktisk den fare, at den badende pige kan være i fare for at synke til bunds i sin tunge „badekjole“ ...

Herunder: Badevogne ved Øresundskysten, ca. 1900. En kvinde skimtes i badevogn nr. to. Hun holder formentlig øje med de soppende børn.

Modsatte side: Øverst: Belgisk postkort med „en gruppe livreddere“ ved badestedet Blankenberghe. Nederst: En badevogn køres i stilling ved Fanø Vesterhavsbad. Begge kort ca. 1905. Til højre: „Fantasipostkort“, ca. 1907. Pigen i forgrunden er kopieret ind på baggrunden af badevogne. Hun er spejdende, længselsfuld – og det skulle gerne appellere til køberens fantasi.

lidt vandpjaskeri; selv med badehætte løber de jo en risiko for at få ødelagt frisuren!

Men selv da må det indrømmes, at det ofte er et smukt syn at se en ung, velskabt kvinde blive ét med det våde element. Har damerne først dypet tæerne, lyder der ikke så mange hvin, når man nærmer sig på afstand. Og ofte er det også sådan, at de nye badedragter blotter mere, end de dølger; det må være tekstilernes kvalitet.

Man kan på denne måde let få en trivial eftermiddag til at passere.

Badelivets glæder er i sandhed mangefold ...“

Der knyttes også romantiske forestillinger til, hvad der kunne foregå omkring badehusene.

Efter første verdenskrig udsendte kunstforlaget Union, København, et hæfte i Sverige og Danmark: „Hvad der skete i badehuset“.

Det handlede om Eva. „Hun var kun 17 år gammel, så hendes forældre havde store betænkeligheder ved at lade hende rejse alene, men Eva ville på landet.“

Turen gik til en gammel tante på den danske vestkyst. Ikke langt fra tantens hus lå en pragtfuld badestrand. „Der var allerede en del i vandet, men på en plakat så hun, at det var forbudt at bade fra den åbne strand. Badehus skulle anvendes.

Eva blev ked af det. Hun havde ikke adgang til noget badehus. Altså kunne hun ikke komme i vandet, og det havde hun netop glædet sig så meget til. Hun havde en følelse af, at ferien var ødelagt for hende.“

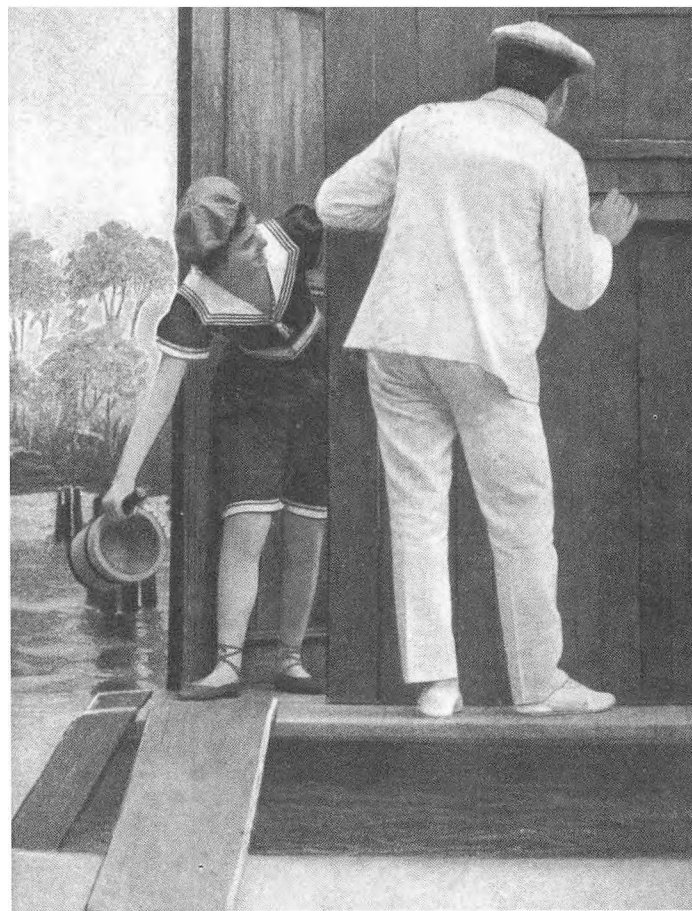
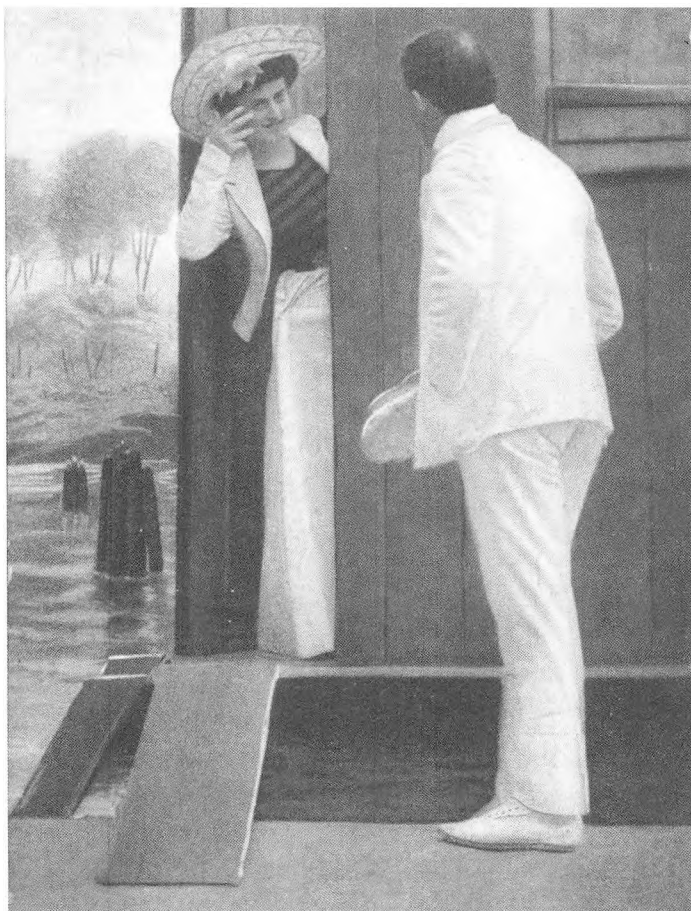
Men så var det, at den „høje, ranke, solbrændte“ hr. Erik Kaaber dukkede op og tilbød Eva, at hun kunne låne hans badehus.

Eva sagde – efter nogen betænkelighed – ja tak og fik en dejlig svømmetur. Da hun havde klædt sig om efter badet, dukkede hr. Kaaber atter op, og „Eva rødmede ved tanken om, at han måske havde set hende gå ud i vandet.“

Da Eva kom hjem til sin tante, blev hun på det kraftigste frarådet at tage imod flere tilbud fra hr. Kaaber. Han var godsejer og baron, men også kendt som en stor skørtejæger, der havde gjort mange piger uheldige. Eva slog det hen. Hun var voksen nok til at passe på sig selv – troede hun.

Et par dage senere tog hun imod en danseinvitation til den lokale kro, og hr. Kaaber bestilte en flaske champagne. Eva havde ikke før smagt champagne. „Den gode drik betog hende, og det blev til mere end ét glas – og den hede ild tændtes i hendes årer ...“

Men Eva var stadig standhaftig, „kun skæbnen kom hende på tværs.“ Det skete på den måde, at hun den næste

dag under en svømmetur med baron Kaaber kom for langt ud på det dybe vand, „gled til bunds og mistede bevidstheden“.

Baron Kaaber bjærgede hende tilbage til badehuset, „hvor han gned hendes arme og bryster og rystede hende.“

Men der må være sket en del mere i badehuset. Det fremgår af det pludselige spring i historien:

„En kold og barsk februardag, da sneen faldt jævnt og tungt fra den blygrå himmel, sad Eva og vuggede sit barn ...“

Herefter går det kun ned ad bakke med Eva. Erik Kaaber forsvinder til Amerika. Eva bliver fabriksarbejderske, men fristes til at flytte ind hos en velhavende ung mand, der viser sig at være juveltyv. Eva drages ind i forbrydelserne, arresteres og kommer i kvindefængsel. Og hendes lille barn, Inger, kommer på opfostringshjem. Efter fængselstiden går det endnu værre. Eva har fået smag for spiritus og havner i den dybeste kriminalitet.

15 år er gået. En nat begår hun indbrud i en rigmandsvilla, og hvem er manden, der overrasker hende, andre end Erik Kaaber, hendes feriefliert og hendes barns far! Eva vil dræbe ham, men viger tilbage, da baronen i et tilstødende værelse kan vise hende deres datter, den smukke Inger, som for flere år siden er hentet på et børnehjem.

Den lille roman slutter:

„Den nat gav Eva afkald på sit barn. Hun ville ikke kaste skam over Ingers navn, og ingen skygge måtte formørke hendes lykke.“

Dagen efter fandt man en kvinde siddende på en bænk ude på Strandvejen. Det var Eva. Hun var død. Nattekulden havde gjort det af med hende.“

Ja, det var en af tidens typiske „sædeskildringer“ med en klar morale: Fattige piger bør ikke lade sig friste af unge, adelige mænd på stranden og risikere genoplivning i badehuse ...

Modsatte side: To postkort fra en engelsk serie. Pigen vinker farvel til bejleren, der ikke kan beherske sin nysgerighed og til slut får en spand vand i hovedet. Ca. 1905.

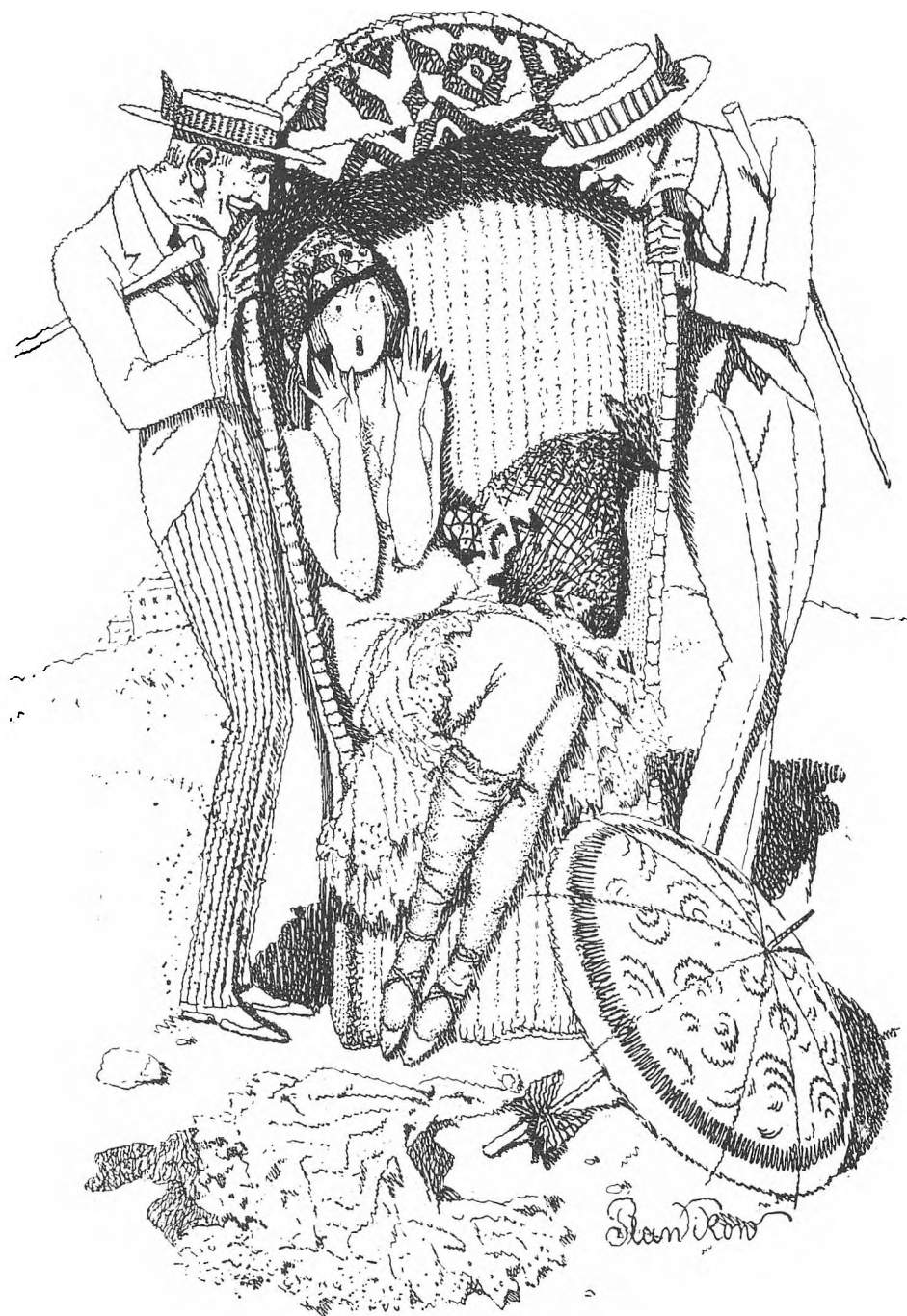
Herunder: Den omtalte svenske udgave af „Hvad der skete i badehuset“. Til højre: Maleri af Jan van Beers: Uuuhhh! (ca. 1900).

Modsatte side: Øverst til venstre: Engelsk postkort: „Der er altid en masse smukke steder her omkring“. Øverst til højre: Tegning fra det italienske vittighedsblad „La Sigaretta“, 1906. Nederst til venstre: Også kvinderne kan i den mandlige fantasi være nysgerrige. Tegning i „Almanach du Charivari“, 1882. Nederst til højre: Postkort, ca. 1906. Denne side, til højre: Dansk postkort, ca. 1907. Herunder: Tegning fra „La Vie Parisienne“, ca. 1900. Drømmen om den vilde badepige! Nederst til højre: Tysk postkort, ca. 1910.

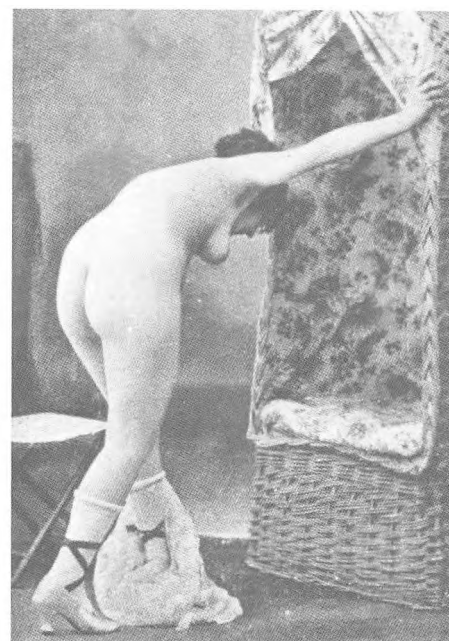

„Badekurven“ på stranden.

Modsatte side: Til venstre: Udsnit af tegning i bladet „Zum guten Stunden“, 1892. Til højre: Tegning i det tyske blad „Reigen“, 1920.

Denne side: Herover et tysk og et engelsk postkort med „pikante“ motiver omkring „badekurven“.

Til højre: Udsnit først af tysk og et fransk postkort. Det sidste var til salg under bordet i de fleste lande. (Kortene er fra 1905–10.)

Til venstre: Tyske badepiger ca. 1905. Badedragterne er nu ud-i-ét, men skal stadig gerne gå ned over knæene. Herunder: Badepige fra Ostende ca. 1908.

Nederst til venstre og modsatte side: Elfelt-fotografier.

Nye badedragter – som pølleskind

Efter århundredskiftet blev kvindernes badedragter noget mere afslappede og velegnede til at svømme i. Badekjolerne med skørter, strømper og kyser var på retur, men forsvandt aldrig helt. Frem til 40'erne blev der solgt badedragter med små skørter, også til skolepiger.

„Først troede jeg, at hun slet ikke havde noget på, men så viste det sig, at hun havde bukser på under det lille skørt,“ skrev en feriedreng i Randers hjem til sin bror i København i 1942.

Til venstre: „Badekjolen“ blev stadig anbefalet „ældre damer“.

Herunder: To vittighedstegninger fra „Almanach du Charivari“, 1882:

„Denne er i forvejen tilpasset fruens figur ...“

Ud-i-ét-badedragten, „næsten som balletdanserindernes trikot“, blev lanceret af den engelske svømmerske Annette Kellerman ved Ramsgate i 1907 og blev omtalt som „den nye sensation på badelivets område“, men faktisk var den nye badedragt taget i brug flere steder få år i forvejen.

Men badedragten var et „spørgsmål“ – for ikke at sige „et moralsk problem“ – som man selvfølgelig gik stærkt op i, og igen var det overvejende for kvindernes vedkommende. Mændene var også normalt i „trikot“, indtil overdelen forsvandt og mændene kunne nøjes med et par badebukser.

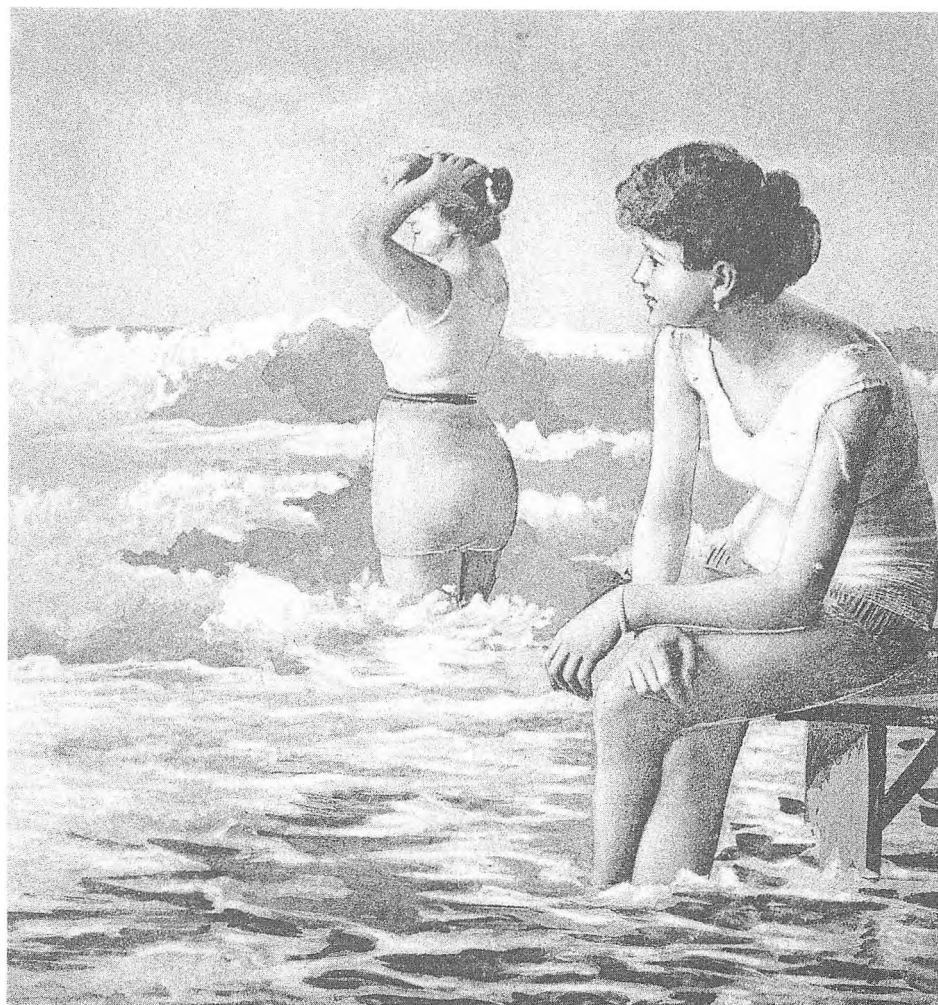
I de første par tiår efter århundredskiftet var det stadig almindeligt i f.eks. Danmark, at der var skarpt adskilte „fribade“ for damer og herrer – og det var ofte det „udfordrende badeudstyr“, der fik skylden for, at fællesbade ikke

„Denne model kan råde bod på naturens mangler ...“

Herunder: „Moderne badedragt“ som den blev anbefalet „Maanedts-Magasinet“s læsere i 1909. Den skulle opfylde de „æstetiske hensyn“.

Til højre: Motiv på tysk postkort, 1905.

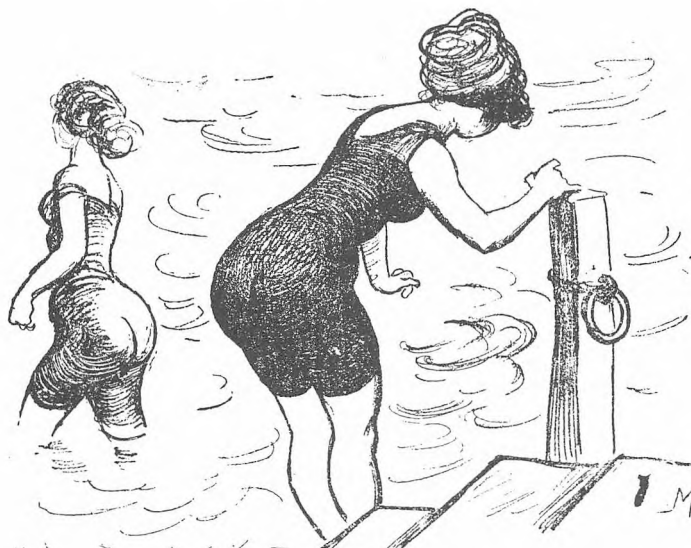
kunne indføres.

Ella Melbye skrev i „Maanedts-Magasinet“, 1909:

„Når man har opholdt sig en sommer ved et dansk bade-
sted, så forstår man, hvorfor spørgsmålet om fællesbadning
endnu ikke er blevet løst herhjemme ... Det er nemlig gan-
ske utroligt, i hvilken grad såvel danske herrer som damer
krænker alle skønhedshensyn i valget af deres badebeklæd-
ning. Det er udelukkende denne mangel på – lad mig kalde
det sømmelighedssmag – der forhindrer, at spørgsmålet om
fællesbadning kan blive løst.“

Artiklen fortsætter:

„Selvfølgelig er vort klima ikke sådan, at vi kan følge ud-
landets bademoder, vi kan ikke opholde os timevis i vandet
og spadserer i de våde dragter på strandbredden eller fore-
tage små roture midt i badet for bagefter at hoppe i vandet
igen. Jeg vil ikke foreslå vore damer, at de skal bade med
strømper og sko og skørter på – eller lade håret stikke koket
frem under en klædelig badehat, nej, lad os holde os på det
jævne – eller rettere sagt: Lad os holde os til vort kolde,
salte vand, blæsten og den ikke altid rene sandbund. Lad os

som de naturmennesker, vi er, holde os inden for grænsen af det, der samtidig er net og praktisk, for det er netheden i valget af badedragten, som det skorter så forfærdeligt på herhjemme. Det er ligefrem en rædsel at se, hvad folk vo-
 ver at byde deres medmennesker ved vore badesteder.“

Og så kommer de gode råd:

„Altså, kære damer, indret jer sådan, at ingen mere be-
 høver at forarges over, at herrerne ligger på stranden og
 kigger på jer, eller at politiet sætter sædelighedsplakater op
 om, at ingen herrer på den og den tid af dagen må nærme sig
 jeres badeområde. Klæd jer sådan på, eller af, hvad I nu vil
 kalde det, at alle åbenlyst kan lægge sig på stranden og ikke
 i smug behøver at se på jer gennem kikkerten.“

Og så mere konkret:

„Køb aldrig de færdige badedragter af bomuldstricot –
 disse frygtelige tingester, der klistrer til kroppen som et

Modsatte side: Øverst til venstre: Tegning fra „Almanach du Charivari“, 1882. Øverst til højre: Tegning fra det engelske blad „Variety Life“, 1911. Nederst til venstre: Fra romanen „Baby, douce Fille“, 1912. Herunder og til højre: Tegninger fra „Journal Amusant“, 1899 og 1909.

De „pikante postkort“ – ikke mindst badekortene – nærmede sig også, meget nænsomt, lesbiske undertoner. Serien på modsatte side (fra Det kgl. Bibliotek) er formentlig tysk, ca. 1912.

Nederst modsatte side: Veninderne på „strandcykel“, „La Vie Parisienne“, ca. 1890.

Denne side: Formentlig engelske postkort, ca. 1915.

pølseskind. Det er så fristende, man kan få dem til 1,50 kr., men lader man en badedragt sy efter mål eller syr den selv, så har man den praktiske glæde, at den ikke i løbet af et par dage er falmet og sjasket, men at man kan bruge den flere sommere i træk. Selvfølgelig er det absolut net og klædeligt at have et lille lægget skørt over den egentlige badedragt, men det kan man roligt overlade til de ældre damer, der ikke vover sig ud, hvor bølgerne går højt, eller bryder sig om at tage længere svømmeture. En dragt kan netop være meget stilfuld i sin enkelhed, når man undgår kraver og volanter og anden overflødig pynt. Lad dragten sy sådan, at den er til at knappe på skulderen eller i den ene side.“

Ella Melbye har også et par manende ord til mændene:

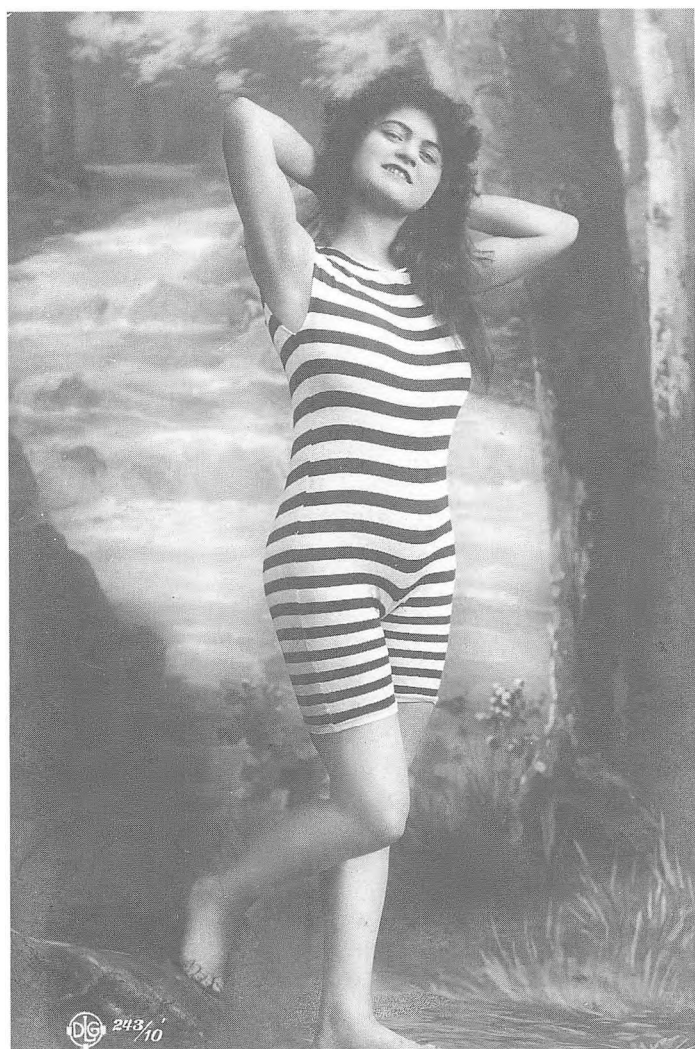
„Så er der herrerne! Det skulle forbydes ad lovens vej, at der inden for et lands grænser blev lavet så frygtelige indretninger som svømmebukser.“

Forfatterinden anbefaler „nette mørke“ trikot-dragter også til mænd og slutter:

Den sribede badedragt var populær – ikke mindst på postkort. Herunder til venstre: Den gamle billeddrøm om den ensomme pige i skovdyllen – nu i badedragt.

Modsatte side nederst til venstre: en ægte postkortspøg (til herrerne): Badepigen i mandens velhaverudstyr: monokel, stok og høj hat. Cigaretten understreger dristigheden. Alle de „sribede“ badepiger er fra 1905–10. Øverst modsatte side: Stribe med postkorttilbud.

„Altså gæve danske mænd og kvinder, lad os forsøge at vise så megen smag i vor badebeklædning, at vi snart kan få fællesbadningen gennemført og derved skaffe vort badeliv den tvangsfrie munterhed, som det så sørgeligt mangler.“

„Maanedes-Magasinet“ bragte samme år, 1909, en artikel fra berlinernes store badested Wannsee med særskilt dame- og herrebad, men også med en stor fælles „familiebadefdeling“ – og her var forholdene åbenbart betydelig mere tvangsfrie end ved de danske kyster, og forfatteren, Th. Lind, tager ikke anstød af de billige, sjaskede badedragter, „der sidder som åleskind“. Tværtimod! „Badedragterne er så fordringsløse som mulig,“ skriver Lind. „Wannsee Freibads gæster ville forfærdes ved tanken om de fashionable

badesteders uhyrligheder: støvler og strømper, klokkehatte af imprægneret silke med forlorne „badelokker“, badehandsker, korset osv. Damerne bærer oftest trikot, herrerne svømmebenklæder ... Nogle damer koketterer med at skjule deres yndigheder under vandskorpen, mens en fyldig velskabthed i flatterende sort trikot overhovedet kun går i vandet til midt på læggen og med værdig selvbevidsthed passerer revy foran fronten.“

Videre hedder det om badegæsterne ved Wannsee:

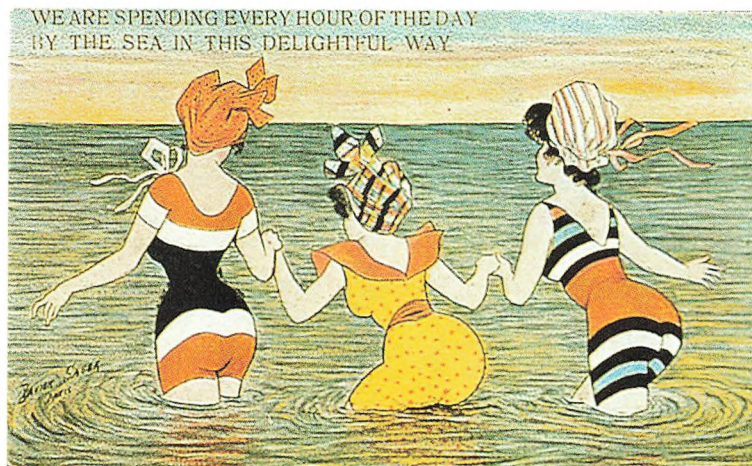
„Stor opsigt vækker en neger, der promenerer en hvid pige af varietétypen, og der er stor genkendelsesscene mellem dette par og en kelner fra varieteen. En purung jødinde med et pragtfuldt, stort, kulsort hår tillader sig med mange kokette bevægelser at bære dette udslået og tildrager sig

Modsatte side: Dansk og østrigsk postkort ca. 1908.

Herover: Engelske postkort fra samme tid. De leger også med det „uartige“: To piger, der munter sig, og tre nysgerrige piger uden for mændenes badeafdeling.

Til højre: Engelsk, tegnet kort ca. 1910: „Vi tilbringer alle dagens timer ved havet på denne vidunderlige måde“.

derved alles blikke. Damernes misundelse udløses i en latter, og demonstrativt sætter hun sig ned og fletter sit hår.“

Vi er endnu i Weimar-republikkens dage; fjernt fra Hitlers magtovertagelse og jødeforfølgelserne. I slutningen af 30'erne hed det i reklamerne for et nordtysk bade sted, at det var „Judenfrei“.

Sølivet var fuldt af erotiske symboler: det duvende vand, der indbød til afklædning, den vuggende robåd, skjult for alle blikke etc. Desuden var robådens åre et klart fallos-symbol, måske svært at forstå for nutiden, men bestemt ikke for datiden. Kortet herover er fransk, de øvrige tre tyske. Fra perioden 1905–10.

I 1923 blev der rejst sag mod lyrikeren J. Anker-Paulsen på grund af hans digtsamling „I bade dragt“. Han blev kendt skyldig og blev først idømt 14 dages „simpelt fængsel“, hvorefter straffen ved landsretten blev nedsat til en bøde på 300 kr. Konfiskationen blev opretholdt.

Set med nutidens øjne var det en uhyre uskyldig bog med udtryk som „den myge lænd“ og „de dirrende, bløde bryster i al deres modne fylde“ – men det var altså for stærkt for datidens anklagemyndighed og politi. Det indgik givetvis i sagen, at der var tale om noget med bade dragt. Det var i sig selv betænkeligt. Men, sagde Anker-Paulsen til sit forsvar, bogen fik udelukkende denne titel, fordi den udkom om sommeren!

I 1909 blev det i den københavnske presse noteret, at en

Omkring århundredskiftet blev kraftige damer i særlig grad anset for attraktive. Postkortet herover er engelsk. Udsnippet af postkortet øverst til højre er tysk, og tegningen til højre – fra „Klods Hans“, 1901 – er af Paul Fischer.

svømmelærerinde fra Vejle, Harriet Gade, optrådte (i dameafdelingen) på badeanstalten Helgoland i „udfordrende trikot, hvilket dog er for intet at regne mod det nedringede kostume, frøken Viggo Hammer lader sig beskue i.“

Datidens diskussioner sagde nok mere om fortrængte erotiske drømme end om badekostumer!

„Klods Hans“ bragte sommeren 1905 et „Badebrev fra kysten“, hvori det bl.a. hed: „Afbadegæsterne her er en ung konsulinde, der ligefrem er så smækfed, at herrerne siger, at hun må bruge skohorn for at få bade dragten på. Det er ligefrem uanstændigt, som hun ser ud, når hun kommer op af vandet, mens herrerne står med kikkert inde på stranden.“ Herover: Tegning fra „Punch“, 1913, „Badelivet klæder ikke alle!“

Til højre: Fruen med sin tjenestepige. Fransk tegning, 1910.

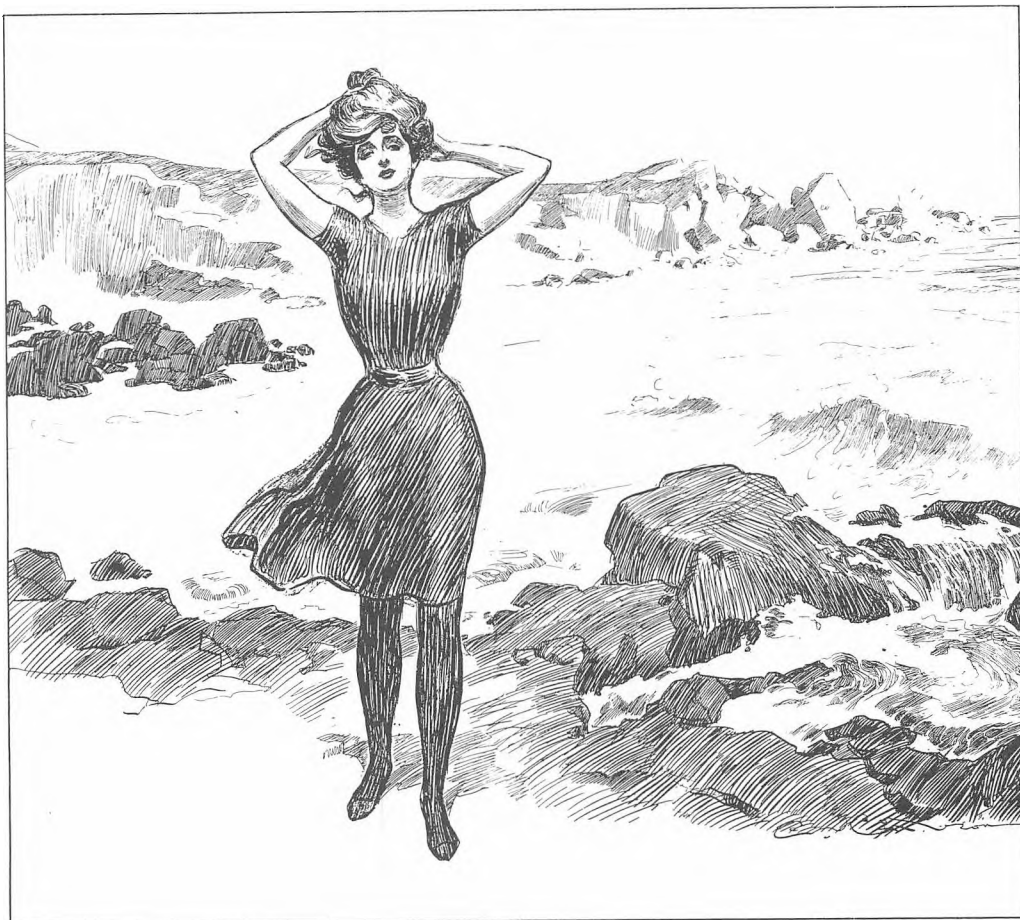

Badedragten, der skulle snøres i siden, hørte til de mere dristige – navnlig hvis den gav udsigt til en stribe pighud! Billedet modsatte side og denne side nederst er af Elfelt, en af tidens flittige badefotografer!

Til venstre: Det dristige badekostume kunne også vises på det „lettere“ teater. Her Magna Redøl i „Hanedans“. Herunder: Tegning af Bruno Knudsen i „Klods Hans“, 1906.

Gibson-pigerne

Den amerikanske tegner Charles Dana Gibson var en af de kunstnere, der var stærkt optaget af den kvindelige skønhed på stranden. Men det var altid skønheder efter hans egen smag: kølige, velsoignerede unge piger af det bedre selskab. Selv på stranden var der aldrig uorden i deres frisure. Gibson-piger blev et begreb, og der var unge mænd, der i ægteskabsannoncer annoncerede efter en „Gibson-pige“. „Maanedts-Magasinet“ beskrev hende således i 1909: „Junonisk af skikkelse har hun altid været, med slanke, men dog fyldige former, således som det sømmer sig for den 21-årige smukke kvinde, med stort, bølgende, tilbagekæmmet hår, med en ung og frisk, sukkersød og klassisk harmonisk

mund, der altid smiler lukket, med en lille stumpnæse, store øjne og en kækt fremstående hage.“

„Hun er tilfreds med sig selv, og med de bløde linjer får hun dette evigt godmodige udtryk,“ fortsætter „Maanedts-Magasinet“. „Hun kildrer ved sin gådefuldhed, nyder livets sukkertøj og flirtens kostelige timer i al deres sødme.“

Gibson debuterede som 19-årig i „Life“ og havde sin storhedstid fra begyndelsen af 90'erne. I slutningen af 90'erne boede han i Europa, men ændrede kun lidt på sin amerikanske drømmepige.

„En Gibson-pige er en pige, man kan være bekendt at præsentere for sine forældre,“ skrev en læser til „Life“. „Jeg ville ønske, jeg havde et billede af hende på mit skrivebord og kunne pege på hende og sige: Det er min kone!“

Modsatte side: „Gibson-pigen“ ankommer til stranden. Der kan ikke herske tvivl om, at det er en stilfuld pige, som ikke uden videre indlader sig på tilfældige eventyr. Efter omklædningen til badedress bevarer hun sin kølige, velovervejede stil.

Herover: „Gibson-piger“ på stranden. De sidder lidt stive og upersonlige, smukke og ærbare.

Til højre: Selvportræt af Charles Dana Gibson, iført smoking, med inspirationen sværmende omkring sig.

Stykke for stykke

Badelivet krævede de første år mere omklædning end afklædning, og det var en stående vits at spørge damerne: „Er du snart klædt på til at gå i vandet?“ Men badedragten blev jo enklere og luftigere og af- og omklædningen på stranden lidt mindre sensationel. „Man ser ikke så sjældent damerne klæde sig om direkte på stranden uden beskyttelse af nogen art udover et stort badehåndklæde,“ skrev Heinz Grum i „Badelivets glæder“ (1902). „Det er helt interessant at se, hvorledes moderne damer formår den kunst at lade den daglige påklædning falde stykke for stykke bag håndklædet, alt mens de behændigt ifører sig en svømmedragt. Det så man ikke for blot få år siden. Men dog må det hele foregå med stor vagtsomhed på grund af de nysgerrige herrer, der desværre ikke altid er lige tilbageholdende, når det gælder om at få et lille indblik i det mere intime. På den anden side skal det ikke skjules, at visse damer – måske navnlig den del, der kommer fra arbejderklassen – selv kan forekomme en del provokerende.“ ...

Modsatte side: Elfelt-foto.

Herover: Fransk foto (ca. 1865) og (th) fransk postkort ca. 1890.

Herunder: Tegnet „pikant“ kort, 1895.

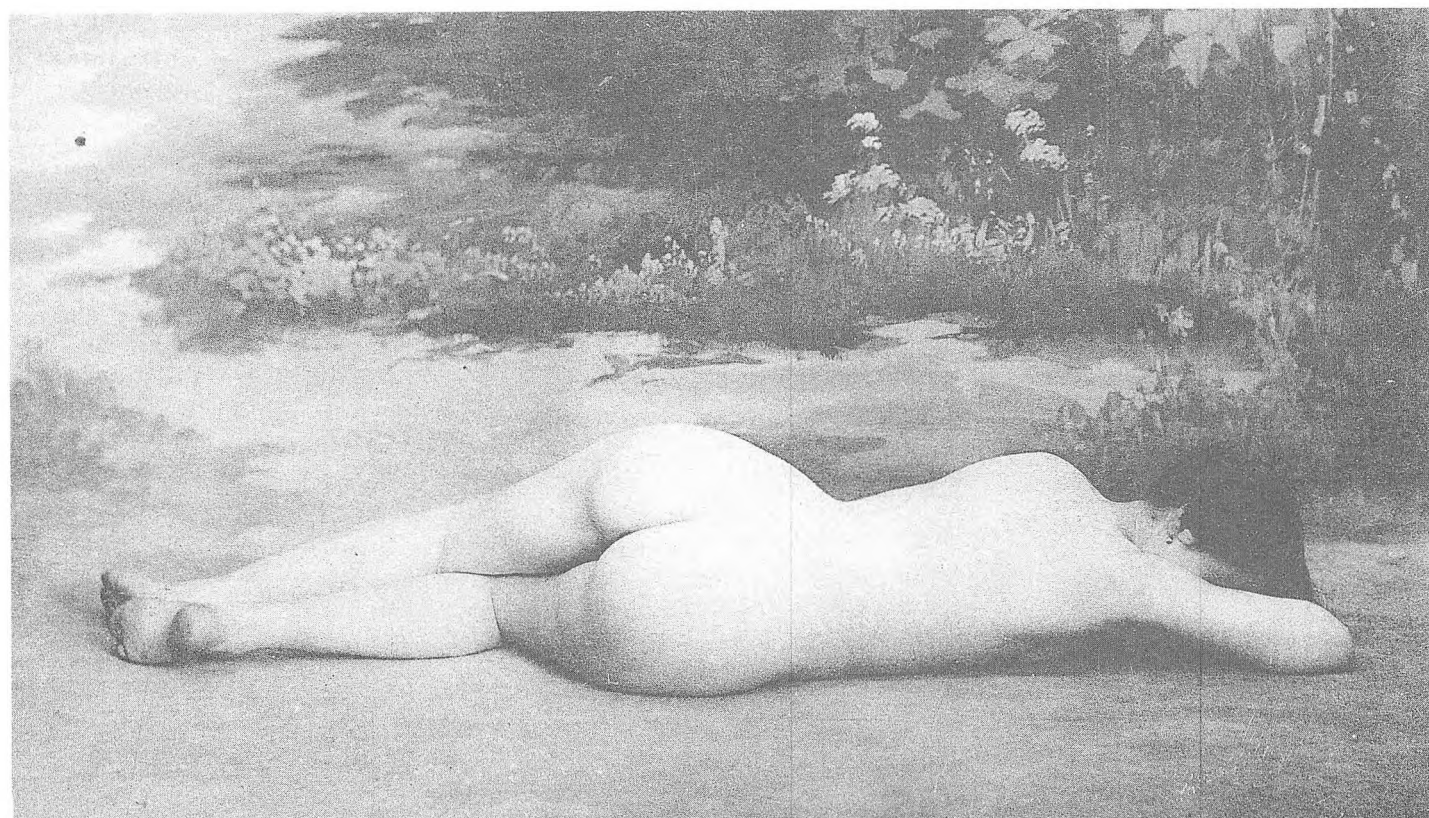

De nøgne piger på stranden var selvfølgelig kun et drømmesyn, der navnlig kunne studeres i mændenes „pikante“ (og forbudte) billedverden – solgt for eksempel på postkort under disken. Eksempel til højre.

Eller det var muligt at se en højst frimodig badescene i Københavns Panoptikon (modsatte side). Her var pigerne udstillet som voksmodeller, og diskussionen gik højt, om „det var tilladeligt“. „Man må skamme sig på kvindeskønnets vegne over de frivoliteter, der kan tillades – endog i børns påsyn,“ skrev bladet „Hver ottende Dag“ omkring århundredskiftet.

Herover: Badeskønhed på stereoskopbillede.

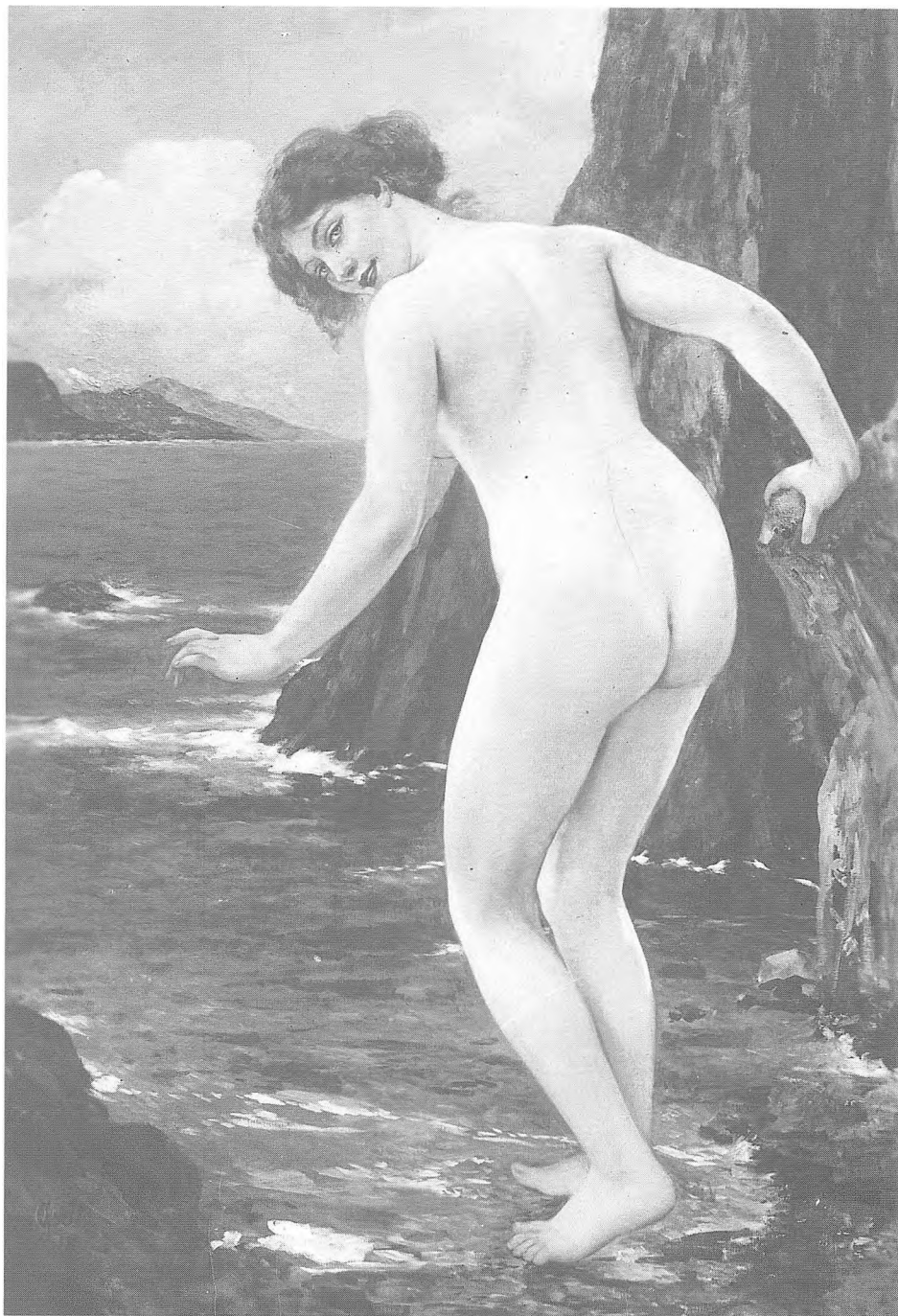
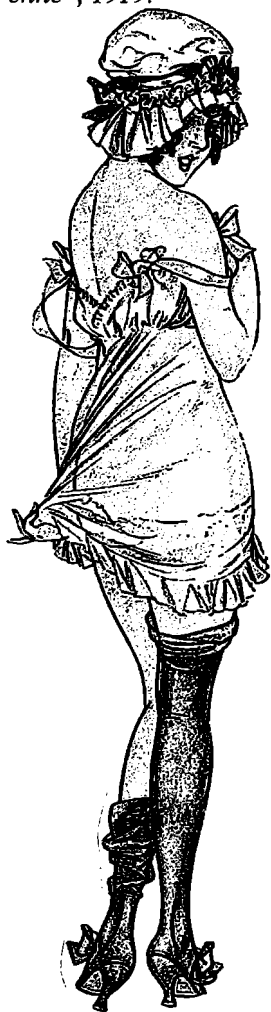

Til højre: Et af de udstillede billeder på Paris-salonen 1914, „Bad“, af Henry Gsell, senere gengivet på postkort.

Disse „salonbilleder“ gav ofte anledning til overvejelser om beslaglæggelse hos sædelighedspolitiet, f. eks. i Danmark, og de blev undertiden forelagt Akademirådet, der skulle udtale sig om, hvorvidt det var „straffri kunst“ eller „ulovlig spekulation i sanselighed“. De to postkort på modsatte side blev beslaglagt som ulovlig sanselighed i København!

Herunder: Tegning fra „La Vie Parisienne“, 1919.

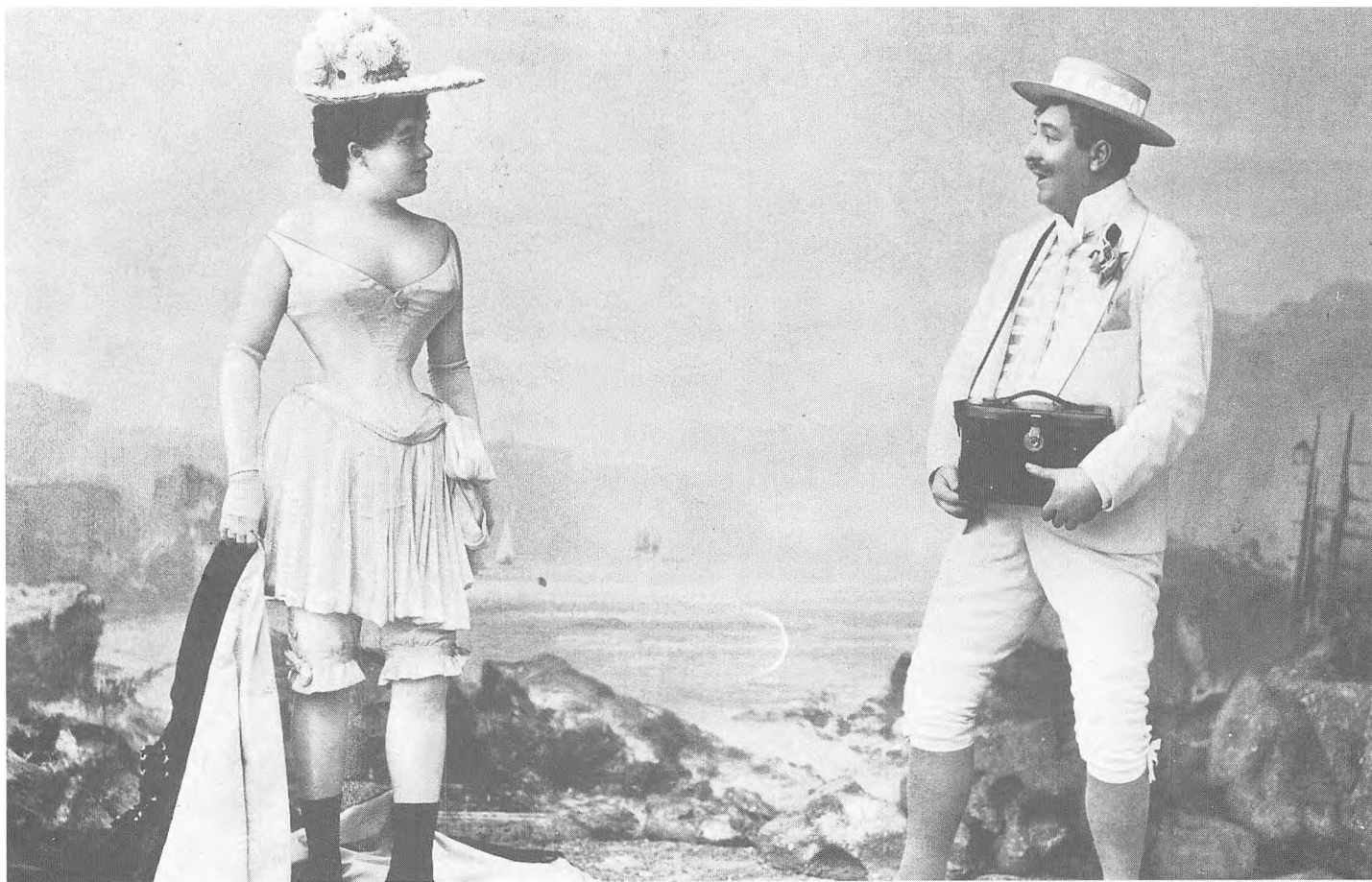

Omkring århundredskiftet var det politiets pligt i praktisk taget alle lande at kontrollere, at det gik sømmeligt til på badestrandene. For eksempel skulle det påses, at kønnene mange steder ikke blandede sig uden for de afgrænsede områder, og hvor fællesbad var tilladt, kunne der f.eks. være strikse regler for mændenes færden og brug af kikkert! Badning var også mange steder totalt forbudt. Modsatte side: „Taget på fersk gerning“. Maleri af Scalbert, ca. 1890.

Herover: I USA var der i enkelte stater særlige regler for kvindernes badedragt, f.eks. skørternes længde. Her en humoristisk tegning af San Francisco-politiet i funktion, 1898. På skiltet kan man læse, at de udlejede badedragter kun er til brug på stranden. De må ikke gøres våde! Til højre: Tegning af den tyske tegner Paul Simmel, 1927, „Ulovlig nudist anholdt“.

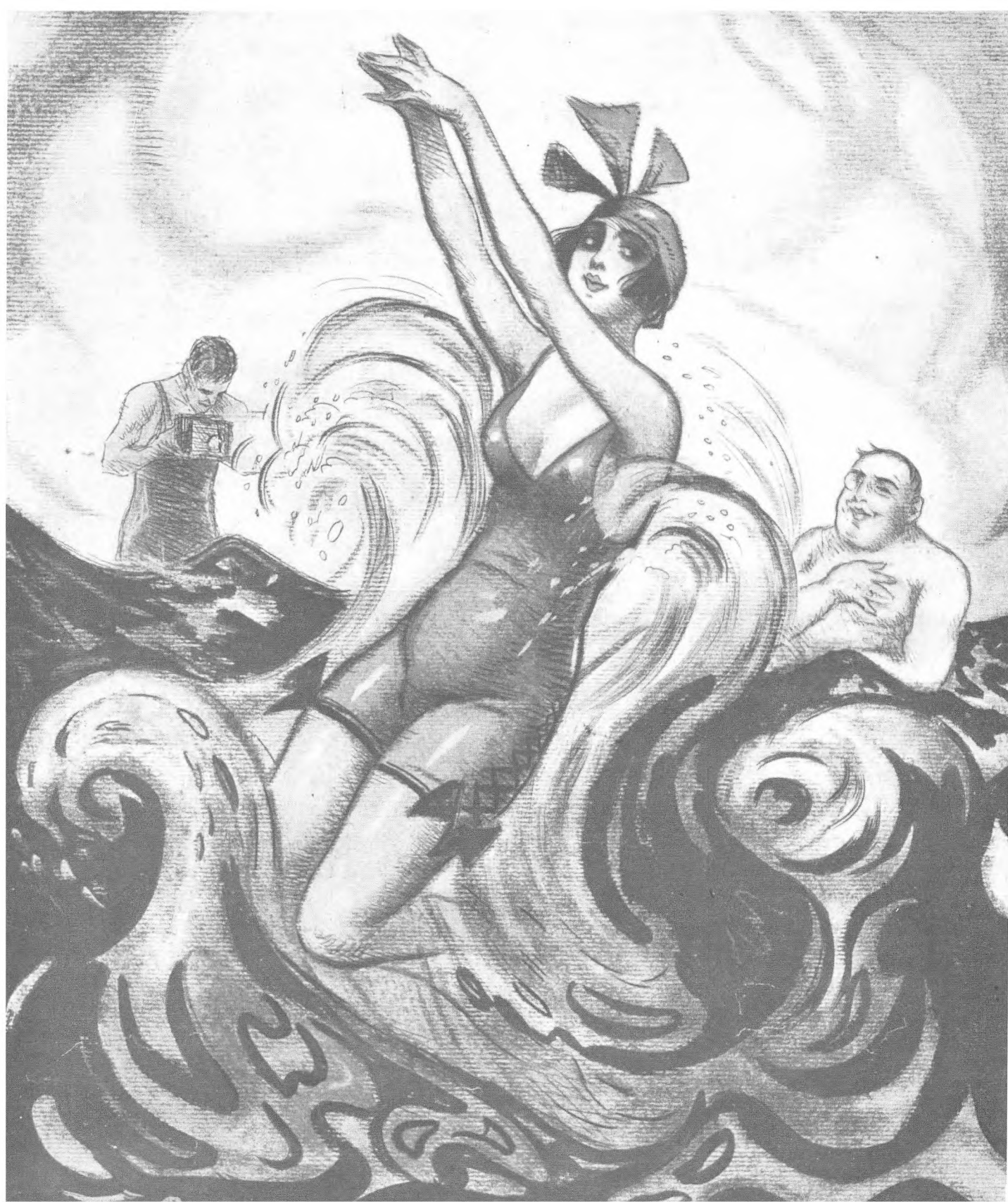
Fotografering på badestranden var – selvfølgelig – en yndet sport, hvor det var tilladt. „Og damerne stiller villigt op til fotografering for de mange amatører, der altid sværmer på stranden,“ hed det i et „sommerbrev“ fra Hornbæk til Politiken, 1905.

Herover: Atelierbillede med „bademotiv“, fransk, 1898.

Herunder: Fransk badeliv med postkortfotografen længst til højre. „La Vie Parisienne“, 1921.

Modsatte side: Herren har fotografiapparatet med ud i vandet for at fotografere pigen i bølgerne. Tegning af danskeren Plantikow til det tyske blad „Reigen“, begyndelsen af tyverne.

Herover: Kvinden har overtalt sin kavalier til at kigge på et amorøst motiv i stereoskopkassen, før de trækker sig tilbage til mere diskrete omgivelser.

Herunder og modsatte side: Forskellige typer – anonyme – stereoskopbilleder.

Dobbelt effekt

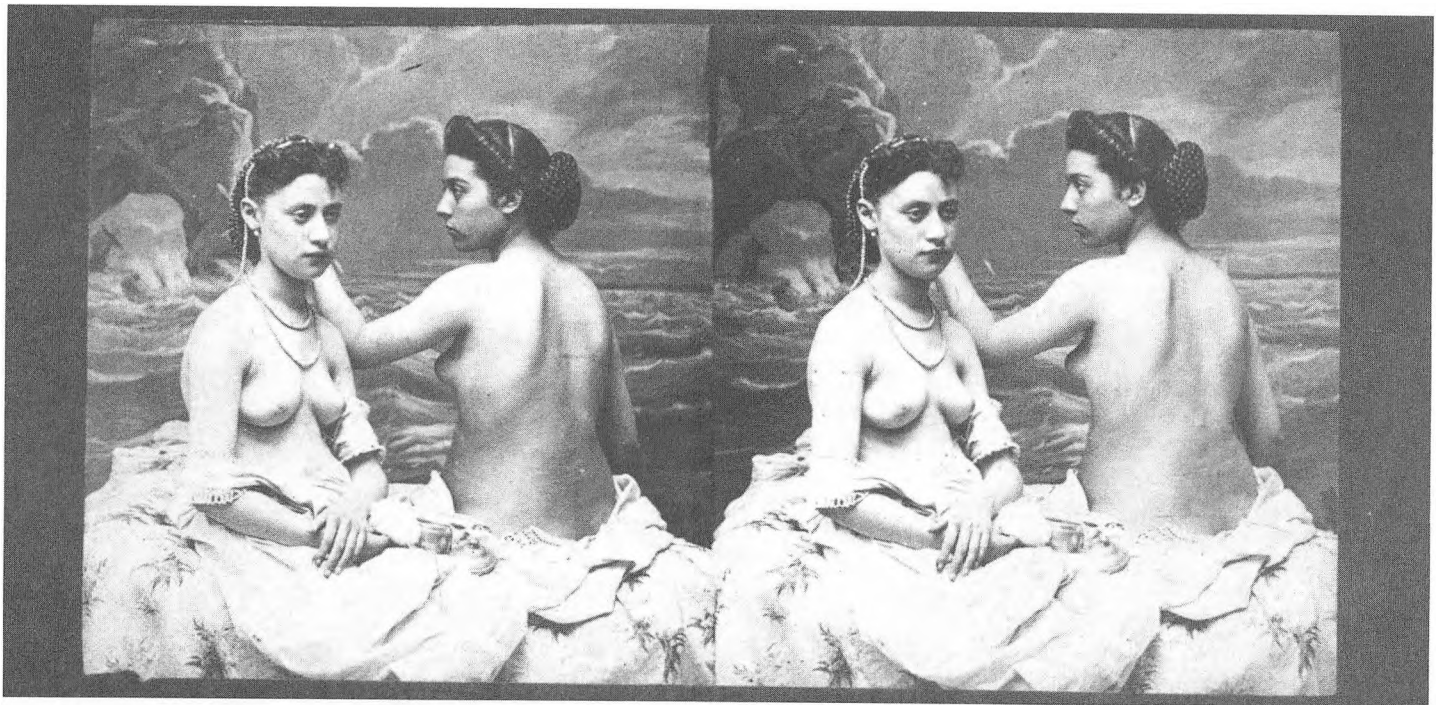
„Vi sidder stundom om aftenen og kigger i vores kommitoskop og genoplever på den måde, hvad vi havde for øje afvigte sommer,“ skrev en jysk stationsforstander til sin bror i København 1911. Og fortsatte: „Vi har ikke mindst glæde af de klare billeder, der blev taget ved stranden i Vendsyssel. Det er helt rørende at se, hvordan både små og store tumler sig, selv om vandet stadig var så koldt, som om der var smeltet is deri.“

Det kommitoskop, stationsforstanderen skriver om, var i virkeligheden et stereoskopapparat, det vil sige normalt et stativ, hvori der kunne anbringes to billeder af det samme motiv, optaget med en lille forskydning. Betragtede man billederne gennem et glas, smeltede de sammen til ét med tredimensional dybdevirkning.

Ikke mindst badepigebilleder var populære til stereoskopapparatene. „Menneskene træder frem, som om det var i det virkelige liv,“ skrev stationsforstanderen til sin bror.

Stereoskopbillederne var ofte bygget op over det princip, at en genstand, bygning eller person kunne træde „ud“ af sin baggrund. Mange stereoskop-badepigebilleder blev i virkeligheden fremstillet i fotoatelier, og mønstret var det samme, som når det drejede sig om postkort: Var de dristigere end politiet og dommerne tillod, blev de solgt under disken.

CLEANSSES

PRESERVES

BEAUTIFIES

**MAGASIN
du
NORD**

**Artikler for
Bade-Sæsonen
i største Udvalg til
billigste Priser.**

Bade - Dragter, Bade - Haandklæder,
Bade-Benklæder, Bade-Hætter, Bade-
Kaaber, Bade - Lagner, Bade - Sko,
Bade-Svampe, Bade-Handsker, Bade-
og Frotterstof, alenvis, i enkelt og
dobbelt Bredde.

*Badelivet satte også sit spor i den nye annonce- og reklame-
verden.*

*Modsatte side øverst til venstre: Annonce i engelske ugeblade
ca. 1890 for Beechams sundhedspiller. „Hvad siger de vilde
bølger?“ spørger den ene pige. „Prøv Bechams piller,“ lyder
svaret.*

*Modsatte side øverst til højre: Fransk annonce fra 1890'erne
for badehotel med dristig bademø som blikfang.*

*Modsatte side nederst: Amerikansk tandpastaannonce fra
1890'erne.*

*Herover og til venstre: Annoncer fra Magasin, henholdsvis
fra 1905 og 1909.*

*Herunder: Annonce for „vandvinger“ – de første svømme-
bælter – fra Standard Mønsterforretning, 1911.*

Vandvinger.

Ved Hjælp af Vandvinger
kan enhver lære at svømme i
Løbet af faa Dage; de pustes
op og bærer Læved Lethed et
Menneskes Vægt. For Damer,
Herrer og Børn. Brugsanvisn.
medfølger.

Pris Kr. 1,50.

København K. Telefon 9794, 5094.

Herover: Fra „Almanach du Charivari“, 1882. Baronen: „Bliver den små frøken ikke våd om tærne?“ Pigen: „Nej, hr. baron, jeg har mit på det tørre!“

Herunder: (Gibson-inspireret?) tegning af Henri Goussé i fransk blad, 1910.

Modsatte side: Borgerlig idyl på stranden. (Søndagsbladet „Kvik“, 1888.)

Flirt på stranden

Ifølge vittighedstegnerne og novelleforfatterne var badelivet rigt på kærlighed, flirt og elskov. Men sådan var det vist kun undtagelsesvis i virkeligheden! Det må have været den lette påklædning, der snød de fantasierende.

Forfatteren Heinz Grum var også på grænsen til at føle sig snydt i forhold til de forventninger, han åbenbart havde, da han drog ud for at skildre „Badelivets glæder“ ved engelske, tyske, franske og belgiske kyster i 1902.

„De unge damer, der er søgt herud til Ostende, er så godt som altid ledsaget af deres familie, ofte en stram mor eller tante,“ skrev Grum (lidt skuffet?). „Ude i vandet, og når de senere lader solen fordampe deres hud, kan de té sig med den rene pjank, men kommer det først dertil, at en herre henvender sig uopfordret, ser man straks et kvindeligt familiemedlem lægge sig beskyttende imellem.“

Forfatteren fortsætter:

„Der er stor forskel på de simple mennesker, der blot slår sig ned på stranden – og til nød lejer en badestol – og så det publikum af det gode selskab, der kommer herved fra de store hoteller for at promenerer på stranden. Jeg tør godt sige, at badegæsterne af stand – når mørket er faldet på – ofte morer sig mere løssluppet end jævne mennesker, og man ser ikke så sjældent en ung herre tæt sammen med en ung dame; noget der ikke ville blive tilladt i det fulde dagslys. Men herude ved den åbne strand virker det trods alt ikke så lummert, som var det inde i byernes varietéver-

Herover: To kort fra en fransk badekortserie, ca. 1906.

Herunder: „Har De været i vandet, frøken?“ „Nej, hr. baron. Det er for vådt i dag.“

Modsatte side: Tegning af den ihærdige franske badelivstegner Mars, 1888.

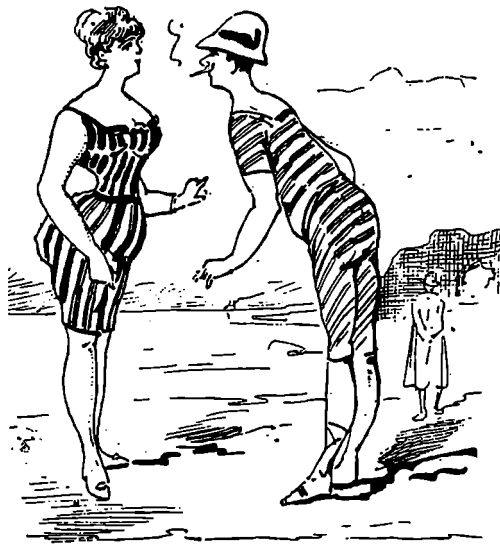

den,“ mener Grum. „Det er, som om det salte vand trods alt virker afsvælende og forsonende.“

Fra Ramsgate skriver Heinz Grum:

„Det er, som de unge damer her virker mere sarte i huden. De synes ikke i så høj grad tilskyndet til at opholde sig under den varmende sol, men skærmer sig, så godt de kan, under parasoller og markiser. Men mærkeligt nok kan de trods alt forekomme mere imødekommende end kvinderne på kontinentet, mere oplagt til en uforpligtende flirt og lettere at komme på talefod med. Det virker ofte sådan, at de slippes af det ældre opsyn – hvis der overhovedet er noget opsyn. Til gengæld er de engelske badestrande næsten altid øde, så snart solen er forsvundet; her er der en forskel til kontinentet, hvor man, som tidligere nævnt, ofte kan se ungdommen fra det bedre selskab sværme og ikke sjældent på en yderst intim måde.“

„Jeg har selv oplevet,“ fortsætter Grum, „at en ung dame fra London, vistnok fra et af de dårligere stillede kvarterer, har sendt mig et langt blik, hvorefter jeg tog mig den frihed at invitere på en læskedrik fra en af de små forretninger bag stranden, og helt uopfordret foreslog den unge dame, at vi kunne fortsætte bekendtskabet „under andre forhold“ i London, hvortil jeg dog høfligt måtte betakke mig, selv om den pågældende unge dame opførte sig både venligt og

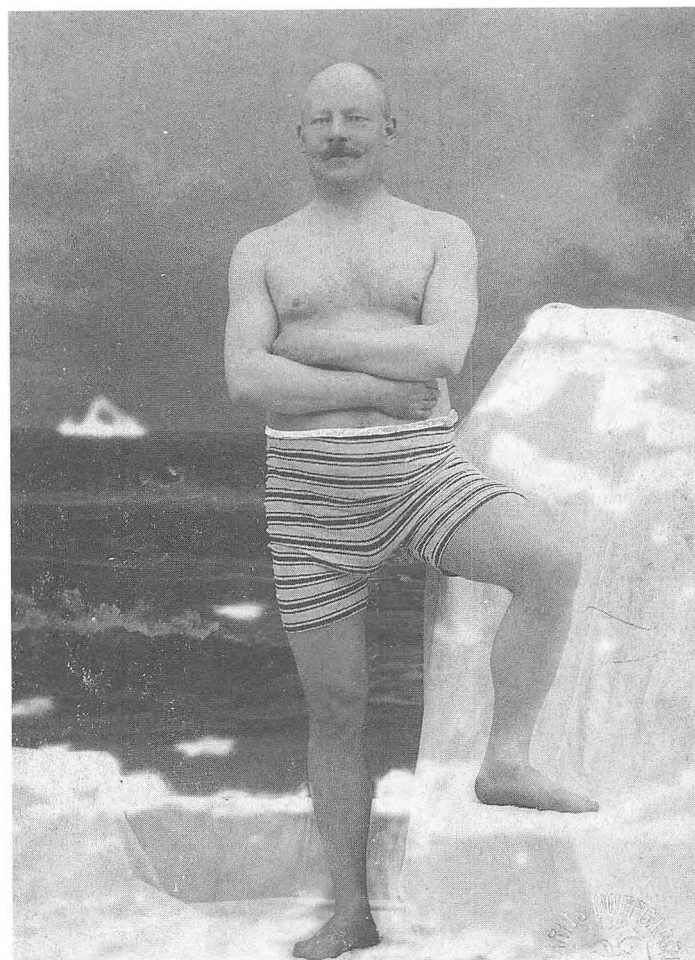
belevant. Jeg iagttog hende senere pjaskende i vandet i selskab med en ikke helt ung herre, og jeg må derefter komme til den slutning, at min første formodning om hendes ungdommelige friskhed og ufordærvethed måske er overilet.“

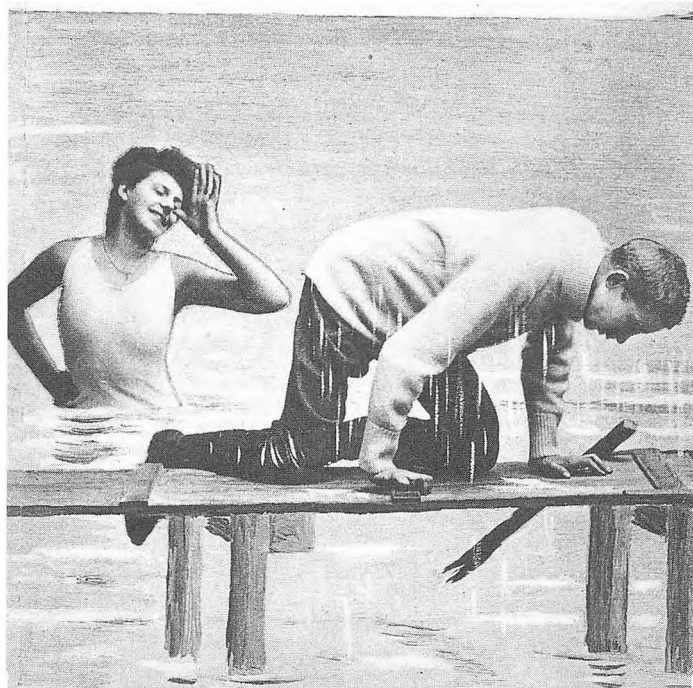
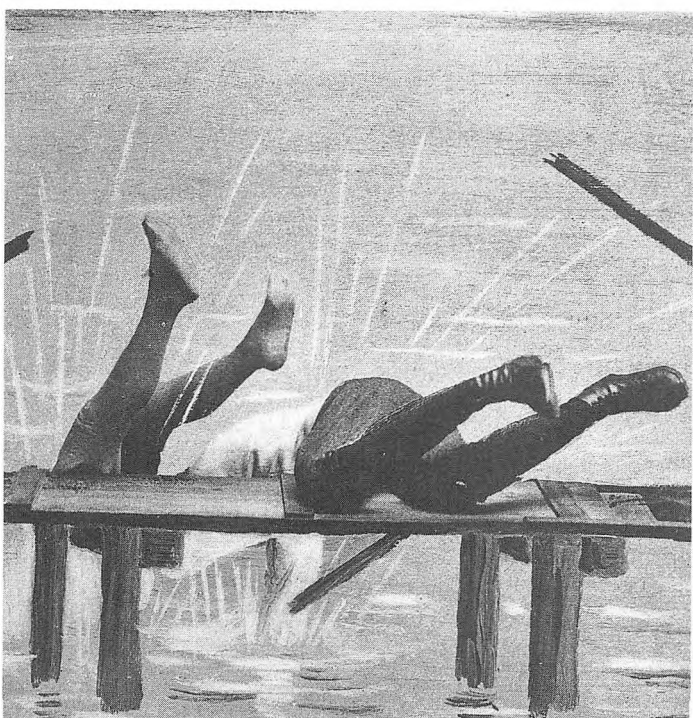
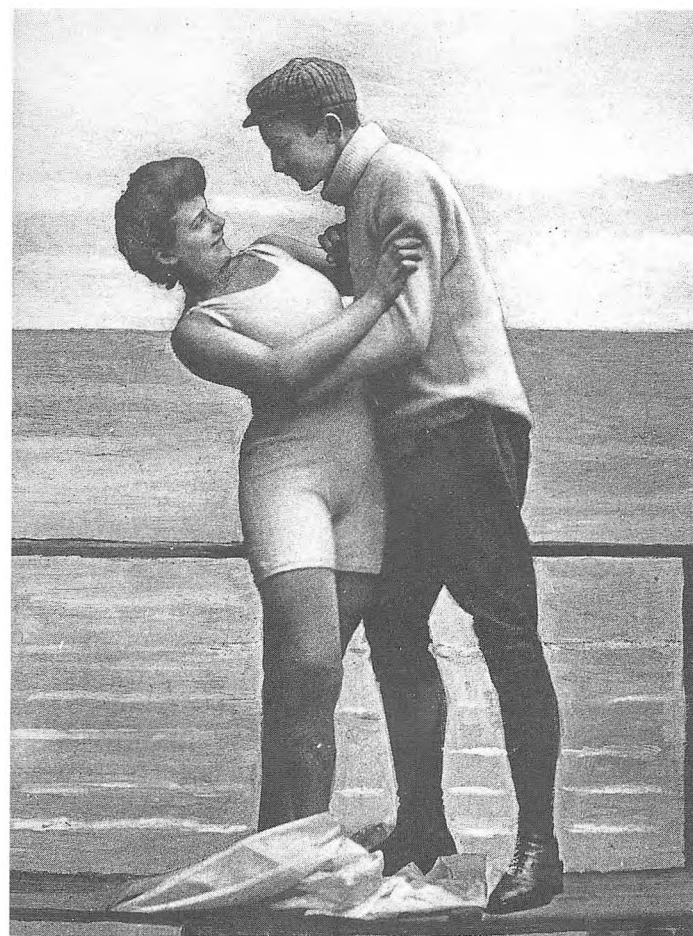
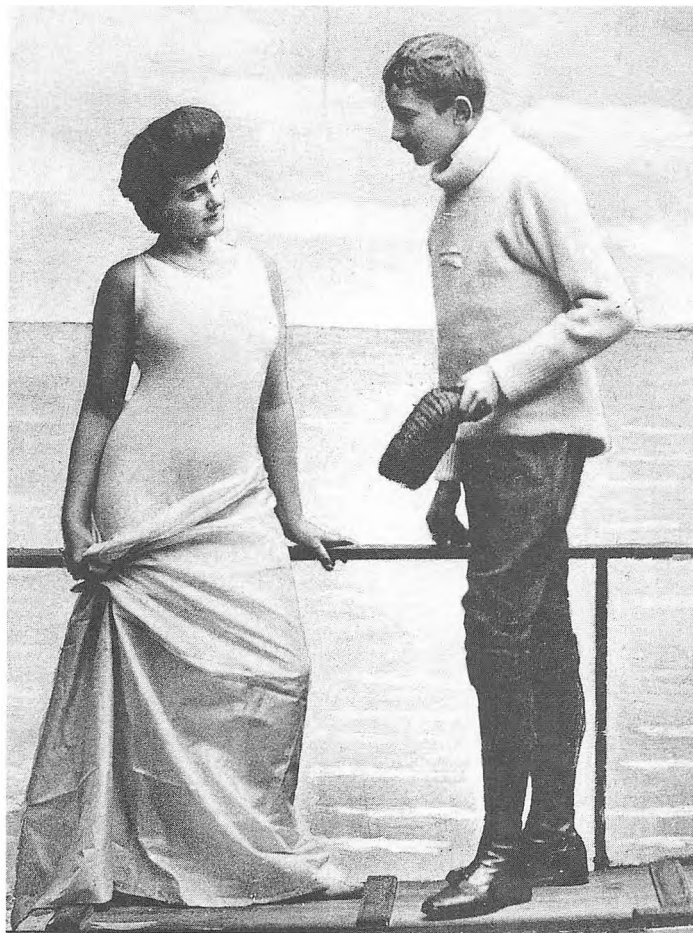
Andre forfattere gjorde stort set de samme erfaringer som Heinz Grum, men det blev alligevel i de illegale småskrifter til overordentlig glødende elskovsventyr på stranden.

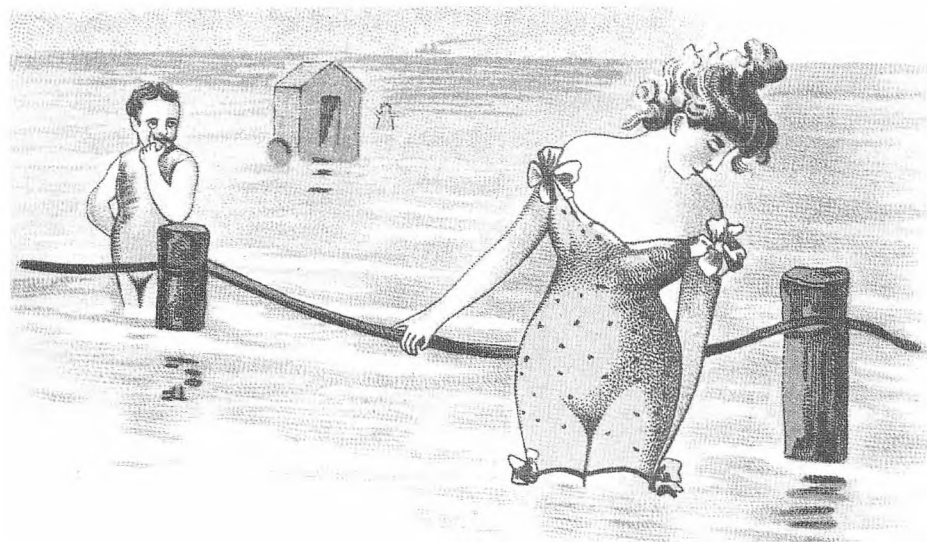
Øverst til venstre: engelsk vittighedstegning, 1910. Den ene pige spørger: „Du siger, at hun er forretningskvinde. Hvilken slags forretning er hun interesseret i?“ Veninden svarer: „Åh, alle mænds forretninger!“

Til venstre: Badepostkort med mænd var ret sjældne. Her er en undtagelse, fremstillet af en københavnsk fotograf. Isformationerne er påmalet motivet! I øvrigt var det endnu ikke helt anstændigt, at mænd badede med nøgen overkrop. Herover: Fransk postkort, ca. 1906: „Gevinst!“

Modsatte side: Mange postkortserier handlede om bejlere, der ufrivilligt gik i vandet. Her et eksempel fra 1908. (Fra Det kgl. Biblioteks samling.)

Herover til venstre: Tyskfremstillet postkort, ca. 1910.

Herover: Postkort, forhandlet i Danmark, 1907. Bagpå står bl.a.: „Kære svoger. En lille hilsen herfra. Men tro nu ikke, at jeg beskæftiger mig med sligt ...“

Til venstre: Amerikansk postkort, ca. 1902, med teksten: „Hr. Jackson! Er jeg slet ikke til nogen nytte?“ Det faste greb om tovet, den frodige pige etc. skal få køberen til at betragte det som et dumt spørgsmål.

Herover: Postkort, købt i Danmark, 1907. Som på mange andre badekort var der placeret et fyrtårn i baggrunden. Der skulle kun lidt til at sætte fantasien i sving!

Til højre: Fransk postkort, 1905. Her er fyrtårnet i funktion.

Øverst til højre: Månen var et andet af de romantiske symboler. Det skal antyde lidt om, hvilket humør pigen er i. Fransk postkort, ca. 1920.

Badelivet var demokratisk! Når omklædningen først havde fundet sted, var der ikke den store forskel på folk. Badedragterne var forholdsvis ens og forholdsvis billige – i modsætning til hverdagstøjet, som i stor udstrækning var klassebestemt. Sig mig, hvad du har på, og jeg skal sige dig, hvem du er!

Ophævelsen af de sociale forskelle ved badestrandene – og de „misforstå-

elser“, det kunne medføre – var da også et tilbagevendende tema for vittighedstegnerne. På denne og modsatte side bringes to eksempler, oprindelig tyske, men solgt og gengivet i ugeblade over hele verden, her fra to ugeblade. Herover er klasseforskellene dog ikke så store. Assessor Flot er en ægte velhavende embedsmand, og pigen på stranden er ikke alene smuk, men også rig.

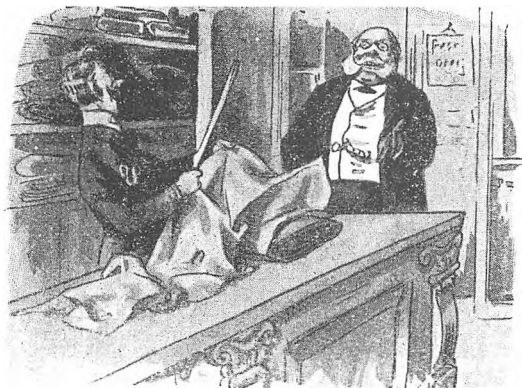
Til venstre: Engelsk postkort, ca. 1907: Den unge pige kan om søndagen promenerer ved stranden som „en fin frøken“, men om mandagen må hun vende tilbage til sin egentlige rolle: fabriksarbejderske på en tekstilfabrik. Herunder til venstre og højre: Serien „Spildt umage“ fra „Illustreret Familie-Journal“, 1899: Assessor Flot håber at finde en smuk – og helst rig – ung pige ved badestranden. Det lykkes også, og han gør hende de følgende dage sin opvartning, indtil hun takker ham med en betroelse om, at hendes forlovelse med en marineløjtnant vil blive deklareret den næste dag.

Pointen er, at den ældre velhavers anstrengelser viser sig at være forgæves. Pigen foretrækker sin marineløjtnant, en af tidens drømmehelte.

På modsatte side er budskabet mere klart: Her er det den fattige ekspedient, der optræder som „strandbaron“.

Falskneriet afsløres, men historien får alligevel en happy ending.

Den fattige ekspedient Adolar får bevilget 14 dages ferie af sin strenge chef.

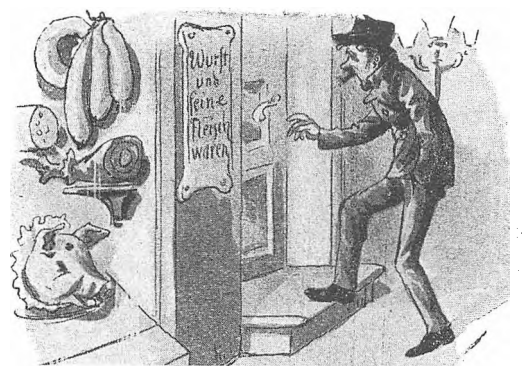
Han gør hurtigt en smuk ung dames bekendtskab. Han antager hende for at være komtesse.

Ved Østersø-badet optræder ekspedienten som den rige „strandbaron“.

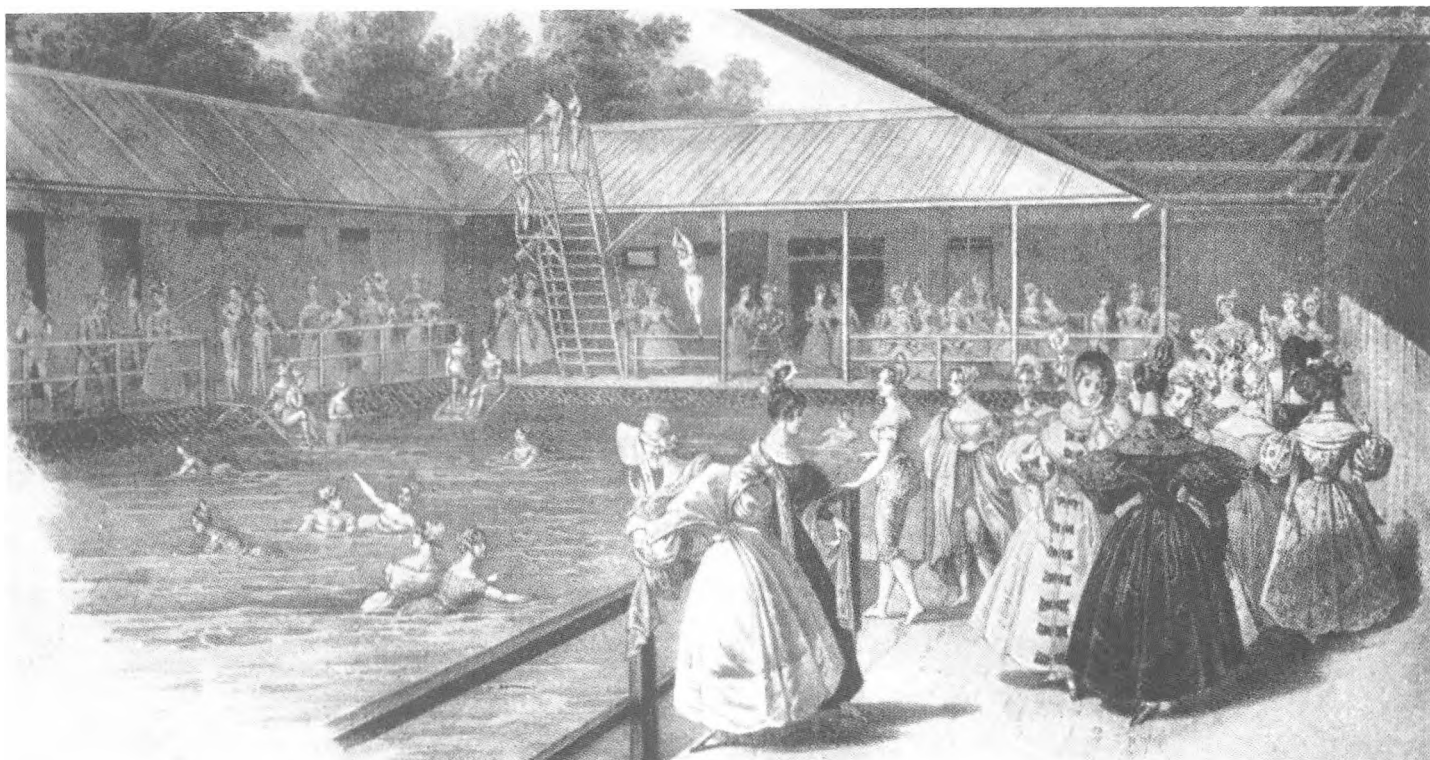
Adolar drømmer om sin komtesse, men må tilbage til sit arbejde bag disken. En dag dukker „komtesse“ og hendes mor op. Falskneriet afsløres.

Adolar bliver smidt ud af firmaet, og arbejdsløs vandrer han rundt. En dag vil han stille sin sult i en slagterforretning.

Det viser sig, at slagtermesterens datter er „komtesse“ fra badestranden og „Inden året var til ende, havde Adolar sin egen forretning, og slagtermesterens smukke datter var hans ægtefælle og trofaste medhjælper i butikken.“

Badeanstalterne

Allerede før midten af forrige århundrede begyndte – meget sparsomt – *badeanstalterne* at blive indrettet. Altså af-lukkede, afskærmede områder, hvor mænd og kvinder – selvfølgelig hver for sig – kunne klæde sig om og ugenert gå i vandet. I starten var badeanstalterne ofte kombinerede svømmeskoler (ikke mindst for børn og kvinder!) samt egentlige badeetablisser.

Den røde tråd i denne bog må blive det erotiske drama omkring badelivet, og det blev egentlig ikke afsvækket ved opførelsen af badeanstalterne. Mændenes ildhu med hen-syn til at se et glimt af det „forbudte“, kvinderne gemte un-der deres tøj, blev ikke mindre, og efterhånden vrimlede det med mere eller mindre legale småskrifter om „Badean-staltens hemmelighed“ og lignende, og det blev en yndet sport for en mandlig svømmer „tilfældigt“ at „forvilde“ sig ind på kvindernes område – og forskrækkelsen og opstan-

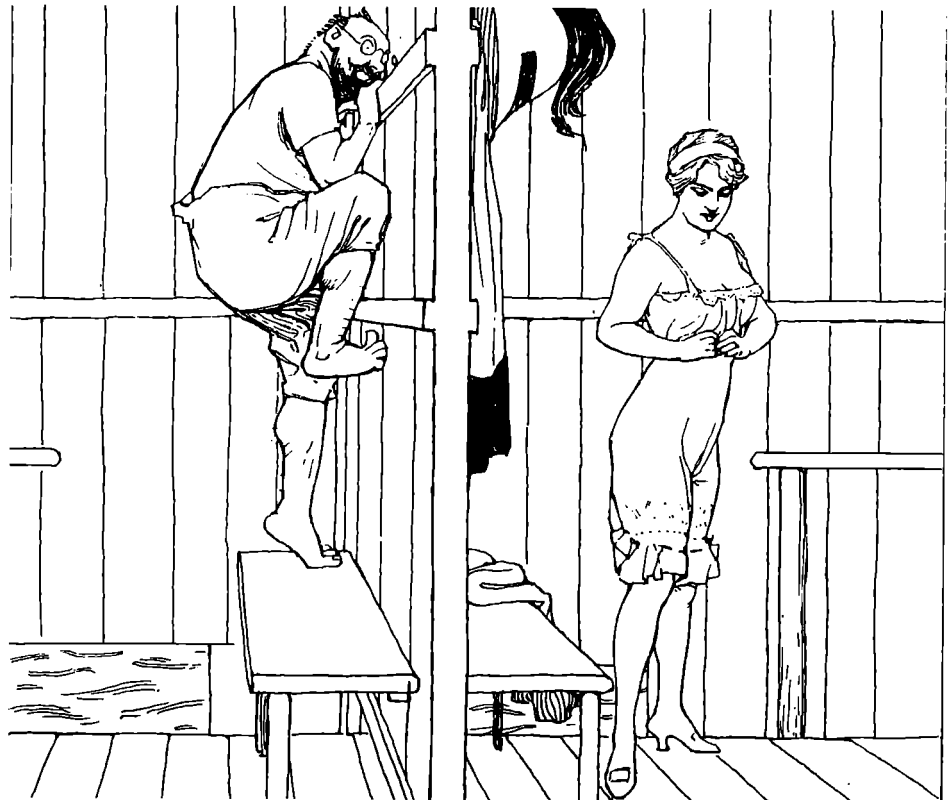
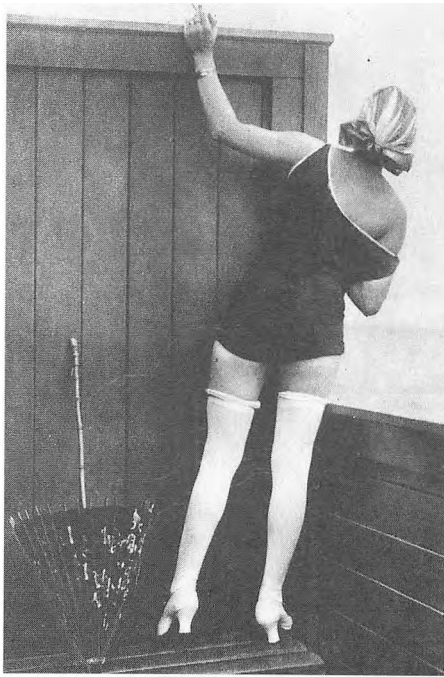
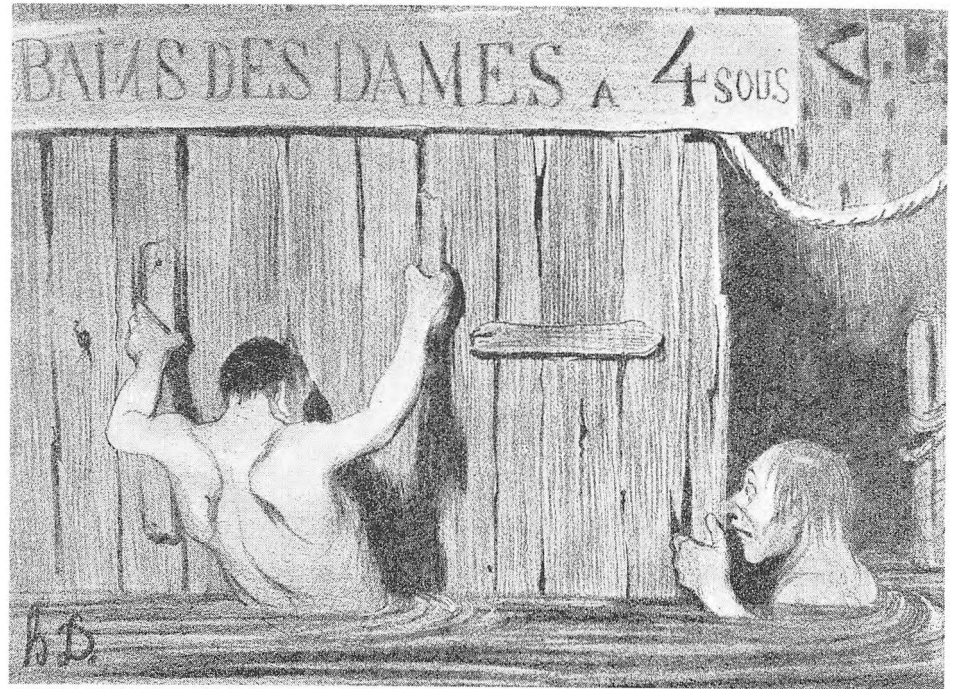
Øverst modsatte side: En af verdens første – måske den første – badeanstalt for kvinder („damesvømmeskole“) blev opført ved Prater i Wien. Lito-grafi af F. Wolf fra 1833.

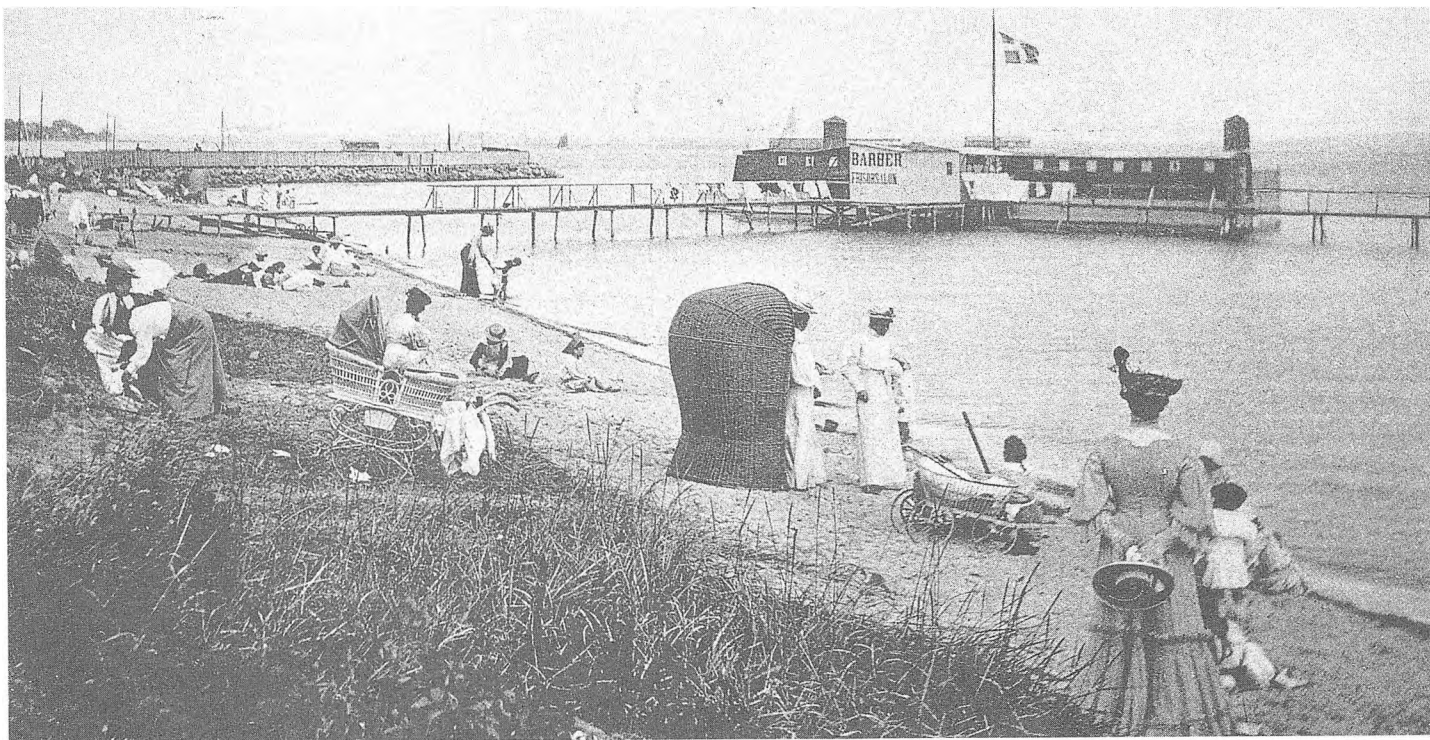
Nederst modsatte side: Fantasitegning fra fransk badeetablissement. „La Vie Parisienne“ omkring århundredskiftet.

Herunder: Pikant pige „på udkig til herrebadene“ ved København. Foto-graferet til postkort af Mary Willumsen „med eneret“.

Til højre: Daumier: „Foran damernes badehus“. Teksten „Se på den tykke Fifine, som man ville have bandet på var en ren Venus. Det er vel nok en afsvaler!“

Til højre forneden: Tysk tegning af klassisk situation, ca. 1907.

Herover: Stranden ved badeanstalten ved Espergærde ca. 1908.

Herunder: Damen: „Jeg har slugt en mængde saltvand. Tror De, det gør noget?“ Bademesteren: „Nej, lille frøken. Jeg tænker, der er vand nok!“ (Axel Thies, „Tegninger“, 1884.)

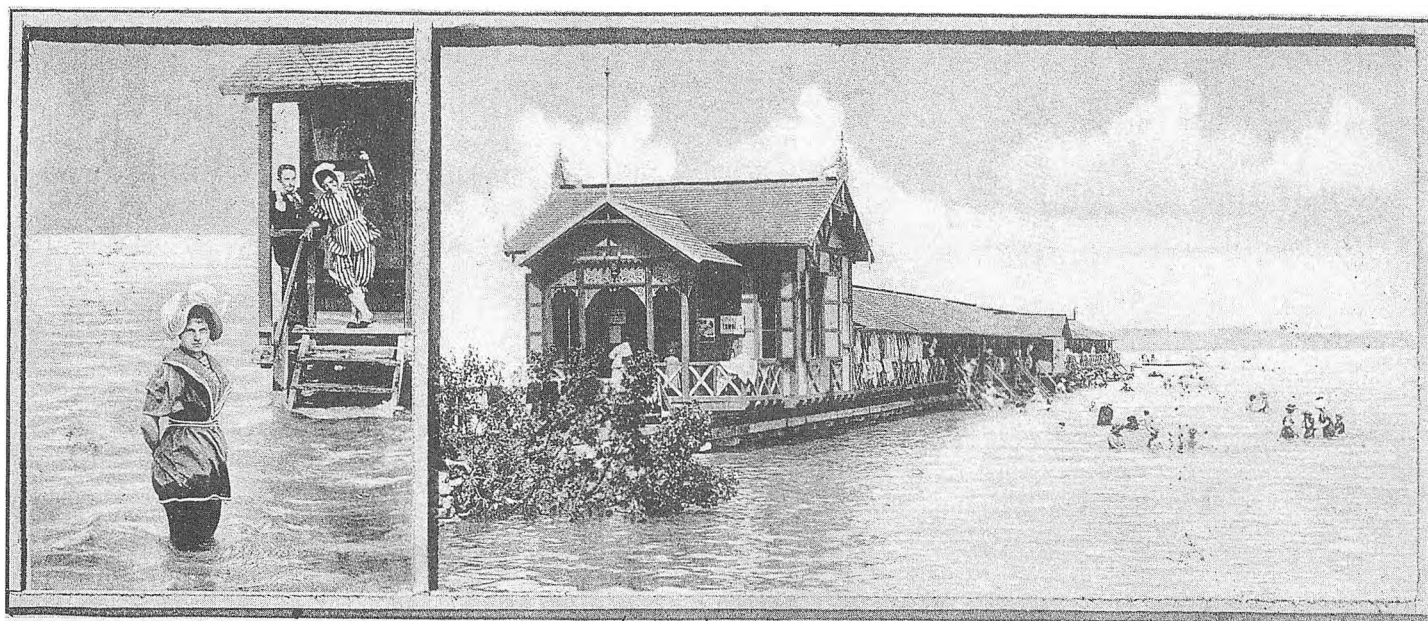
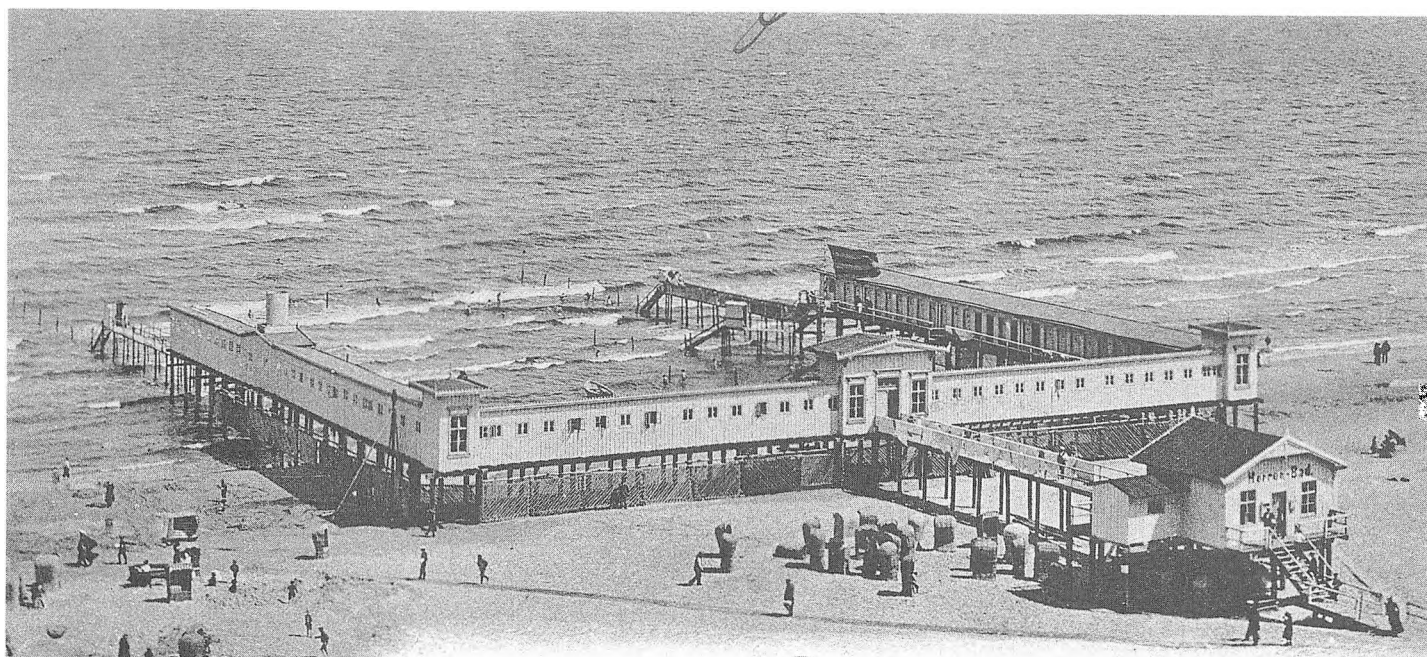
Modsatte side øverst: Herrebad ved Swinemünde. Nederst: Ungarsk badested, henholdsvis 1906 og 1901.

delsen kunne undertiden blive lige stor på begge sider.

Mange steder var den kvindelige og mandlige afdeling på badeanstalterne af praktiske grunde bygget sammen, og til langt frem under og efter den anden verdenskrig måtte en ny badesæson altid startes med at dække de mange huller, der var boret ind til kvindernes afdeling!

Der kunne også være hyggeligt, næsten selskabeligt på badeanstalterne. Her var der ofte en kvindekomsammen, som ellers ikke var almindelig for blot en snes år siden. „Badeanstalten er et system af halvåbne kabiner, der åbner sig mod de bassiner, som de omgiver,“ skrev Merete Ries i en kronik i „Politiken“ (1/7 1979). „På plankerne rundt langs vandet lægger man sig på sit håndklæde og har vandet under sig. Det klukker lidt og blinker op gennem sprækkerne“ ... „Når man som jeg bruger badeanstalten til at læse og arbejde på, og man ligger der nøgen blandt de andre på sit tæppe med næsen i manuskripter og bøger og ser tilforladelig ud, så hører man en del. Der er den yndigste haremsstemning, de mange kvindestemmer, vandet, der plasker omkring kroppene og klukker op ad plankerne, latter og råb, og det er den mest befordrende lydkulisse, jeg kender

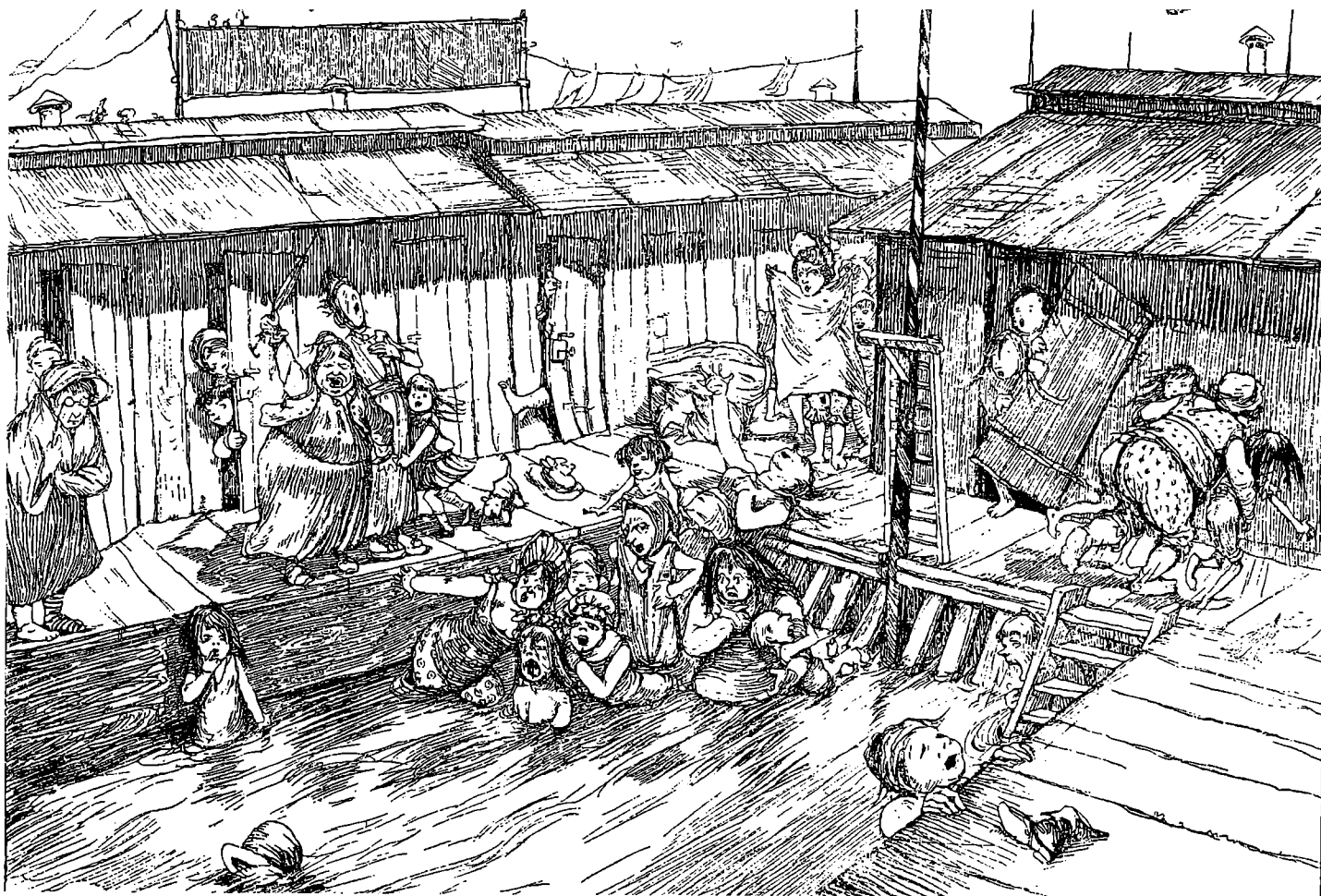

for læsning. Jeg holder af alle disse kvinder med deres cecutter og kaffe og venlige og omsorgsfulde kontaktnet, hele badeanstaltens stil og tone. Her er madammerne fra stenbroen og de fine damer fra kvarteret, det er i hvert fald kvinder med en sund sjæl i et sundt legeme, og de henter begge dele på badeanstalten.“

Kronikken blev bl.a. skrevet som en protest mod indskrænkningen (måske på længere sigt nedlæggelsen) af Charlottenlund badeanstalt, men det er trods alt den vej, udviklingen går. Badeanstalterne blev i sin tid ikke mindst opført, for at kønnene kunne bade i fred hver for sig, og det hensyn spiller ikke længere den store rolle, i hvert fald ikke i „moralisk“ henseende.

Udviklingen med flere og flere nøgenbadere på strandene er formentlig snarere begrænsende for den menneskelige (mandlige?) fantasi. I det omtalte skrift „Badeanstaltens hemmelighed“ (fra ca. 1920) skrev den anonyme forfatter: „Det er mærkeligt, men den unge dame, jeg nys så på stranden, uden at det berørte mig, kan jeg nu med dirrende fornemmelser tænke på, efter at hun er forsvundet ind på badeanstalten og nu formentlig er ved at afføre sig sine underbenklæder.“

Ak ja!

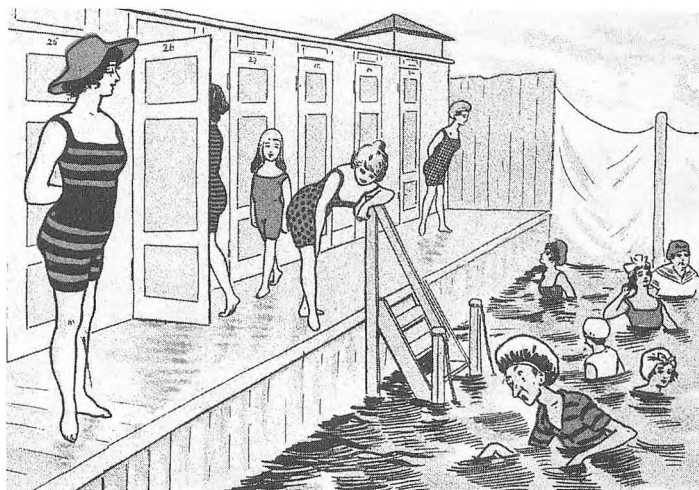

Modsatte side øverst: Rønne badehus, ca. 1910.

Modsatte side nederst: Mere pikant nysgerrighed på københavnsk badeanstalts kvindeafdeling.

Herover: „Illustreret Familie-Journal“, 1891: „Panik i damebadet eller den forvildede herrehat!“

Til højre: Svensk postkort ca. 1907: „Gud, der er jo krebs i vandet!“ „Tag det bare roligt. Der er nok ingen, der kniber dig!“

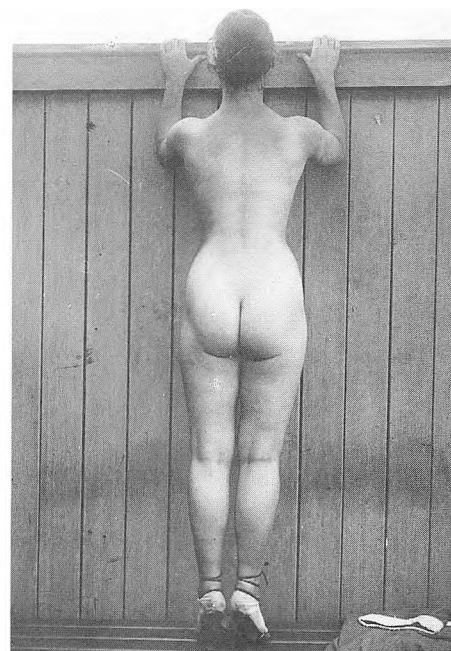

Fotografering på damebadeanstalterne var en yndet – i reglen forbudt – sport. Den blev undertiden, på mænds bestilling, udøvet diskret af kvindelige fotografer, eller med „modeller“ på et tidspunkt, hvor der ikke var andre til stede.

Modsatte side: Pressefotograf Holger Damgaard fik lov til at besøge badeanstalten Helgoland 1914.

Herover: Afklædte badende damer, muligvis også fra Helgoland. Billederne på denne side blev solgt under hånden som postkort med „eneret“ – og politiet var på jagt efter de fotografer, der påberåbte sig „eneretten“!

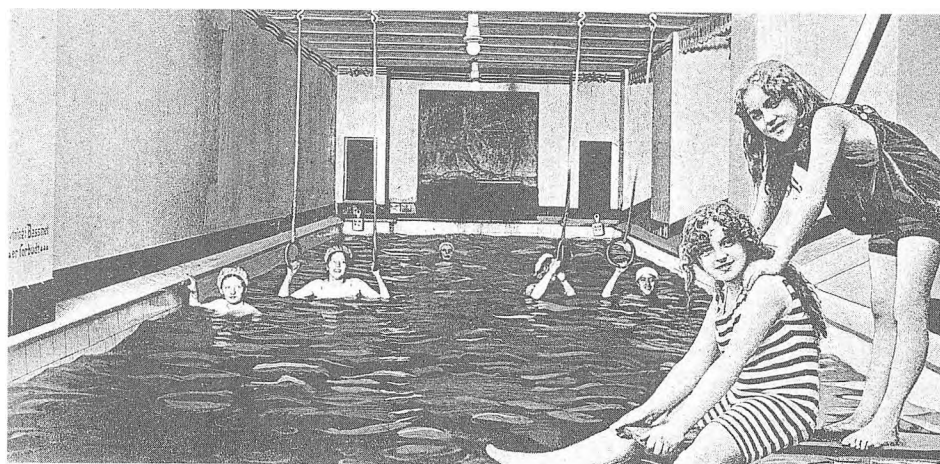
Herover: Pjank på badeanstalten. To fotografier (postkort) af den flittige Mary Willumsen. De kunne sælges offentligt.

Til venstre: Dette postkort var derimod forbudt. Det er muligvis også fra Helgoland. Fra en serie, hvor „modellerne“ blufærdigt gemmer ansigterne.

Herover: Et „forbudt“ – men ellers såre realistisk – postkort, muligvis også fra Helgoland, og et tilladt, pikant kort med to damer, der muligvis er hentet fra det mere letlevende København.

Til højre: Fra „Saltvandsbadeanstalten Gamma“, København, 1906.

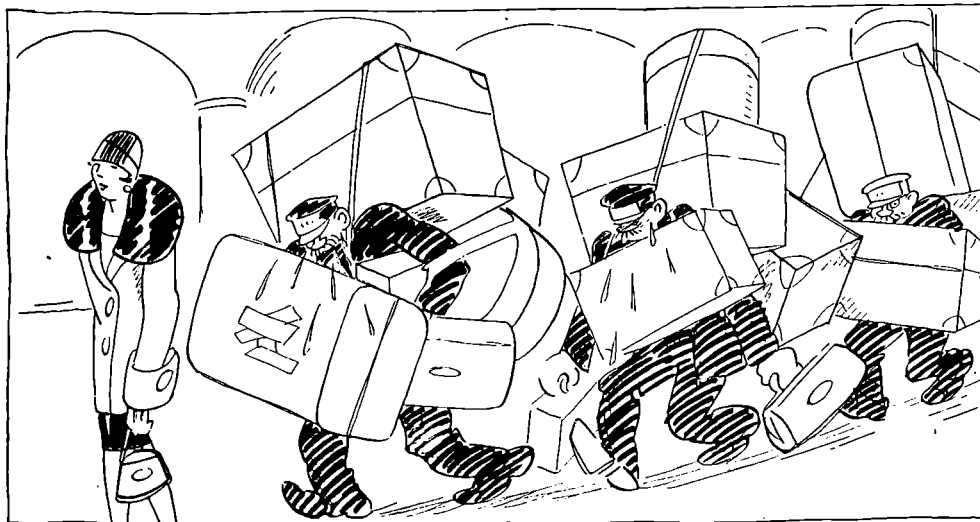
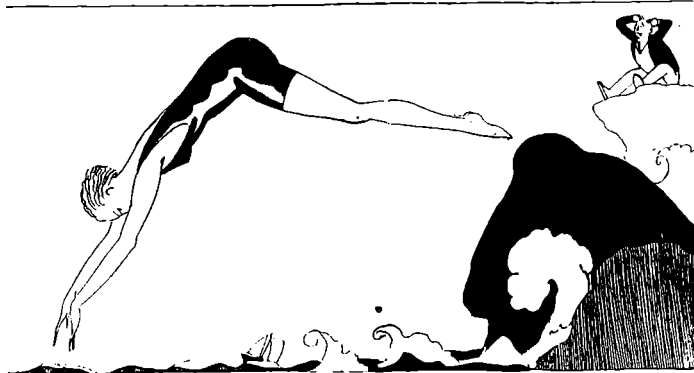

Tyverne

Vi er på vej mod moderne tider. I tyverne oplevedes en hidtil ukendt frihed i påklædning, fritidsaktiviteter, samvær mellem mænd og kvinder osv. Men pikanteriet omkring badelivet var så absolut ikke ophørt, heller ikke adskillelsen af mænd og kvinder.

Skønhedskonkurrencer – med kandidaterne i badedragt – blev almindelige, og på film (og ikke mindst på reklamebillederne til film) var det tit badedragterne, der kom til at understrege den erotiske atmosfære.

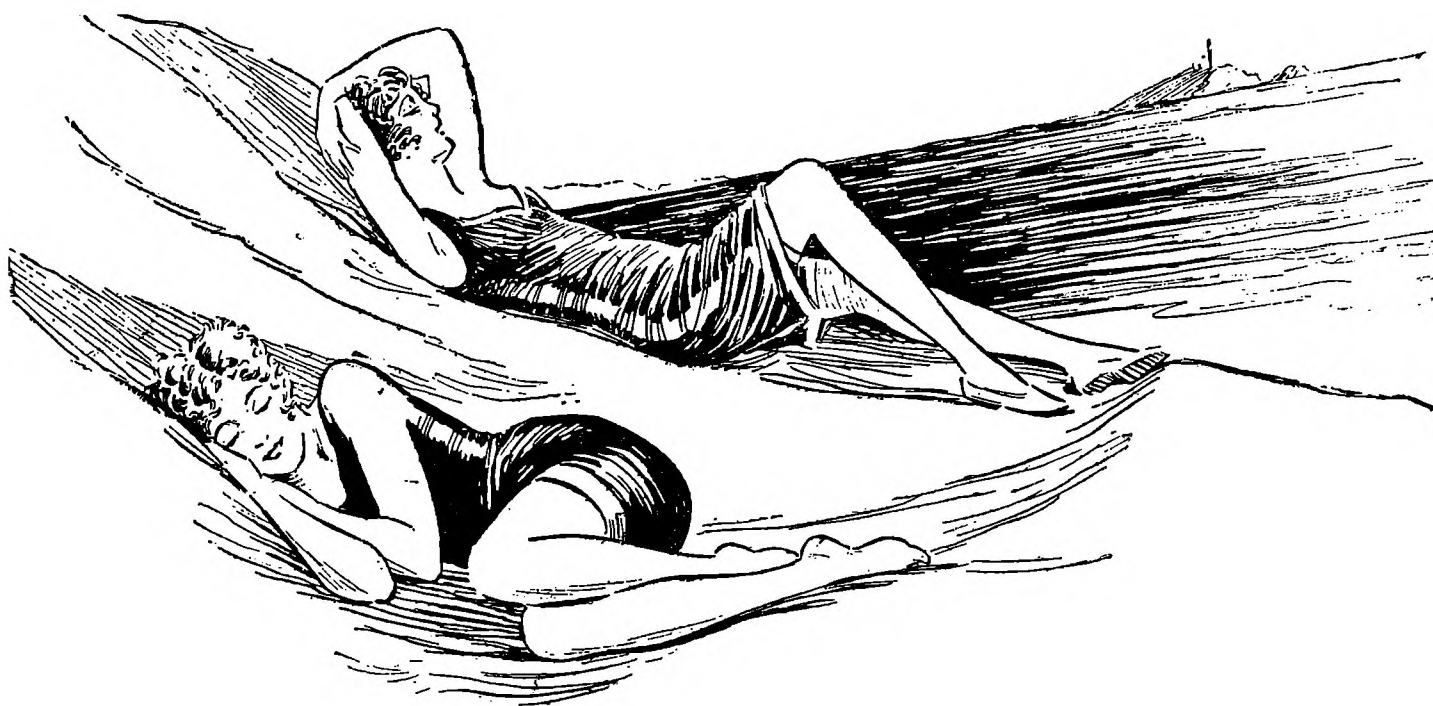
„Damerne i badeantræk virker nok så livfulde på det hvide lærred fremfor på den kolde badestrand,“ skrev „Film-Magasinet“, 1928.

En badeskønhed fra „La Vie Parisienne“, 1923. I baggrunden er herren med kikkerten stadig en kendt detalje i badebilledet.

Modsatte side: Øverst tegning i „le sourire“, 1920, „Dans i badet!“ Nederst: „Klods Hans“, 1926: „Hvad direktør Hansens datter tog med til Raageleje – og hvad hun anvendte.“ Udspringersken i midten er fra „La Vie Parisienne“, 1921.

Øverst modsatte side: Engelsk tegning i det danske „Klods Hans“, 1925: „Efter at Aage og jeg er blevet forlovet, siger han, at han er i den syvende himmel.“ „Så .. han har jo været forlovet seks gange før, ikke?“

Nederst modsatte side, øverst til højre denne side og til højre: Franske postkort fra 20'erne.

Herover til venstre: Amerikansk film-badeskønhed.

Flere badepige-pikanterier fra 20'erne.

Modsatte side: Tegning af Léo Fontan i „La Vie Parisienne“, 1923.

Denne side herover: Håndkolorerede franske postkort fra 20'erne.

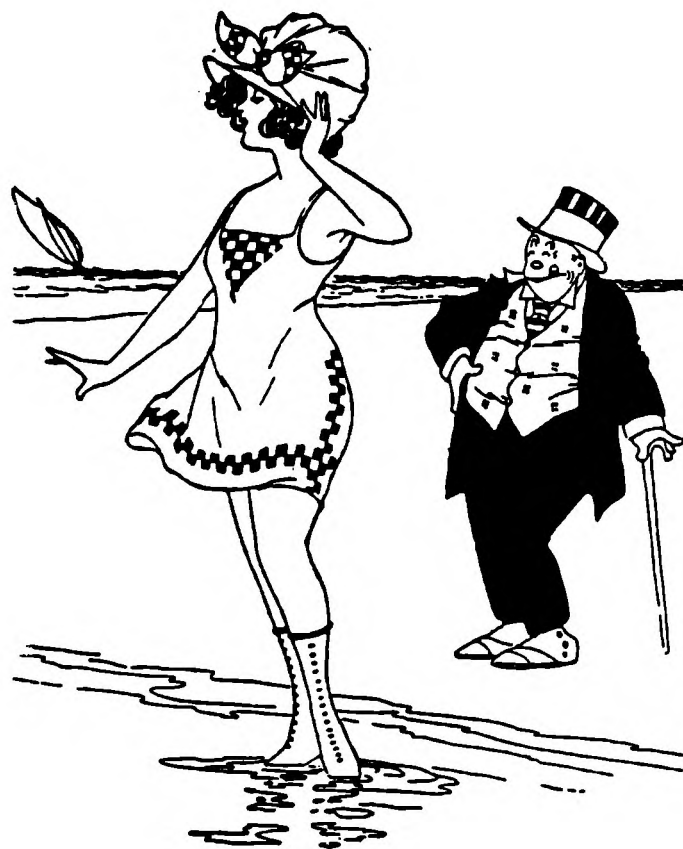
Til højre: badelivet inspirerede til nyt cigaretmærke i 20'erne. „Jeg er af den opfattelse,“ skrev „Observator“ fra Hornbæk i „Ekstra Bladet“ 1924, „at kvinder tager sig mest fordelagtigt ud i badedragt – ikke mindst efter badet – og man kan kun beklage, at badesæsonen er så kort. Når de små damer på scenen i „National-Scala“ optræder i det samme kostume, selv om det kun er som assistance for en tryllekunstner, virker det lummert for ikke at sige ubehageligt.“

Herover: Swimmingpoolen blev det nye velhaversymbol.
Til venstre og øverst modsatte side: Franske postkortpiger
fra 20'erne.

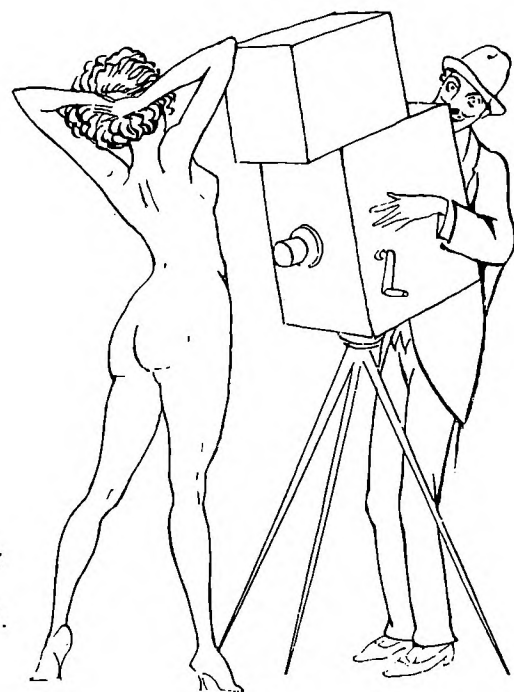
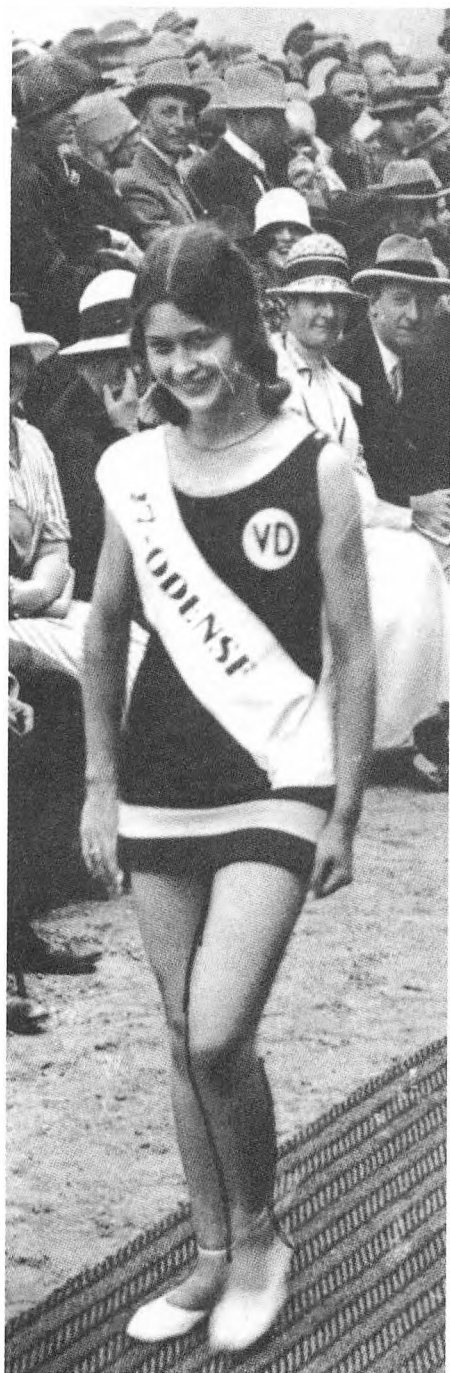
Herunder: Også Gyldenspjæt (og hans tegner George
McManus) havde øje for badeskønheder.
Modsatte side nederst: Tegning af Marty i „La Vie Parisien-
ne“, 1924.

*Glansbillede
fra slutningen
af 20'erne.*

*Til venstre: Miss Odense, 1926.
Herover: En scene fra Greta Garbos
debutfilm, „Luffarpeter“, 1922.
Til højre: „La Vie Parisienne“, 1921.*

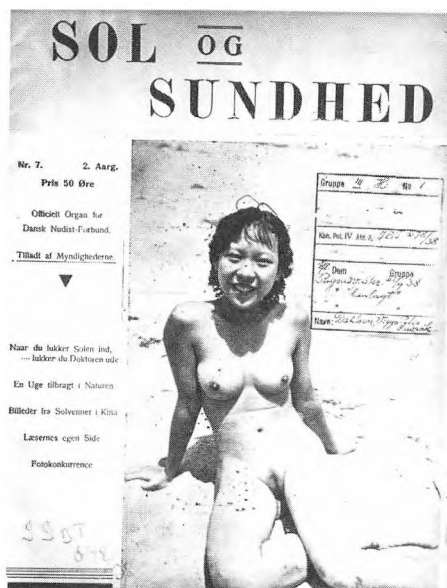

Nøgenkultur

Nøgenkultur-bevægelsen startede i Tyskland i 20'erne og spredtes efterhånden til den øvrige vestlige verden med den største tilslutning i begyndelsen af 30'erne, indtil Hitler til en vis grad afskaffede den og til dels forsøgte at erstatte den med den mere „nationale“ Kraft durch Freude-bevægelse.

Nøgenkultur havde altså noget med *kultur* at gøre, og det var også sådan, dens fortalere (som stadig eksisterer) helst så den fremstillet: Mennesket er født nøgent, og det er en menneskeret at leve, som man er skabt, når forholdene er til det, hvortil kommer, at det er sundt for sjæl og krop at opholde sig mindst muligt tildækket i den frie natur.

Bevægelsen var absolut i sin idé ideel – og en modvægt mod hykleri – men tiltrak selvfølgelig også solvenner, der fandt mange visuelle glæder i solsporten. Myndigheden var heller ikke altid enig med idealisterne med hensyn til solsportens motiver. Nøgenkulturbladene blev ofte konfiskerede som „spekulation i sanselighed“.

Øverst modsatte side: Tegning fra det tyske blad „Lachendes Leben“, 1930. Nederst: „Tyske piger fra heden“ fra bogen „Der Anmut des Frauenleibes“, der med mange forfalskede billedoplysninger fortalte om kvinders liv – også „som når kvinden udfolder sig i Guds frie natur“. Herover: Eksempel på et af de „Sol og Sundhed“-numre, der blev beslaglagt i 1938 som „pornografi“. Bladet kunne ellers skrive på forsiden: „Officielt organ for Dansk Nudist-Forbund. Tilladt af myndighederne.“

Til højre øverst: Reklametryksag for et gratis „Nøgenkultur-album“ fra et forlag i Malmø i 30'erne. Noget egentligt „album“ var det dog ikke, snarere en billig tryksag, og der skulle ved bestillingen vedlægges 65 øre i frimærker.

Til højre: „Solsportsvenner aflægger besøg ved tysk badested“ – vel på et tidspunkt, da der ikke er andre gæster. Normalt måtte solvennerne kun dyrke deres sport på private, afgrænsede områder. Fra det tyske blad „Lachendes Leben“.

I slutningen af 40'erne og begyndelsen af 50'erne var Esther Williams – modsatte side – filmens svømmepige-idol. „Dæmoniske kvinders tid er forbi, nu gælder det sundhed,“ blev hun citeret for i programmet til „Svømmepigen“ (1945). Hun var modstander af den nye bikini-badedragt i to dele og var – åbenbart som filmskuespillerinden Marie Wilson herover, 1950, og den svenske skønhedsdronning Hellewi Rombin, 1955, til højre – tilhænger af den „korsetafstivende“ badedragt.

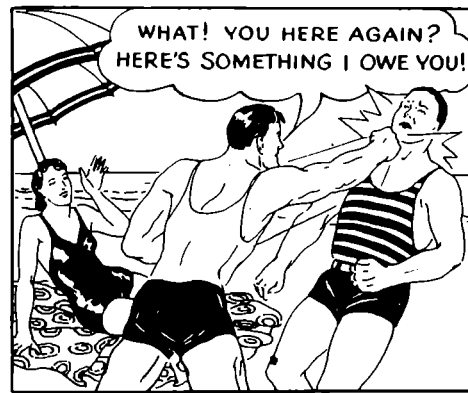
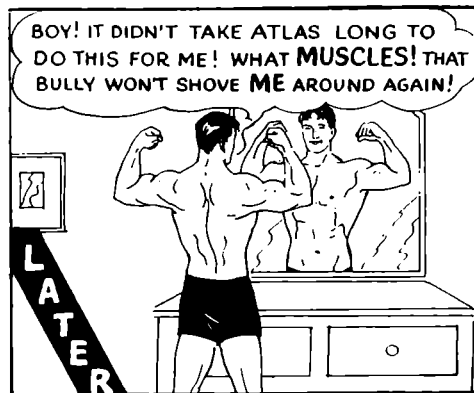

Det relativt større frisind efter den anden verdenskrig smittede også af på badelivet. Det var ikke længere nogen mærkværdighed, at kvinder og mænd badede sammen, og den nysgerrighed, som selvfølgelig aldrig er forsvundet, blev mere gensidig. Den tid var forbi, da bejlerne på stranden – i hvert fald i underholdningsbladene – helst skulle være grever og baroner. Nu var det mere vigtigt, at han var en flot og stærk fyr som herunder i den amerikanske reklamestribe fra begyndelsen af 60'erne.

Mandens badedragt fik samme snit som bryderens og vægtløfterens trikot (til venstre fra Seiferts katalog, Stockholm, 1937), og efterhånden forsvandt overdelen fuldstændig. Manden havde nu kun badebukser, mens kvinden stadig havde sin badedragt, oftest i to dele – hvis hun ikke smed den ene del. At det skete allerede i slutningen af 40'erne (som på Norholts tegning modsatte side fra „Hudibras“) var dog usædvanlig avanceret. Pigen måtte også sætte et „fugleskræmsel“ op og sukker: „De må vel forstå, at jeg vil ha' fred?!“

Tegningen herover er fra 1933 („Paris Plaisirs“) og hører, som så meget andet i badelivets kulturhistorie, mest hjemme i mandens fantasi.

Badelivet er, kort sagt, ikke længere det „moralske“ drama, det var engang!

*Reklamekort fra det
tyske badehotel Stein,
poststempleet 1951.
Titel: Saison-Anfang
= Begyndelsen på sæsonen.*

„På stranden ved Fanø nordsøbad“.
Tegning af K. Gamborg til „Illustreret Tidende“, 1892.

Det udendørs badeliv begyndte som et drama! Det var i generationer accepteret, at børn og almuen svaled sig i de kølige bølger om sommeren, men da det gode borgerskab blandede sig i badelivets glæder i forrige århundrede, løftede der sig et ramaskrig. En læser skrev til »The Times« i London 1888:

»Det er i høj grad stridende mod sømmelighed og god moral, at kvinder nu ses gå i vandet fra vore åbne strande. Selv om de badende kvinder prøver at dølge deres kroppe i ankeldragter, er deres adfærd så usømmelig, at det er på høje tid, politiet skrider ind. Det, der foregår på vores strande, grænser til den rene utugt!«

Og politiet blev faktisk flere steder i Europa alarmeret for at kontrollere det stadig mere populære badeliv. Samtidig blev der bygget badeanstalter for henholdsvis mænd og kvinder, og badevogne blev kørt langt ud i vandet og forsynet med »sluser« af lærred for at skærme udsynet til de badende.

Interessant nok samlede forargelsen sig om kvinderne, mens hele badelivets drama i virkeligheden handlede om mændenes ubændige lyst til at se et glimt af badeskønhederne.

Om hele dette kuriøse og dramatiske stykke kulturhistorie handler denne bog i tekst og flere end to hundrede gamle postkort, fotografier, tegninger etc.

En ny spændende kulturhistorisk bog af Erik Nørgaard!

